

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

PŘÍPRAVA ŽÁKŮ ZŠ KE ZKOUŠKÁM NA SŠ

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Martina Šmejkalová, Ph.D.

Autorka DP: Michaela Švarcová
                              Jičínská 15, Praha 3
                              Učitelství VVP pro SŠ a ZŠ – ČJ a M
                              (prezenční studium)

2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze DP je identická s její tištěnou podobou.

V Praze

15. 6. 2012

(Michaela Švarcová)

Obsah

1 Úvod.....	5
2 Analýza souboru ukázek přijímacích zkoušek	6
2.1 Charakteristika souboru ukázek – čtyřleté studium.....	6
2.2 Charakteristika souboru ukázek – šestileté a osmileté studium.....	8
2.3 Postup rozboru jednotlivých testů.....	10
2.4 Obsah testu Scio, srovnání se standardy – čtyřleté studium.....	11
2.5 Obsah testu Scio, srovnání se standardy – šestileté studium.....	18
2.6 Obsah testu Scio, srovnání se standardy – osmileté studium.....	25
2.7 Obsah testů Scio, srovnání se standardy – shrnutí.....	32
2.8 Obsah testů, srovnání se standardy – čtyřleté studium	34
2.9 Testy vytvořené středními školami (čtyřleté studium) – shrnutí	57
2.10 Obsah testů, srovnání se standardy – šestileté studium	62
2.11 Testy vytvořené středními školami (šestileté studium) – shrnutí.....	67
2.12 Obsah testů, srovnání se standardy – osmileté studium.....	71
2.13 Testy vytvořené středními školami (osmileté studium) – shrnutí	88
2.14 Srovnání se standardy – závěr.....	91
3 Mikrovýzkum.....	93
3.1 Čtyřleté studium	93
3.2 Šestileté studium	98
3.3 Osmileté studium	102
3.4 Scio – poznámka	107
4 Závěr	109
Seznam literatury	120
Resumé (v českém jazyce)	121
Resumé (v anglickém jazyce)	122
Klíčová slova.....	123
Přílohy.....	124
Příloha číslo 1 – Indikátory obsažené ve standardech	
Příloha číslo 2 – Soubor ukázek přijímacích zkoušek – 9. ročník	
Příloha číslo 3 – Soubor ukázek přijímacích zkoušek – 7. ročník	
Příloha číslo 4 – Soubor ukázek přijímacích zkoušek – 5. ročník	

Poděkování

Děkuji za cenné podněty a připomínky vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Martině Šmejkalové, Ph.D.

1 Úvod

V této práci se budeme zabývat přijímacími zkouškami na střední školy, jež při přijímacím řízení zařazují písemný test z českého jazyka, respektive přípravou žáků základních škol (a víceletých gymnázií) na zkoušky z tohoto předmětu.

Na základě analýzy písemných prací charakterizujeme typy úloh, budeme se snažit vystihnout, jaké jazykové jevy se v zadání objevují, které pojmy z lingvistiky, ale i př. stylistiky by měl uchazeč znát atd.

Naznačíme rovněž, jak jsou testy vytvářeny. Významnou roli v oblasti testování uchazečů při přijímacích zkouškách z českého jazyka (a také při přípravě na zkoušky) v současné době hraje společnost Scio, proto jí, respektive jejím testům, i my budeme věnovat značnou pozornost.

Naším úkolem také bude zjistit, které z úloh činí žákům největší potíže, v čem nejčastěji chybují. K tomu využijeme „mikrovýzkum“ provedený na pražské Malostranské základní škole a Malostranském gymnáziu.

Cílem práce je popsat představu středních škol o profilu žáka-češtináře, jejich preference v oblasti jazykové a slohové výchovy.

Testové úlohy porovnáme s výstupy uvedenými v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Použijeme k tomu indikátorů, které jsou součástí Standardů z českého jazyka a literatury, jež zveřejnilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Zaměříme se také na to, jaké kompetence má žák při zkouškách prokázat, které znalosti či dovednosti řešitelů z pátých, sedmých a devátých tříd jsou z pohledu tvůrců testů nejdůležitější. Zde využijeme rozdělení žákovských komunikačních kompetencí, které je založeno na jejich vymezení v publikaci Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatury pro primárne vzdelávanie.

Tento rozbor bude vycházet z popisu jednotlivých testů, abychom se vyhnuli zařazování rozsáhlých citací úloh, je přílohou práce soubor ukázek přijímacích zkoušek pro uchazeče o čtyřleté, šestileté a osmileté studium (na konkrétní zadání pouze odkazujeme).

2 Analýza souboru ukázek přijímacích zkoušek

2.1 Charakteristika souboru ukázek – čtyřleté studium

Podle Rejstříku škol a školských zařízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy působí v současné době v Praze celkem dvě stě pět středních škol. Budeme-li podrobněji zkoumat podmínky přijímání na pražské střední školy, dojdeme k následujícím závěrům: Na čtyřiapadesáti z nich je součástí přijímacího řízení písemný test z českého jazyka; z toho ve čtyřiceti případech se jedná o přijímací zkoušky pro uchazeče o čtyřleté studium. Nutno ovšem poznamenat, že na některých školách je test z českého jazyka uveden ve vyhlášených kritériích pro přijetí, ale nemusí být reálnou součástí přijímacího řízení pro značnou část zájemců o daný obor. Jde totiž o vzdělávací zařízení, která přijímají žáky zejména podle výsledků jejich studia na základních školách (obvykle je hlavním měřítkem průměr na vysvědčení v osmém ročníku a v prvním pololetí ročníku devátého). Písemný test je pak variantou, jež se týká pouze případných uchazečů o studium, kteří nedosahují stanoveného průměru.

Do našeho souboru ukázek přijímacích zkoušek byly zařazeny testy z dvaceti pěti školských zařízení, na nichž má písemná zkouška z českého jazyka v přijímacím řízení velkou váhu (žáci jsou zde přijímáni především na základě svých výsledků v testu z českého jazyka a matematiky, popř. obecných studijních předpokladů, všeobecného přehledu či cizího jazyka nebo dalších předmětů; průměr na vysvědčení ze základní školy tady slouží jako pomocné kritérium, představující např. pět procent z celkového počtu bodů, které lze získat za testy, vysvědčení a kupříkladu účast v soutěžích).

Konkrétně se jedná o následující školy:

Gymnázium Oty Pavla, Praha 5, Loučanská 520^S

Gymnázium, Praha 2, Botičská 1^S

Gymnázium Na Pražačce, Praha 3, Nad Ohradou 23^S

Gymnázium Elišky Krásnohorské, Praha 4 - Michle, Ohradní 55^S

Gymnázium Milady Horákové^S

Gymnázium, Praha 6, Nad Alejí 1952^S

Gymnázium, Praha 9, Českolipská 373^S

Gymnázium, Praha 9, Špitálská 2^S

Gymnázium, Praha 4, Postupická 3150^S

Akademické gymnázium, škola hlavního města Prahy, Praha 1, Štěpánská 22

Gymnázium, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 2, Ječná 27
Lauderova mateřská škola, základní škola a gymnázium při Židovské obci v Praze
Gymnázium, Praha 4, Písnická 760
Gymnázium, Praha 4, Na Vítězné pláni 1160
Gymnázium Opatov, Praha 4, Konstantinova 1500
Gymnázium Christiana Dopplera
Gymnázium Jana Keplera, Praha 6, Parlářova 2
Gymnázium, Praha 7, Nad Štolou 1
Karlínské gymnázium, Praha 8, Pernerova 25
Gymnázium, Praha 8, U Libeňského zámku 1
Soukromé gymnázium ARCUS PRAHA 9, s.r.o.
Křesťanské gymnázium
Gymnázium, Praha 10, Voděradská 2
Gymnázium, Praha 10, Omská 1300
Gymnázium, Praha 10, Přípotoční 1337

Soubor ukávek je tvořen sedmnácti testy; jedná se zpravidla o zadání písemných prací, které uvedené školy použily při přijímacích zkouškách v minulém školním roce. Prvních devět jmenovaných gymnázií využívá v přijímacím řízení testy společnosti Scio (označeno ^S), zbývajících šestnáct vytváří vlastní písemné zkoušky. Těchto šestnáct testů bylo sestaveno pedagogy daných škol a ukázky jsou dostupné na jejich webových stránkách. Test společnosti Scio, který byl zadán při loňských přijímacích zkouškách (v prvním termínu prvního kola), jsme získali jako součást zakoupené Sady PŘIJÍMACÍ ZKOUŠKY 2012 – 9. třída.

Zaměříme se nyní na to, jak jsou připravovány testy Scio. Každý test této společnosti vytváří tým autorů. Nejprve je sestavena tzv. specifikační tabulka, v níž je zaznamenáno, jaká témata se v testu objeví, v jakém poměru, jaká bude obtížnost úloh a podobně. Tato tabulka prochází oponenturou odborníků. Poté je připraveno přibližně dvakrát více úloh, než kolik bude tvořit skutečný výsledný test. Pak probíhá pilotování úloh, tedy jejich prověření vzorkem testovaných a následné úpravy zadání, vyřazení některých úkolů apod. Vzniká tak tzv. redundantní verze testu, která opět projde odbornou oponenturou. V některých případech následuje pretestace, popř. druhé pilotování, další úpravy a oponentura. Nakonec je sestavena a graficky dotvořena definitivní verze testu,

ujasní se pravidla jeho distribuce a vyhodnocení. (V případě porovnávacího testu následuje vytvoření percentilové tabulky.)

Uvedme nejprve obecnou charakteristiku testů. Ve všech případech jde o didaktické testy zadávané žákům v tištěné podobě (mají textový charakter), všechny měří úroveň znalostí a intelektových dovedností (tj. kognitivní testy), respektive výsledky vzdělávání (nikoli studijní předpoklady), z hlediska rozsahu použití se jedná o testy využívané masově (širokého použití), z hlediska tematického rozsahu o testy polytematické (testují učivo několika tematických celků), z pohledu časového zařazení do výuky o testy výstupní. Všechny testy byly využity v přijímacím řízení, cílem je vzájemné porovnání výsledků jednotlivých žáků, jde tedy o testy relativního výkonu (nikoli testy výkonu absolutního).

2.2 Charakteristika souboru ukázek – šestileté a osmileté studium

Pro soubory ukázek testů, jež se týkají uchazečů, kteří se na střední školy hlásí ze sedmých a z pátých ročníků základních škol, platí značná část informací uvedených v předchozí kapitole. Budeme tedy nyní již stručnější a zaměříme se na specifikaci sad ukázek pro dané ročníky.

Písemný test z českého jazyka je součástí přijímacího řízení v případě šestiletého studia na jedenácti školách, do našeho souboru ukázek přijímacích zkoušek byly zařazeny testy ze sedmi z nich. (Připomeňme, že některé školy jazykový test zahrnují do podmínek přijímacího řízení, ale většiny uchazečů se netýká, viz například Gymnázium mezinárodních a veřejných vztahů Praha s.r.o.)

Konkrétně se jedná o následující školy:

Gymnázium, Praha 4, Postupická 3150^S

Gymnázium, Praha 4, Budějovická 680^S

Gymnázium Oty Pavla, Praha 5, Loučanská 520^S

Gymnázium, Praha 4, Na Vítězné pláni 1160

Gymnázium, Praha 7, Nad Štolou 1

Gymnázium, Praha 10, Voděradská 2

Gymnázium Jana Nerudy, škola hlavního města Prahy, Praha 1, Hellichova 3

První tři jmenovaná gymnázia využívají v přijímacím řízení testy společnosti Scio (označeno ^S), zbývajících vytvářejí vlastní písemné zkoušky. Tyto čtyři testy byly sestaveny pedagogy daných škol a ukázky jsou dostupné na jejich webových stránkách.

Test společnosti Scio, který byl zadán při loňských přijímacích zkouškách (v prvním termínu prvního kola), jsme získali jako součást zakoupené Sady PŘIJÍMACÍ ZKOUŠKY 2012 – 7. třída.

Písemný test z českého jazyka je součástí přijímacího řízení v případě studia osmiletého na třiceti školách, do našeho souboru ukázek přijímacích zkoušek byly zařazeny testy ze dvaceti z nich.

Konkrétně se jedná o následující školy:

Gymnázium Elišky Krásnohorské, Praha 4 - Michle, Ohradní 55^S

Gymnázium, Praha 6, Nad Alejí 1952^S

Gymnázium, Praha 9, Českolipská 373^S

Gymnázium, Praha 9, Špitálská 2^S

Gymnázium, Praha 4, Budějovická 680^S

Německá škola v Praze s.r.o. zahraniční škola a gymnázium^S

Malostranské gymnázium, Praha 1, Josefská 7^S

Gymnázium, Praha 9, Chodovická 2250^S

Lauderova mateřská škola, základní škola a gymnázium při Židovské obci v Praze

Gymnázium, Praha 4, Písnická 760

Gymnázium Opatov, Praha 4, Konstantinova 1500

Gymnázium Christiana Dopplera

Gymnázium Jana Keplera, Praha 6, Parlářova 2

Gymnázium, Praha 7, Nad Štolou 1

Soukromé gymnázium ARCUS PRAHA 9, s.r.o.

Křesťanské gymnázium

Gymnázium, Praha 10, Voděradská 2

Gymnázium, Praha 10, Omská 1300

PORG - gymnázium a základní škola, o.p.s.

Gymnázium, Praha 9, Litoměřická 726

Prvních osm jmenovaných škol využívá v přijímacím řízení testy společnosti Scio (označeno^S), zbývajících vytvářejí vlastní písemné zkoušky. Tyto testy byly sestaveny pedagogy daných škol a ukázky jsou dostupné na jejich webových stránkách. Test společnosti Scio, který byl zadán při loňských přijímacích zkouškách (v prvním termínu prvního kola), jsme získali jako součást zakoupené Sady PŘIJÍMACÍ ZKOUŠKY 2012 – 5. třída.

2.3 Postup rozboru jednotlivých testů

Popíšeme a se standardy srovnáme nejprve testy společnosti Scio a poté i písemné práce, které vytvořili pedagogové jednotlivých škol; budeme se věnovat zadáním pro devátý, pak pro sedmý a nakonec pro pátý ročník.

Jazykové kompetence

Pro obsahovou charakteristiku testů využijeme rozdělení žákovských komunikačních kompetencí, které vychází z jejich vymezení v publikaci *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatury pro primárne vzdelávanie*.

Jedná se o tyto kompetence:

- recepční textová,
- produkční textová,
- foneticko-fonologická,
- ortoepická,
- ortografická,
- morfológická,
- lexikální,
- syntaktická,
- pragmatická.

Typy úloh

Zadání písemných prací budeme charakterizovat také z hlediska metod, jichž tvůrci testů ke zjišťování znalostí a dovedností uchazečů užívali. Jedním z našich cílů bude zjistit, zda převažují úlohy uzavřené, nebo otevřené.

Vystihneme mj., zda jsou kompetence žáků v oblasti ortografie testovány pomocí:

- uzavřených úloh (např. výběr pravopisně ne/správné varianty z nabízených možností),
- korektur textů,
- doplňovacích cvičení,
- diktátů.

Standardy

V následujících kapitolách budeme porovnávat obsah testů z našich souborů ukázek přijímacích zkoušek s výstupy uvedenými v Rámcovém vzdělávacím programu pro

základní vzdělávání. Využijeme k tomu indikátorů, které jsou součástí Standardů z českého jazyka a literatury, jež zveřejnilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v červenci roku 2011.

Výstupy vzdělávacího oboru český jazyk a literatura pro pátý i pro devátý ročník jsou rozděleny do tří tematických okruhů: komunikační a slohová výchova, jazyková výchova a literární výchova.

Každému výstupu, který považovali za elektronicky testovatelný, tvůrci standardů přiřadili indikátory úloh pro autory testů, které specifikují, co by měl žák daného ročníku zvládat – co by měl najít, rozlišit, posoudit, vybrat, porovnat a podobně. (Výstupy byly zároveň opatřeny kódem, indikátory byly rovněž odpovídajícím způsobem označeny kombinací čísel a písmen.)

Soupis všech indikátorů je jednou z příloh této práce.

Domníváme se, že výstupy, jež lze testovat elektronicky, lze testovat také prostřednictvím písemných prací. Zároveň předpokládáme, že tvůrci přijímacích zkoušek rovněž vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu, a tudíž u uchazečů mimo jiné zkoumají, do jaké míry zvládli zmíněné výstupy. Proto očekáváme, že většina indikátorů, které jsou uvedeny ve standardech, se objeví i v testech z našich souborů ukázek – a naopak čekáme, že značnou část testových úloh bude možné charakterizovat pomocí těchto indikátorů; výjimkou budou pravděpodobně otevřené úlohy, v nichž uchazeči o studium mají za úkol například napsat vypravování a podobně.

2.4 Obsah testu Scio, srovnání se standardy – čtyřleté studium

V této kapitole je naším cílem popsat test společnosti Scio, který byl použit při přijímacím řízení v dubnu roku 2011 (v prvním termínu prvního kola). Značná část uchazečů o studium na střední škole se při přijímacích zkouškách v loňském roce setkala právě s tímto testem, i my mu tedy budeme věnovat zvláštní pozornost; písemné práce využití dalšími školskými zařízeními (a jimi samotnými vytvořené) srovnáme se standardy v další části práce.

Jak už bylo řečeno, písemné testy z českého jazyka vytvořené společností Scio využije při přijímacích zkouškách v letošním roce devět pražských čtyřletých gymnázií. Scio test z českého jazyka obsahuje 40 uzavřených úloh, u všech uchazeč vybírá ze čtyř nabízených možností, správná je vždy pouze jedna z předložených variant odpovědí (tzn. tři distraktory). Další údaje o tomto testu jsou součástí kapitoly Mikrovýzkum (viz s. 93).

Zadání písemné práce je zařazeno do souboru ukázek přijímacích zkoušek, viz strana P 73 v příloze.

Pokusme se tedy přiřadit každé ze čtyřiceti testových úloh odpovídající indikátor ze standardů pro devátý ročník.

V první úloze testu mají řešitelé určit, která z předložených možností je záznamem mluveného projevu – tomu (zhruba) odpovídá indikátor ČJL-9-1-04.2 Žák posoudí vhodnost / nevhodnost užití textu v dané komunikační situaci; řešitelé totiž vlastně posuzují, zda jednotlivé varianty je možné užít v běžném rozhovoru (ústním, nikoli např. na chatu).

Druhý úkol patří k těm, které můžeme charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. V tomto případě je zadání formulováno tak, že řešitel si nejprve musí představit, že na daných pozicích v uvedených slovech je *y/ý*, a pak rozhodnout o pravopisné správnosti.

(Poznamenejme ještě, že stejný obsah jako uvedený indikátor ČJL-9-2-07.1 má i indikátor ČJL-9-1-10.2 Žák najde záměrně uvedenou pravopisnou chybu v textu a vybere formulaci bez chyb, který je ovšem zařazen do komunikační a slohové výchovy. My jsme dali přednost indikátoru z oblasti výchovy jazykové.)

Obdobně i otázky číslo 3, 4, 6 a 8 lze popsat pomocí citovaného indikátoru ČJL-9-2-07.1. Mohli bychom k němu přiřadit i úlohy s číslem 5 a 7, zde je však situace o něco komplikovanější. V případě páté otázky jde o problém čistě formální – posuzována není věta ale pouze jeden výraz, indikátor bychom tedy museli mírně pozměnit: Žák vybere z nabízených variant (vět/výrazů) tu, ve které je /není pravopisná chyba.

U úkolu číslo sedm se ovšem jedná spíše než o pravopis o správnost tvaru (slova *který*), zadání tedy odpovídá výstupu z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, který je zařazen do jazykové výchovy (jako součást morfologie): ČJL-9-2-04 Žák správně třídí slovní druhy, tvoří spisovné tvary slov a vědomě jich používá ve vhodné komunikační situaci. Příslušný indikátor, jenž by se týkal výběru spisovného tvaru slova, však ve standardech nenajdeme. Mohli bychom jej formulovat například takto: ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech.

Tento námi formulovaný indikátor ČJL-9-2-04.5* by vhodně zachycoval i obsah úlohy deváté, v níž uchazeči vybírali větu, ve které bylo mluvnicky správně napsané přejaté slovo, a úlohy desáté, v níž žáci doplňovali souvětí.

Úkoly číslo 11 až 14 pomocí indikátorů zařazených do standardů výstižně popsat nelze. Vytvoříme tedy indikátory vlastní. K úloze číslo jedenáct: ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. K úloze dvanácté: ČJL-9-2-XX.2* Žák rozliší věty jednočlenné a dvojčlenné. Pro úkol číslo třináct: ČJL-9-2-XX.3* Žák určí poměr mezi větnými členy. A pro úkol čtrnáctý: ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších.

Následující úlohu (číslo 15) můžeme charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-9-2-03.1 Žák se orientuje v odborném textu. (Bylo by možné použít také indikátor ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Dali jsme však přednost indikátoru, který je přiřazen výstupu, jenž se týká práce se Slovníkem spisovné češtiny.)

Šestnáctý úkol poměrně přesně vystihuje indikátor ČJL-9-3-01.4 Žák vybere z nabídky A-D hlavní myšlenku předloženého úryvku. Uchazeči zde vybírali pravdivé tvrzení o přečteném textu M. Pravdové.

Popsat následující (sedmnáctou) úlohu pomocí indikátorů, které vytvořili autoři standardů, je opět poněkud obtížné. Žáci zde měli za úkol vybrat pravdivé tvrzení o textu, jednalo se ovšem o jeho formální stránku, nikoli o obsah (nemůžeme tudíž využít kupříkladu indikátory ČJL-9-1-08.2 či ČJL-9-3-01.4). Zadání je nejbližší výstup ČJL-9-3-01 Žák uceleně reprodukuje přečtený text, jednoduše popisuje strukturu a jazyk literárního díla a vlastními slovy interpretuje smysl díla (respektive ta část výstupu, jež se týká popisu struktury a jazyka textu). Vytvořme tedy další vlastní indikátor ČJL-9-3-01.5* Žák posoudí, zda dané tvrzení o formální stránce textu je pravdivé / nepravdivé.

Také pro další otázku (s číslem osmnáct) bude třeba využít vlastní indikátor: ČJL-9-2-XX.5* Žák rozliší slova příbuzná.

Rovněž k charakteristice úkolu číslo devatenáct použijeme vlastní indikátor. Uchazeči v této úloze vybírali z nabídky tu variantu, kterou je vhodné vložit na vynechané místo ve výchozím textu. Indikátor by tedy mohl mít například tuto podobu: ČJL-9-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text.

Několik dalších otázek lze naopak popsat pomocí indikátoru ze standardů velmi dobře. K úloze číslo dvacet přiřadíme indikátor ČJL-9-3-01.1 Žák odliší řeč vypravěče a řeč postav. Následující úlohu vystihuje indikátor ČJL-9-2-02.5 Žák nahradí vyznačená slova přejatá českými ekvivalenty. Dvaadvacátý úkol přesně odpovídá první části indikátoru ČJL-9-2-08.1 Žák v krátké ukázce najde nespisovný výraz a vybere z nabízených možností správné převedení ukázky do jazyka spisovného. Řešitelé zde

pracovali s výchozím textem J. Žáčka – rozlišovali pásmo vypravěče, hledali synonymum ke slovu mamon, vybírali nespisovný výraz.

Pro otázky číslo 23 a 24 si opět vytvoříme vlastní indikátory: ČJL-9-2-XX.6* Žák rozliší slova, v nichž došlo k hláskové změně. (Ve dvacáté třetí úloze je tento pojem ovšem nejprve objasněn pomocí příkladu.) ČJL-9-2-XX.7* Žák rozpozná úsloví. (V úloze dvacáté čtvrté jsou řešitelům předloženy čtyři výpovědi a jejich úkolem je určit, která z nich má v češtině ustálený význam.)

Následující dvě úlohy vycházejí z textu o hře Fazole. Obě můžeme výstižně charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

K popisu úkolu s číslem 27, ve kterém uchazeči hledali chybný tvar slova z výchozího textu, bychom mohli využít náš výše formulovaný indikátor: ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech.

Podobně u otázky číslo 28 použijeme námi dříve vytvořený indikátor ČJL-9-3-01.5* Žák posoudí, zda dané tvrzení o formální stránce textu je pravdivé / nepravdivé. Také zde totiž rozhodují řešitelé o tom, zda výpověď o textu, který se týká hry Fazole, je pravdivá, nebo není.

Pro následující úkol (číslo 29) opět vytvoříme nový indikátor: ČJL-9-2-XX.8* Žák rozpozná vidovou dvojici. (Jedná se zde znovu o otázku vycházející částečně z textu o uvedené společenské hře.)

Úlohu třicátou bychom patrně mohli popsat pomocí indikátoru ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Uchazeči měli určit, kdo je mluvčím v uvedené básni; na zadání lze tedy nahlížet i takto: Rozhodněte, zda z textu vyplývá, že hlas označený číslem tři patří hlavě/rýmě...

Pro charakterizaci dalšího úkolu je znovu nutné formulovat vlastní indikátor: ČJL-9-3-XX.1* Žák rozpozná v básni typ rýmu. (V dané úloze šlo konkrétně o střídavý rým v básni J. Hiršala.)

Otázce s číslem 32 v podstatě odpovídá indikátor ČJL-9-3-01.2 Žák správně určí básnické prostředky ozvláštňující literární dílo (jednoduché příklady personifikace, metafory, metonymie). Uchazeči nemuseli znát daný literární pojem (personifikace), stačilo vybrat z nabízených variant tu, která popisovala umělecký prostředek využitý v Hiršalově básni.

Úloha třicátá třetí reprezentuje indikátor ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Jedná se zde o text uvedený na katalogizačním lístku Městské knihovny, který se týká mimo jiné výše zmíněné básně J. Hiršala.

K úkolu s číslem 34 znovu vytvoříme vlastní indikátor: ČJL-9-2-XX.15* Žák rozpozná homonyma. (Tvůrci testu tento termín ovšem opět nejprve vysvětlují, pak teprve s ním má uchazeč pracovat.)

Následující úlohu (číslo 35) vystihuje již několikrát zmíněný indikátor ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Tentokrát jde o text I. Olbrachta, se kterým uchazeči pracovali i v dalších třech otázkách.

Pro charakterizaci třicátého šestého úkolu jsme opět nuceni formulovat vlastní indikátor: ČJL-9-1-10.5* Žák analyzuje předložený text a zařadí ho k danému slohovému útvaru. Obdobný indikátor obsažený ve standardech se totiž týká pouze přiřazování k funkčnímu stylu (viz ČJL-9-1-10.3).

Otázka číslo 37 přesně odpovídá indikátoru ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma. (Uchazeči zde nahrazovali výraz *neprodleně* z výchozího textu.)

Úlohu s číslem 38 je možno popsat pomocí našeho již dříve vytvořeného indikátoru ČJL-9-3-01.5* Žák posoudí, zda dané tvrzení o formální stránce textu je pravdivé / nepravdivé.

Předposlední úkol bychom nejspíše mohli vystihnout dalším z našich indikátorů ČJL-9-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. Jednalo se zde o tři přirovnání, která měli řešitelé doplnit správným adjektivem.

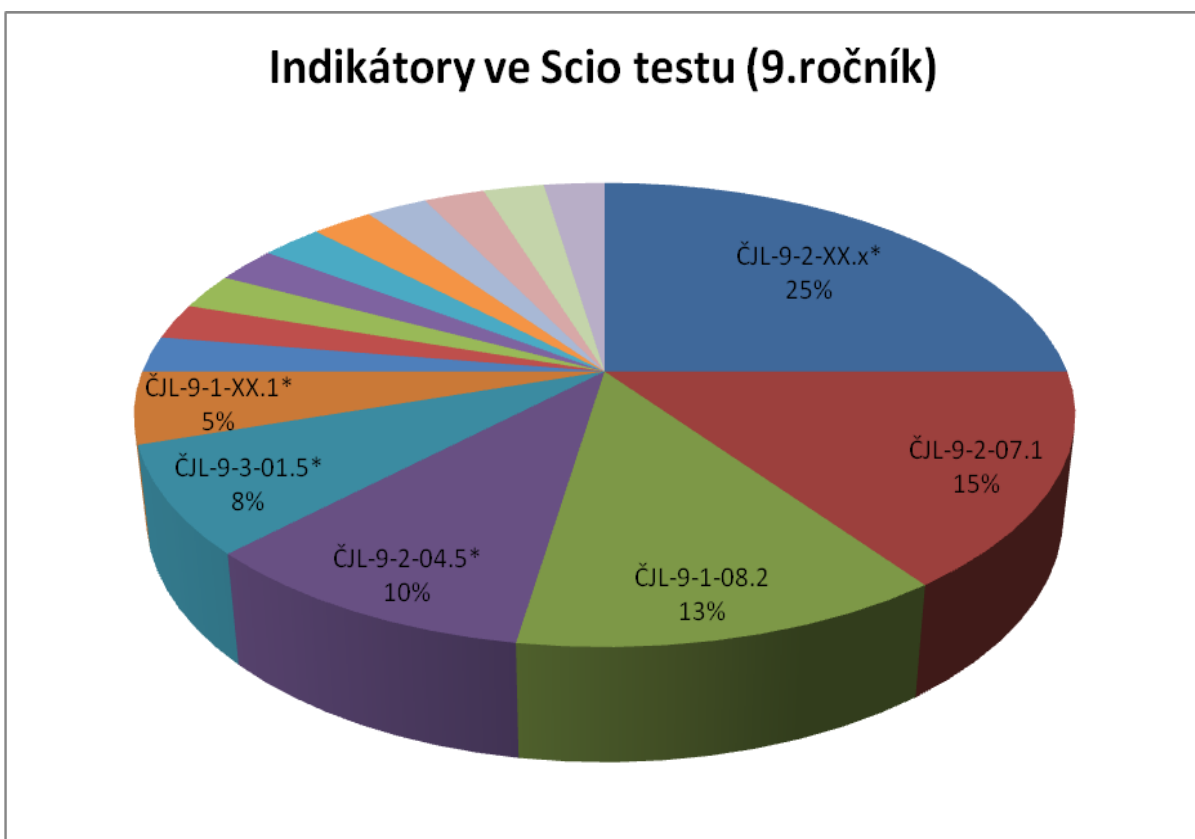
Poslední úloha testu dokládá, že pomocí uzavřených úloh lze testovat i znalosti o jazyce jako takovém, včetně znalostí spíše teoretických. Ani v tomto případě jsme ve standardech nenalezli odpovídající indikátor, formulujme tudíž opět vlastní: ČJL-9-2-XX.9* Žák rozliší pravdivá / nepravdivá tvrzení o jazyce.

Z výše uvedeného je zřejmé, že zařazení jednotlivých úloh testu k indikátorům obsaženým ve standardech je v některých případech poněkud nepřesné; u několika úkolů to bylo dokonce v podstatě nemožné, proto jsme se pokusili vytvořit indikátory vlastní.

Poměr úloh, jež jsme popsali pomocí indikátorů, které jsme převzali ze standardů zveřejněných Ministerstvem školství, a úloh charakterizovaných indikátory, které jsme sami pro popis testových úloh vytvořili, je 19 : 21. To znamená, že u více než poloviny

testových úloh se nám nepodařilo najít odpovídající indikátor mezi těmi, jež jsou součástí standardů.

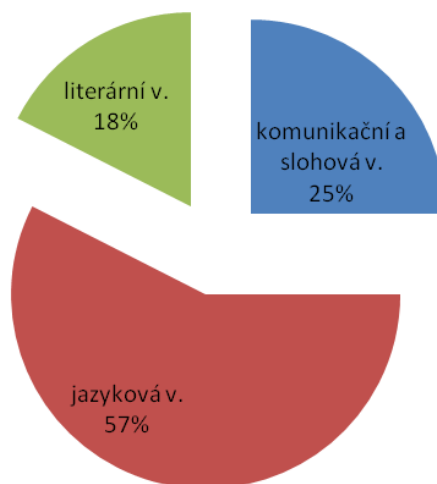
Následující graf zachycuje zastoupení jednotlivých indikátorů v testu. Kód ČJL-9-2-XX.x* označuje devět námi vytvořených indikátorů, které se týkají jazykové výchovy. Z grafu je patrné, že vedle těchto našich indikátorů jsou v testu nejhojněji zastoupeny indikátory ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba a ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Pokud budeme test zkoumat z hlediska výskytu indikátorů zařazených do komunikační a slohové výchovy, do jazykové výchovy a do literární výchovy, získáme diagram uvedený na další straně. Pohled na test pomocí indikátorů v podstatě dokládá tvrzení společnosti, která test vytvořila, že úkoly z jazyka představují asi polovinu z úloh, druhá polovina je tvořena otázkami z literární a slohové výchovy.

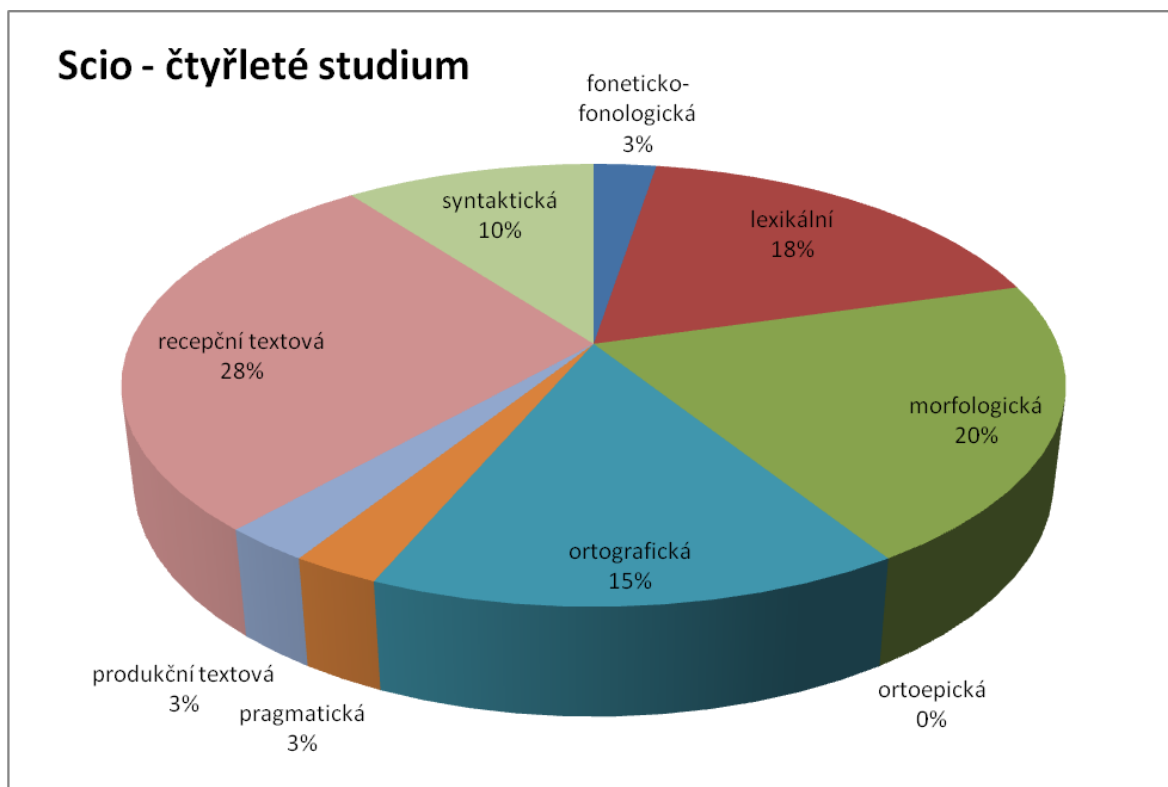
Test Scio (9. ročník) - zastoupení jednotlivých složek předmětu ČJL (dle indikátorů)

Naším cílem je také zjistit, které z komunikačních kompetencí jsou v písemných pracích prověřovány, proto jsme každou úlohu testu společnosti Scio charakterizovali ještě pomocí těchto kompetencí. (Znak x označuje úkol, v němž není testována žádná z uvedených kompetencí.)

1	pragmatická
2	ortografická
3	ortografická
4	ortografická
5	ortografická
6	ortografická
7	morfologická
8	ortografická
9	morfologická
10	morfologická
11	morfologická
12	syntaktická
13	syntaktická
14	syntaktická
15	recepční textová
16	recepční textová
17	recepční textová
18	morfologická
19	produkční textová
20	recepční textová

21	lexikální
22	lexikální
23	foneticko-fonologická
24	lexikální
25	recepční textová
26	recepční textová
27	morfologická
28	syntaktická
29	morfologická
30	recepční textová
31	x
32	recepční textová
33	recepční textová
34	lexikální
35	recepční textová
36	recepční textová
37	lexikální
38	morfologická
39	lexikální
40	lexikální

Zastoupení jednotlivých kompetencí v testu znázorňuje graf. Je zřejmé, že tvůrci zadání preferují recepční textovou kompetenci. Středoškolské studium skutečně vyžaduje schopnost pracovat s různými typy textů, považujeme proto za přínosné posuzovat úroveň uchazeče právě v této oblasti.

Přibližně pětina úkolů se zaměřuje na znalosti a dovednosti z morfologie a lexikologie, desetina pak na skladbu. Minimální pozornost je věnována pragmatické, foneticko-fonologické a produkční textové kompetenci. Osvojení pravopisných pravidel je testováno pouze v patnácti procentech úloh. Domníváme se, že počet otázek ověřujících kompetence syntaktické (a popřípadě i ortografické) by měl být v testu pro žáky devátých tříd vyšší, na úkor úloh, jež zahrnují učivo morfologické a lexikální.

2.5 Obsah testu Scio, srovnání se standardy – šestileté studium

Nyní porovnáme standardy s testem společnosti Scio pro uchazeče o šestileté studium. Využijeme opět standardy pro devátý ročník a test, který byl použit při přijímacím řízení v dubnu roku 2011 (v prvním termínu prvního kola). I v případě šestiletého studia platí, že významná část uchazečů o studium na střední škole se při přijímacích zkouškách v loňském roce setkala právě s tímto testem, i my mu tedy budeme

věnovat velkou pozornost; další písemné práce využitě ostatními školskými zařízeními (a jimi samotnými vytvořené) rovněž srovnáme se standardy v následující části práce.

Připomeňme, že písemné testy z českého jazyka vytvořené společností Scio využijí při přijímacích zkouškách v letošním roce tři z pražských šestiletých gymnázií.

Zadání písemné práce je opět součástí souboru ukázek přijímacích zkoušek, viz strana P 94 v příloze.

Pokusme se opět přiřadit každé ze čtyřiceti testových úloh odpovídající indikátor. V první úloze měli uchazeči rozpoznat výraz obsahující dvojhlásku, mezi indikátory, jež jsou zařazeny ve standardech, žádný vhodný pro charakterizaci takového úkolu nenajdeme; vytvořme tedy indikátor vlastní: ČJL-9-2-XX.10* Žák rozpozná dvojhlásku.

Druhý úkol patří k těm, které můžeme popsat pomocí indikátoru ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. V tomto případě je zadání formulováno tak, že řešitel si nejprve musí představit, že na daných pozicích v uvedených slovech je *i/i*, a pak rozhodnout o pravopisné správnosti.

Uvedený indikátor ČJL-9-2-07.1 využijeme i k charakterizaci úlohy číslo tři, posuzována zde ovšem není věta, ale pouze slovní spojení, měli bychom tedy užít pozměněného indikátoru: Žák vybere z nabízených variant (vět / výrazů) tu, ve které je / není pravopisná chyba. (V této úloze se pohybujeme na pomezí pravopisu a tvarosloví, bylo by ji možno vystihnout i pomocí nějaké vhodné obdoby námi dříve vytvořeného indikátoru ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech.)

Otázky číslo 4 až 8 jsou rovněž zaměřeny na pravopis, popíšeme je tudíž opět indikátorem ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba.

Budeme-li se snažit vystihnout pomocí indikátorů obsah následujících dvou úloh (číslo 9 a 10), narazíme znovu na absenci vhodného indikátoru, který by se týkal tvarů slov (tvoření spisovných tvarů, rozpoznání korektních tvarů apod.). Nemůžeme použít ani náš výše zmíněný indikátor ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. V těchto dvou úlohách se totiž nejedná o doplňování textu, nýbrž o rozpoznání chybného tvaru páteho pádu substantiv a základního tvaru ohebných slov. Jsme tedy nuceni vytvořit další indikátor: ČJL-9-2-04.6* Žák rozpozná správné / nesprávné tvary slov.

Tento nový indikátor ČJL-9-2-04.6* vhodně popisuje také úkol číslo jedenáct, ve kterém jde o stupňování adverbii.

Následující otázku (s číslem 12) můžeme zařadit mezi ty, které charakterizujeme pomocí indikátoru ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. (Opět se zde nejedná o celé věty, pouze o výrazy obsahující číslovky, bylo by tudíž přesnější využít výše zmíněného pozměněného indikátoru: Žák vybere z nabízených variant (vět / výrazů) tu, ve které je / není pravopisná chyba.)

Třináctou úlohu, v níž uchazeči vybírají větu obsahující rozkazovací způsob, lze popsat námi již dříve vytvořeným indikátorem: ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova.

Následující úkol týkající se interpunkce (číslo 14) spadá mezi ty, k nimž přiřazujeme indikátor ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba.

Obsah úlohy patnácté je blízký indikátoru ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Nejedná se zde ovšem přímo o určování vyznačeného větného členu, nýbrž o zkoumání toho, zda lze v daných větách určit podmět (tedy vlastně o rozlišování vět jednočlenných a dvojčlenných).

Další dvě otázky vycházejí z textu (rozhovoru), ani jednu z nich není možné výstižně charakterizovat pomocí indikátorů obsažených ve standardech, pro obě však můžeme použít indikátory, které jsme už formulovali výše. V případě úkolu číslo 16: ČJL-9-3-01.5* Žák posoudí, zda dané tvrzení o formální stránce textu je pravdivé / nepravdivé. Pro úkol sedmnáctý: ČJL-9-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text.

Osmnáctá úloha je obsahově blízká indikátoru ČJL-9-3-02.1 Žák vybere z ukázek A–E takovou, která svým obsahem odpovídá názvům uvedených knih. Přiřadí k sobě název knihy a k ní příslušející ukázkou. V testové úloze ale nejde o názvy knih, pouze o nadpisy odstavců.

Další úkol popíšeme opět pomocí našeho indikátoru ČJL-9-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. Uchazeči zde totiž vybírali z nabídky větu, kterou doplňovali do souvětí.

Dvacátá testová úloha v podstatě odpovídá indikátoru obsaženému ve standardech: ČJL-9-1-08.3 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Řešitelé ovšem nemuseli na otázky odpovídat, pouze určovali, jestli v textu lze odpověď na daný dotaz najít.

Jednadvacátá otázka naproti tomu doslovně odpovídá indikátoru ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

V úkolu s číslem 22 žáci doplňovali do textu obrázky, ty ovšem reprezentovaly slova, která tvořila rýmy dané básně, můžeme tedy použít indikátor ČJL-9-3-01.3 Žák doplní do básně slovo ve správném rýmu podle rytmu a smyslu textu.

Pro úlohu číslo 23, jež rovněž vychází z textu L. Štíplové, znovu využijeme námi vytvořený indikátor ČJL-9-3-01.5* Žák posoudí, zda dané tvrzení o formální stránce textu je pravdivé / nepravdivé.

Zadání následující otázky přibližně odpovídá indikátoru ČJL-9-3-02.1 Žák vybere z ukázek A–E takovou, která svým obsahem odpovídá názvům uvedených knih. Přičítá k sobě název knihy a k ní příslušející ukázkou. V testové úloze ale opět nejde o názvy knih, pouze o nadpis krátkého článku.

Další úkol, vycházející z téhož článku (číslo 25), naopak zcela přesně odpovídá indikátoru ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Pro popis úlohy dvacáté šesté užitíme další z námi formulovaných indikátorů: ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. (Řešitelé zde měli odlišit věty přívlastkové.)

V následující úloze se jednalo o rozlišování příslovecných určení, vystihuje ji indikátor ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy.

Pro otázku číslo 28 budeme muset vytvořit nový indikátor, uchazeči zde porovnávali počet grafémů a fonémů v zadaných slovech. Indikátor by mohl znít například takto: ČJL-9-2-XX.11* Žák určí počet hlásek v daném výrazu.

K úloze s číslem 29 můžeme přiřadit indikátor, který jsme již formulovali: ČJL-9-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. (Opět máme na mysli doplňování textu podle smyslu, nikoli doplňování korektních tvarů slov apod.)

Třicátá otázka náleží k indikátoru převzatému ze standardů, s nímž jsme se v tomto testu už několikrát setkali: ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Pro charakterizaci třicátého prvního úkolu jsme opět nuceni použít vlastní indikátor: ČJL-9-1-10.5* Žák analyzuje předložený text a zařadí ho k danému slohovému útvaru. Obdobný indikátor obsažený ve standardech se totiž, jak už bylo řečeno, týká pouze přiřazování k funkčnímu stylu (viz ČJL-9-1-10.3).

Následující úloha patří k těm, ve kterých autoři testu nejprve vysvětlí nějaký pojem, s nímž uchazeči dále pracují (zde nedokonavé sloveso). Obsahově je úloha číslo 32 blízká našemu indikátoru ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova.

Také pro popis dalšího úkolu (číslo 33) vytvoříme vlastní indikátor: ČJL-9-2-XX.12* Žák rozliší slova jednoznačná a mnohoznačná.

Zodpovědět otázku s číslem 34 (týkající se slov vytvořených skládáním) znamená přesně totéž jako vyhovět první části následujícího indikátoru: ČJL-9-2-02.4 Žák rozliší i vytváří slova složená.

V třicáté páté úloze měli uchazeči vybrat výrazy ne/obsahující předponu, můžeme ji tedy charakterizovat dalším naším indikátorem: ČJL-9-2-XX.13* Žák rozliší předponu, kořen, příponu a koncovku daných slov.

Zadání úkolu číslo 36 v podstatě odpovídá indikátoru zařazenému ve standardech do oblasti lexikologie: ČJL-9-2-02.6 Žák vybere z nabídky slovo přeneseného pojmenování. V této úloze sice řešitelé vybírali variantu obsahující slovo v původním (nepřeneseném) významu, ale šlo vlastně o totéž – o odlišení významu přeneseného a původního.

Úkol následující popíšeme pomocí indikátoru ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma. Je to ovšem popis poněkud nepřesný – nejedná se zde o synonymum k jednotlivému (samostatnému) slovu, ale o synonymní vyjádření k celé větě.

Třicátá osmá úloha opět dokládá, že pomocí uzavřených úloh lze testovat i kompetence týkající se jazyka jako takového, včetně dovedností založených spíše na jazykovém citu, na zkušenosti apod. Ani v tomto případě jsme ve standardech nenalezli odpovídající indikátor, použijeme tudíž znovu vlastní, výše uvedený: ČJL-9-2-XX.9* Žák rozliší pravdivá / nepravdivá tvrzení o jazyce.

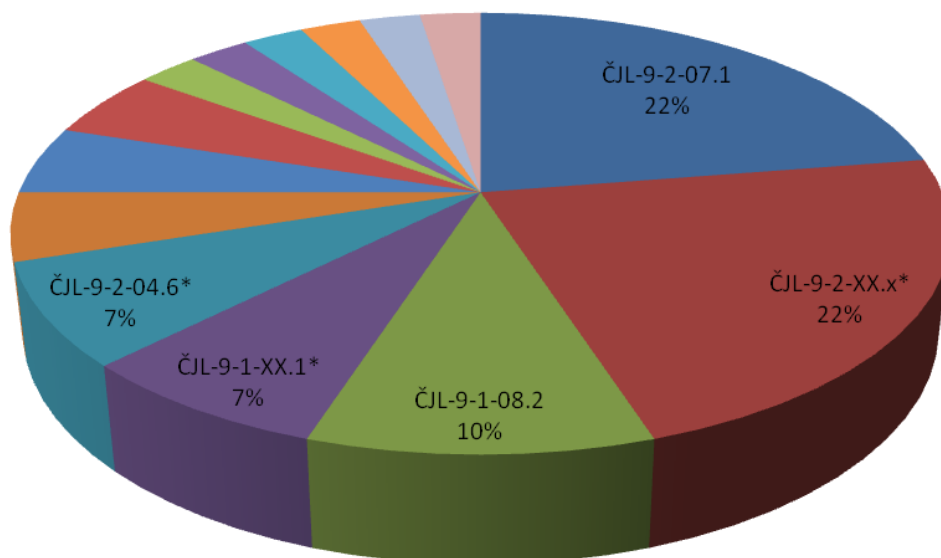
Předposlední otázka testu reprezentuje skupinu úkolů spadajících pod indikátor, který se týká studijního čtení: ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Závěrečná úloha testuje slovní zásobu uchazečů, charakterizovat bychom ji mohli asi takto: ČJL-9-2-XX.14* Žák prokáže znalost významu daných slov.

Srovnajme opět, jak jsou v testu zastoupeny indikátory, které jsme převzali ze standardů pro český jazyk a literaturu zveřejněných Ministerstvem školství, a indikátory, které jsme sami pro popis testových úloh vytvořili. U testu pro uchazeče o šestileté studium je poměr 22 : 18, to znamená, že u téměř padesáti procent testových úloh se nám nepodařilo najít odpovídající indikátor mezi těmi, jež jsou součástí standardů.

Graf na další straně zachycuje zastoupení jednotlivých indikátorů v testu.

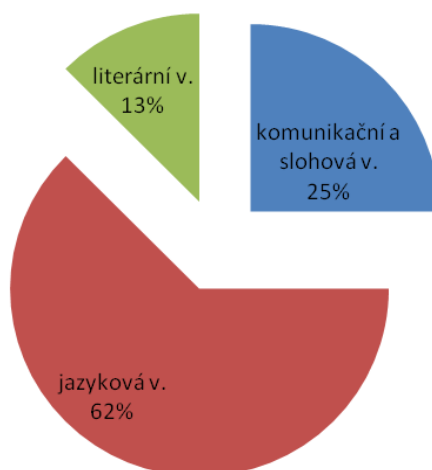
Indikátory ve Scio testu (7. ročník)

Kód ČJL-9-2-XX.x* označuje devět námi vytvořených indikátorů, které se týkají jazykové výchovy. Z grafu je patrné, že vedle těchto našich indikátorů jsou také v testu pro sedmý ročník nejhojněji zastoupeny indikátory ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba a ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Pokud budeme test zkoumat z hlediska výskytu indikátorů zařazených do komunikační a slohové výchovy, do jazykové výchovy a do literární výchovy, získáme následující diagram.

Test Scio (7. ročník) - zastoupení jednotlivých složek předmětu ČJL (dle indikátorů)

V případě testu pro sedmý ročník se pomocí indikátorů nepotvrdilo tvrzení společnosti, která test vytvořila, že úkoly z jazyka představují asi polovinu z úloh, druhá polovina je tvořena otázkami z literární a slohové výchovy. Úkolů zařazených do výchovy jazykové je totiž patrně o něco více než polovina. Úlohy, které lze zahrnout do výchovy literární, znovu tvoří velmi malou část testu.

V připojené tabulce uvádíme komunikační kompetence, jež jsme přiřadili jednotlivým úlohám v písemné práci.

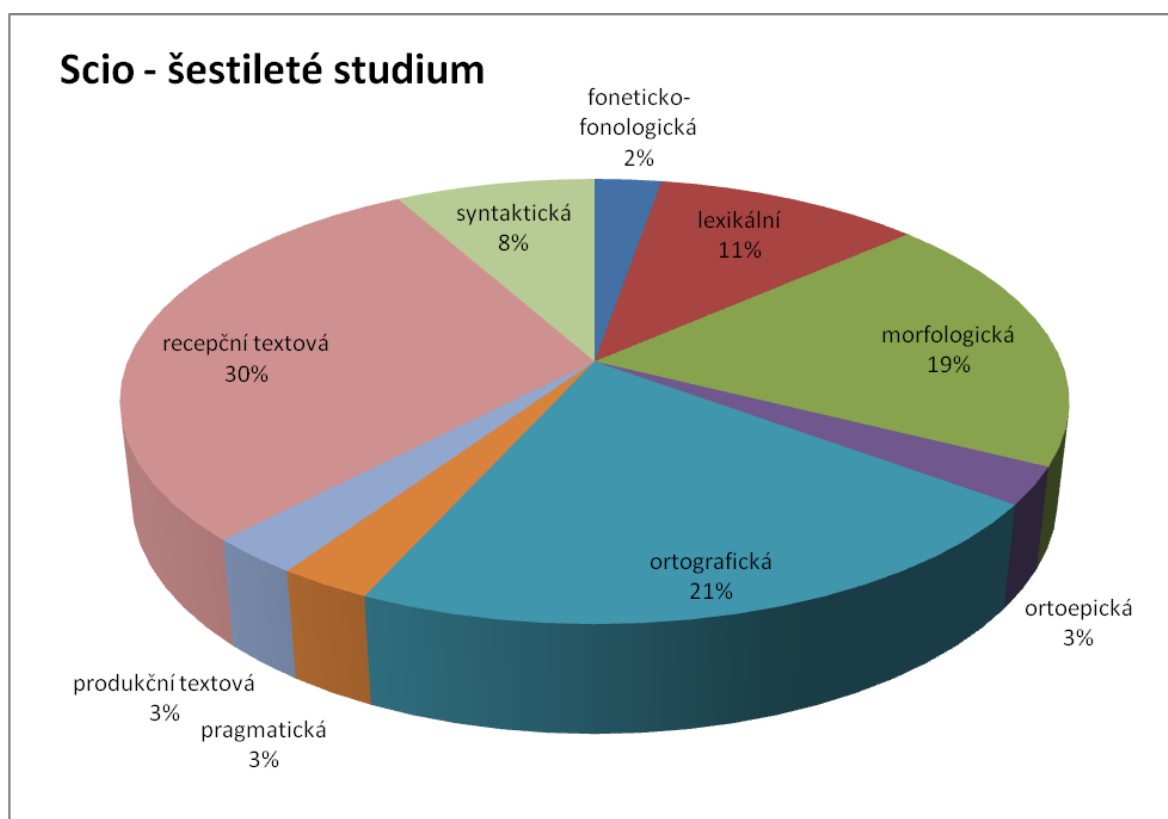
1	foneticko-fonologická
2	ortografická
3	ortografická
4	ortografická
5	ortografická
6	ortografická
7	ortografická
8	ortografická
9	morfologická
10	morfologická
11	morfologická
12	morfologická
13	morfologická
14	ortografická
15	syntaktická
16	recepční textová
17	produkční textová
18	recepční textová
19	pragmatická
20	recepční textová

21	recepční textová
22	x
23	recepční textová
24	recepční textová
25	recepční textová
26	syntaktická
27	syntaktická
28	ortoepická
29	recepční textová
30	recepční textová
31	recepční textová
32	morfologická
33	lexikální
34	lexikální
35	morfologická
36	lexikální
37	lexikální
38	x
39	recepční textová
40	x

Zastoupení jednotlivých kompetencí v testu znázorňuje graf na následující stránce. Je zřejmé, že autoři písemné zkoušky opět preferují recepční textovou kompetenci. Za vhodné považujeme i zařazení většího počtu úkolů, které prověřují ortografické znalosti.

Domníváme se, že počet otázek ověřujících kompetence syntaktické, lexikální a morfologické by měl být v testu pro žáky sedmých tříd přibližně stejný. Téměř pětina úkolů je zde zaměřena na oblast morfologie, avšak pouze přibližně desetina na skladbu a lexikologii. Minimální pozornost je i v tomto případě věnována pragmatické, foneticko-fonologické a produkční textové kompetenci.

2.6 Obsah testu Scio, srovnání se standardy – osmileté studium

V této kapitole porovnáme standardy s testem společnosti Scio pro uchazeče o osmileté studium. Využijeme tentokrát standardy pro pátý ročník a (podobně jako v případě studia čtyřletého a šestiletého) test, jenž byl zadán při přijímacím řízení v dubnu roku 2011 (v prvním termínu prvního kola). I u osmiletého studijního cyklu platí, že významná část těch, kteří se hlásili ke studiu na střední škole, se při přijímacích zkouškách v loňském roce setkala právě s tímto testem, i my se mu tedy budeme zvlášť věnovat; další písemné práce využívané ostatními školskými zařízeními (a jimi samotnými vytvořené) opět srovnáme se standardy v následující části práce.

Připomeňme, že písemné testy z českého jazyka vytvořené společností Scio využije při přijímacích zkouškách v letošním roce sedm pražských osmiletých gymnázií. Obecná charakteristika testu je obdobná jako v případě zadání pro žáky sedmých a devátých tříd: Scio test z českého jazyka pro uchazeče z pátých tříd obsahoval 40 uzavřených úloh, vybírali jednu správnou odpověď ze čtyř variant, zapisovali ji do tzv. záznamových archů, na vypracování bylo poskytnuto 45 minut čistého času; otázky z jazyka a otázky z literatury a slohu by měly být v poměru 1 : 1; nejsou povolené žádné pomůcky; obdobné je také bodování. Viz strana P 144 v příloze.

Pokusme se nyní opět přiřadit každé ze čtyřiceti testových úloh odpovídající indikátor – ať už se bude jednat o některý z těch, které jsou součástí standardů, nebo vytvoříme nějaký vlastní.

V první úloze testu mají řešitelé určit, která dvojice slov se stejně píše i vyslovuje, mezi indikátory zařazenými do oblasti jazykové výchovy však žádný týkající se ortoepie nenajdeme. Nejbližší z indikátorů obsažených ve standardech je uvedenému zadání zřejmě tento: ČJL-5-1-08.2 Žák při veřejné komunikační situaci využívá spisovnou výslovnost.

Druhá otázka obsahově odpovídá indikátoru ČJL-5-2-08.1 Žák správně píše/doplňuje i/y ve vyjmenovaných slovech a slovech s nimi příbuzných. (Pouze se zde nejedná o psaní či doplňování, nýbrž o vybírání pravopisně správné možnosti.)

Třetí úkol popíšeme pomocí indikátoru ČJL-5-2-08.2 Žák píše správně z hlediska pravopisu lexikálního a morfologického. (Jde tady ovšem opět o výběr korektní varianty, konkrétně o předložky s/z.)

K tomuto indikátoru ČJL-5-2-08.2 zcela jistě přiřadíme také úlohy číslo 4, 5, 6 a 7, ve kterých uchazeči hledali správně nebo naopak chybně napsaná slova či věty, resp. doplňovali text.

V osmé otázce se již kombinuje pravopis lexikální a morfologický se syntaktickým, mohli bychom tedy uvažovat i o zařazení tohoto úkolu k indikátoru ČJL-5-2-09.1 Žák na základě znalosti shody přísudku s podmětem používá správné tvary přičestí minulého činného v mluveném i psaném projevu. Vzhledem k tomu, že jevy spadající do oblasti pravopisu lexikálního a morfologického převažují, zůstaneme i v případě úlohy číslo 8 u indikátoru ČJL-5-2-08.2.

Naproti tomu následující (devátý) úkol jednoznačně řadíme ke zmíněnému indikátoru ČJL-5-2-09.1, jelikož se zde jedná o shodu predikátu se subjektem, respektive koncovku přičestí minulého.

(Poznamenejme ještě, že k charakterizaci úloh číslo 2 až 9 bychom mohli užít i indikátoru ČJL-5-2-03.6 Žák rozliší, zda věta je / není napsaná gramaticky správně.)

Desátá otázka přesně odpovídá indikátoru zařazenému ve standardech do skladby (tedy do jazykové výchovy): ČJL-5-2-06.1 Žák rozliší větu jednoduchou a souvětí.

Pro popis jedenácté úlohy ovšem ve standardech odpovídající indikátor nenalezneme. Formulujme jej tedy sami: ČJL-5-2-04.3* Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech.

K vyřešení dvanáctého úkolu museli uchazeči znát spisovné tvary podmíňovacího způsobu, právě to je obsaženo ve druhé části indikátoru ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech mluveném i psaném projevu.

Třináctá otázka byla zaměřena na slovní druhy, obsahově blízký je jí indikátor ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). Řešitelé zde ovšem určovali, který z výrazů může být více než jedním slovním druhem.

Otázce s číslem 14 naproti tomu zcela odpovídá indikátor ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu.

V úloze číslo 15 uchazeči vybírali podle smyslu a také podle rýmu variantu, kterou je třeba doplnit na vynechané místo v předložené básni. Žádný z indikátorů pro pátý ročník tomuto úkolu nevyhovuje, vytvoříme tedy na základě standardů pro ročník devátý indikátor vlastní: ČJL-5-3-XX.1* Žák doplní do básně slovo (nebo několik slov) ve správném rýmu podle rytmu a smyslu textu.

Následující úkol, vycházející z těžé básně, lze přesně popsat pomocí indikátoru ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Další otázka (s číslem 17) je zaměřena na literární terminologii, jež je zmiňována ve výstupu z Rámcového vzdělávacího programu ČJL-5-3-04 Žák při jednoduchém rozboru literárních textů používá elementární literární pojmy. Indikátory tomuto výstupu přiřazené však zadání úlohy neodpovídají, jsme tedy opět nuceni pokusit se formulovat nový indikátor: ČJL-5-3-XX.2* Žák prokáže znalost elementárních literárních pojmů. / Žák popíše výchozí text pomocí elementárních literárních pojmů. / Žák najde ve výchozím textu daný básnický prostředek.

K tomuto právě vytvořenému indikátoru bychom mohli zařadit i následující úlohu, ve které se žáci zabývají personifikací (pojem je v zadání vysvětlen).

Úkol číslo devatenáct lze charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-5-1-01.2 Žák posoudí na základě přečteného textu pravdivost / nepravdivost tvrzení. (Uvedená tvrzení se týkají účelu výchozího textu.)

Následující dvě otázky rozhodně patří k dalšímu z indikátorů, jež se vztahují k práci s texty: ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Pro popis úlohy s číslem 22 vytvoříme nový indikátor, jelikož mezi těmi, které jsou do standardů zařazeny z oblasti skladby, výstižný indikátor chybí: ČJL-5-2-XX.1* Žák určí počet vět v souvětí.

Obsah úkolu číslo 23 odpovídá indikátoru ČJL-5-2-01.5 Žák rozhodne, zda dvojice slov splňuje požadovanou podmínku (pro opozita). Řešitelé zde vlastně posuzují čtyři dvojice, každou z nich získají zkombinováním zadaného výrazu a slova z nabídky (*pomíjivý-stálý*, *pomíjivý-prchavý* atd.).

Čtyřicetá úloha testuje slovní zásobu uchazečů, charakterizovat bychom ji mohli asi takto: ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov. (Jedná se o výrazy spojené s žurnalistikou.)

Další otázky lze velmi přesně popsat pomocí indikátorů zařazených do komunikační a slohové výchovy. V případě úlohy číslo 25: ČJL-5-1-03.2 Žák posoudí, zda náležitosti daného slohového útvaru jsou úplné, či zda něco chybí. (Posuzována je zde úplnost adresy.) A v případě dvacáté šesté úlohy: ČJL-5-1-05.1 Žák na základě zadaných informací vede dialog, telefonický hovor (s kamarádem, s dospělým), zanechá vzkaz na záznamníku. (Telefonický rozhovor se tady týká mikroskopů.)

I následující úkoly popíšeme s využitím indikátorů, jež jsou součástí standardů v oblasti komunikační a slohové výchovy. Sedmadvacátému úkolu přiřadíme indikátor ČJL-5-1-01.2 Žák posoudí na základě přečteného textu pravdivost / nepravdivost tvrzení. Otázka s číslem 28 patří k těm, které vystihuje indikátor ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Úlohu číslo 29 můžeme charakterizovat naším výše uvedeným indikátorem ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov. (Jedná se tentokrát o výraz *brod*.)

Třicátá úloha odpovídá první části indikátoru ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech v mluveném i psaném projevu.

I další tři otázky vycházejí z připojeného textu. První z nich (číslo 31) můžeme zařadit k indikátoru ČJL-5-1-01.2 Žák posoudí na základě přečteného textu pravdivost / nepravdivost tvrzení. (Tato tvrzení si ovšem musí řešitel vlastně sám formulovat.) Druhá v pořadí (číslo 32) odpovídá výstupu z Rámcového vzdělávacího programu: ČJL-5-2-04 Žák rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary. Tomuto výstupu jsou ale ve standardech přiřazeny indikátory, jimž zadání naší úlohy nevyhovuje, opět formulujeme indikátor vlastní: ČJL-5-2-04.4* Žák rozliší slova spisovná / nespisovná. Třetí z otázek,

keré vycházejí z textu K. Poláčka, obsahově koresponduje s indikátorem ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zabarveným, nespisovné slovo slovem spisovným.

Úloha s číslem 34 patří opět k těm, pro které musíme vytvořit nový indikátor: ČJL-5-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text.

Naproti tomu úlohu následující plně vystihuje indikátor obsažený ve standardech ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Další úkol, v pořadí už třicátý šestý, bychom mohli, i když ne zcela přesně, popsat pomocí indikátoru ČJL-5-1-01.2 Žák posoudí na základě přečteného textu pravdivost / nepravdivost tvrzení.

Otázka číslo 37 zhruba odpovídá první části indikátoru ČJL-5-2-02.2 Žák rozliší, v kterých případech se jedná o slova příbuzná a v kterých o tvary téhož slova. (Nejde tu o protiklad slov příbuzných a tvarů jednoho slova, nýbrž o protiklad slov příbuzných a slov, která jen mají podobně znějící základy.)

Osmatřicátý úkol (opět pouze přibližně) charakterizujeme pomocí našeho indikátoru ČJL-5-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. (Jedná se o doplňování rčení.)

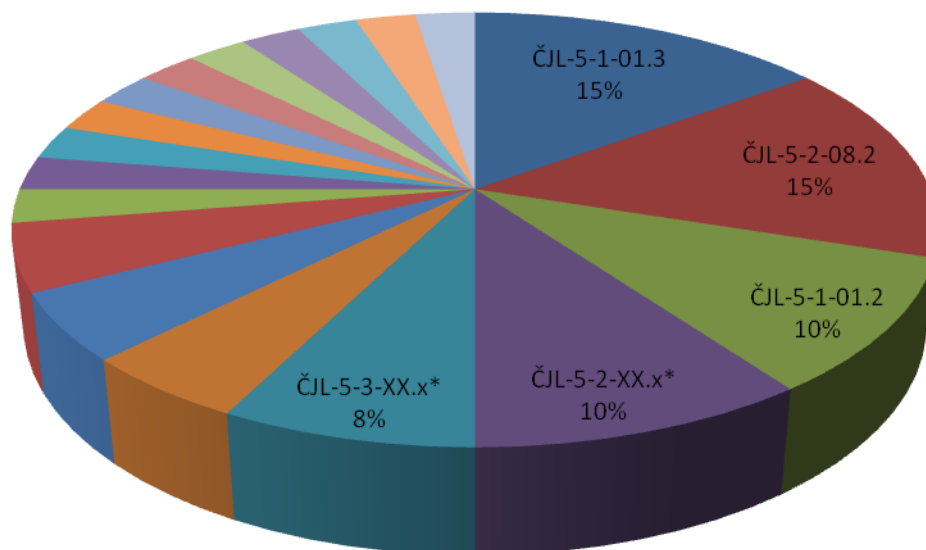
Předposlední otázka patří k těm, u kterých v kapitolách věnovaných testům pro devátý a pro sedmý ročník zdůrazňujeme, že jsou dokladem toho, jak lze pomocí uzavřených úloh testovat i kompetence týkající se jazyka jako takového, včetně znalostí teoretických, a které popisujeme vlastním indikátorem. V případě pátého ročníku bude mít toto podobu: ČJL-5-2-XX.9* Žák rozliší pravdivá / nepravdivá tvrzení o jazyce a písmu.

Závěrečná úloha zkoumaného testu doslovně odpovídá indikátoru ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Srovnajme opět nejprve, jak jsou v testu zastoupeny indikátory, které jsme převzali ze standardů pro český jazyk a literaturu zveřejněných Ministerstvem školství, a indikátory, které jsme sami pro popis testových úloh vytvořili. Zde je poměr 29 : 11, to znamená, že u čtvrtiny testových úloh se nám podařilo najít odpovídající indikátor mezi těmi, jež jsou součástí standardů.

Na následující straně je graf, který stejně jako v předchozích případech zachycuje zastoupení jednotlivých indikátorů v testu.

Indikátory ve Scio testu (5. ročník)

Z grafu je patrné, že v testu jsou nejhojněji zastoupeny následující indikátory obsažené ve standardech:

ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

ČJL-5-2-08.2 Žák píše správně z hlediska pravopisu lexikálního a morfologického.

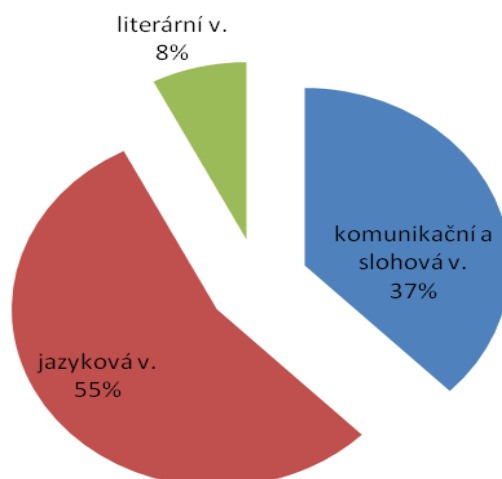
ČJL-5-1-01.2 Žák posoudí na základě přečteného textu pravdivost / nepravdivost tvrzení.

Pokud budeme test zkoumat z hlediska výskytu indikátorů zařazených do komunikační a slohové výchovy, do jazykové výchovy a do literární výchovy, získáme diagram uvedený na další straně.

Pohled na test pomocí indikátorů tedy opět dokládá tvrzení společnosti, která test vytvořila, že úkoly z jazyka představují asi polovinu z úloh, druhá polovina je tvořena otázkami z literární a slohové výchovy. Je ovšem také zřejmé, že v případě testu pro pátý ročník jsme jen velmi malou část otázek dokázali přiřadit indikátorům z oblasti literární výchovy.

Připojená tabulka (rovněž na následující straně) zachycuje, jaké komunikační kompetence jsme přiřadili jednotlivým testovým úlohám.

Test Scio (5. ročník) - zastoupení jednotlivých složek předmětu ČJL (dle indikátorů)

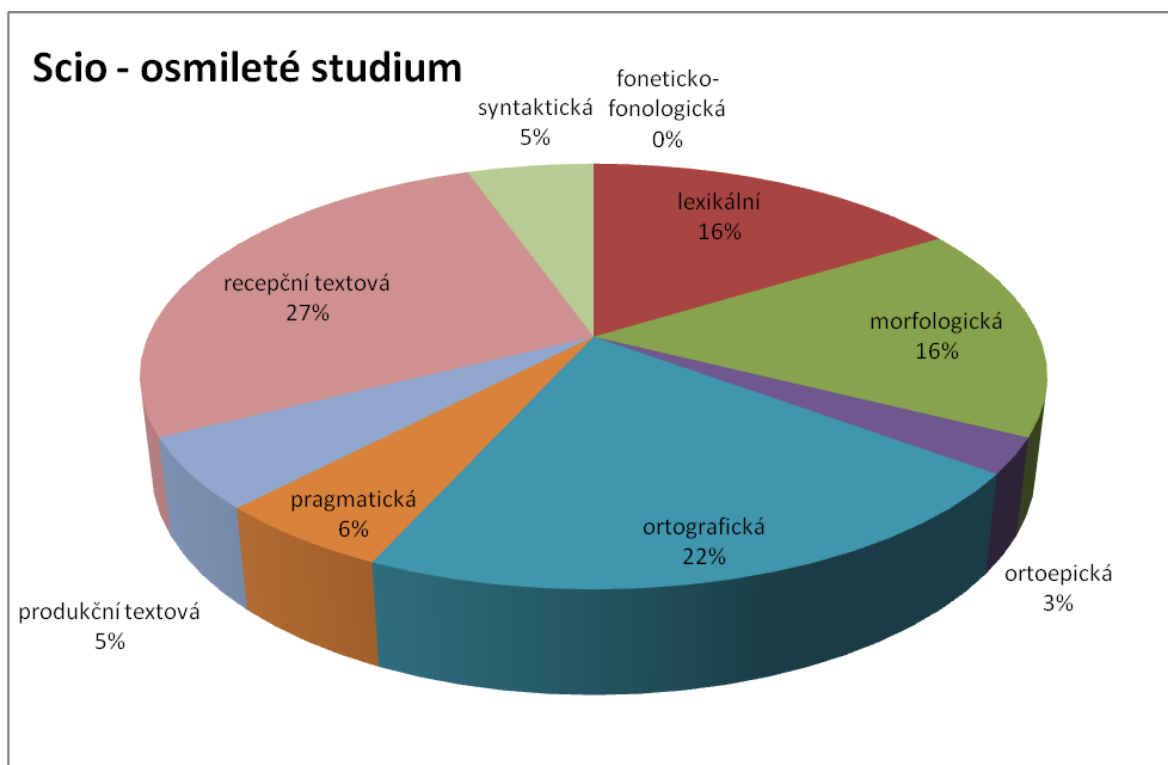
1	ortoepická
2	ortografická
3	ortografická
4	ortografická
5	ortografická
6	ortografická
7	ortografická
8	ortografická
9	ortografická
10	syntaktická
11	morfologická
12	morfologická
13	morfologická
14	morfologická
15	x
16	recepční textová
17	x
18	recepční textová
19	pragmatická
20	recepční textová

21	recepční textová
22	syntaktická
23	lexikální
24	lexikální
25	produkční textová
26	produkční textová
27	recepční textová
28	recepční textová
29	lexikální
30	morfologická
31	recepční textová
32	lexikální
33	lexikální
34	recepční textová
35	recepční textová
36	pragmatická
37	morfologická
38	lexikální
39	x
40	recepční textová

Vytvořili jsme opět také graf znázorňující zastoupení komunikačních kompetencí v testu pro uchazeče o osmileté studium. Znovu dominuje kompetence recepční textová, velkou pozornost tvůrci zadání i zde věnovali rovněž ortografii.

Domníváme se, že v písemné práci pro žáky pátých tříd je správný poměr otázek ověřujících znalosti a dovednosti syntaktické, lexikální a morfologické – 5 : 16 : 16.

Součástí práce jsou i úlohy prověřující kompetenci produkční textovou (respektive pragmatickou), jejich zařazení považujeme za velmi přínosné; dokazují, že i tyto – často v přijímacích zkouškách opomíjené – oblasti lze testovat pomocí uzavřených úloh.

2.7 Obsah testů Scio, srovnání se standardy – shrnutí

Celkový poměr úloh, jež jsme popsali pomocí indikátorů, které jsme převzali ze standardů zveřejněných Ministerstvem školství, a úloh charakterizovaných indikátory, které jsme sami pro popis testových úloh vytvořili, je 70 : 50. To znamená, že u více než čtyřiceti procent testových úloh se nám nepodařilo najít odpovídající indikátor mezi těmi, jež jsou součástí standardů. Nepotvrdil se tedy náš předpoklad, že většinu testových úloh bude možné popsat pomocí indikátorů obsažených ve standardech.

V testech pro pátý a devátý ročník představují úkoly z jazyka asi polovinu úloh, druhá polovina je tvořena otázkami z literární a slohové výchovy, v zadání pro sedmý ročník je zastoupení jazykové výchovy větší (62 %). Nejmenší pozornost tvůrci písemných zkoušek věnují literární složce – průměrně jde o 13 % úkolů.

V zadání pro uchazeče o čtyřleté a šestileté studium jsou nejhojněji zastoupeny indikátory:

- ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba.

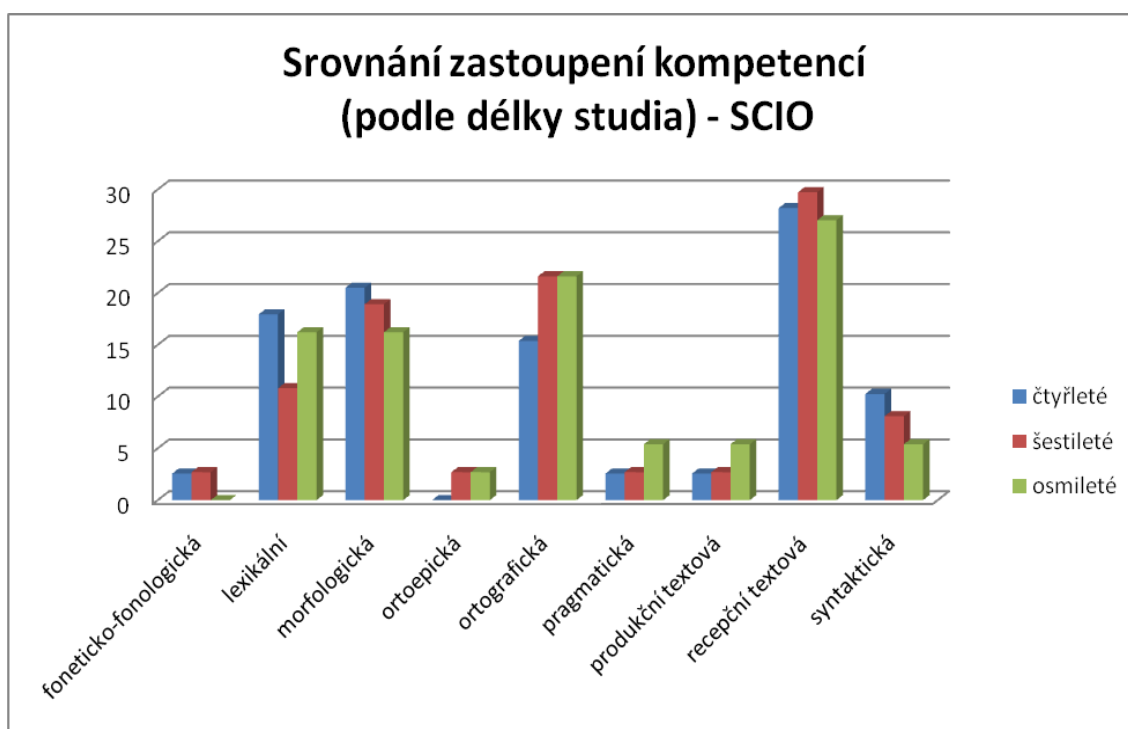

- ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

V testech pro žáky, kteří se hlásí na gymnázia osmiletá, pak indikátory:

- ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.
- ČJL-5-2-08.2 Žák píše správně z hlediska pravopisu lexikálního a morfologického.
- ČJL-5-1-01.2 Žák posoudí na základě přečteného textu pravdivost / nepravdivost tvrzení.

Autoři těchto písemných prací preferují recepční textovou kompetenci. Dovednostem z oblasti vědy o zvukové stránce jazyka, stejně jako pragmatické a produkční textové kompetenci je věnována pouze minimální pozornost. Míra osvojení pravopisných pravidel je ověřována více u žáků z pátých a sedmých ročníků než u uchazečů o čtyřleté studium. S vyšším ročníkem roste počet úkolů, jež testují dovednosti z oblasti skladby, což považujeme za vhodné. Stejný jev lze ovšem zaznamenat i v případě kompetence morfologické, jež by podle našeho názoru v testech pro uchazeče o čtyřleté studium měla být prověřována méně – více úloh by pak bylo možné věnovat obtížnějším ortografickým jevům (například interpunkci). Domníváme se rovněž, že v testech pro sedmý ročník není dostatečný počet úkolů z oblasti lexikologie. Srovnání zastoupení kompetencí podle délky studia umožňuje následující graf.

2.8 Obsah testů, srovnání se standardy – čtyřleté studium

(testy vytvořené středními školami)

V této části práce zmapujeme současné představy pražských středních škol o tom, jaké znalosti a dovednosti by měl mít žák, jenž se uchází o čtyřleté studium. Využijeme k tomu opět standardy pro devátý ročník a písemné práce vytvořené školskými zařízeními, které jsou součástí našeho souboru ukázek.

Nejprve se budeme zabývat testem z Karlínského gymnázia, viz s. P 11 v příloze. Ten je rozdělen do tří oddílů – na pravopisnou část, jazykový rozbor a test z literatury. První část, tvořenou osmi uzavřenými úlohami zaměřenými na pravopis, můžeme charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je /není pravopisná chyba. (Ačkoli v některých případech nejde o věty, ale pouze o slovní spojení.)

Čtrnáct uzavřených úloh zařazených do oddílu označeného všestranný jazykový rozbor je již poněkud obtížnější přiřadit k jednotlivým indikátorům. V první a druhé otázce využijeme námi formulovaný indikátor ČJL-9-2-XX.9* Žák rozliší pravdivá / nepravdivá tvrzení o jazyce. Třetí úkol je obsahově blízký dalšímu z našich indikátorů ČJL-9-2-XX.13* Žák rozliší předponu, kořen, příponu a koncovku daných slov. Následující úloha zhruba odpovídá indikátoru ČJL-9-2-04.1 Žák vybere z řady slov to, které je/není požadovaným slovním druhem. (Jedná se však nejen o slovní druh, ale o speciální typ substantiv.) Pro popis páté otázky vytvoříme další vlastní indikátor: ČJL-9-2-XX.16* Žák rozpozná slova citově zbarvená. Sedmý úkol přiřadíme k indikátoru ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Osmá úloha opět vyžaduje formulaci nového indikátoru: ČJL-9-2-XX.17* Žák rozpozná slova hromadná / pomnožná / látková. Devátý úkol odpovídá indikátoru ČJL-9-2-04.6* Žák rozpozná správné / nesprávné tvary slov. Desátá otázka patří k těm, které charakterizuje indikátor ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Jedenáctá úloha se týká slovního druhu výrazu *kolem* a jeho možné role ve větě (coby větného členu); pohybujeme se tudíž na pomezí morfologie a syntaxe, přiřazení ke kterémukoli indikátoru tedy nutně musí být velmi nepřesné, zvolme „obecný“ indikátor ČJL-9-2-XX.9* Žák rozliší pravdivá / nepravdivá tvrzení o jazyce. Dvanáctá otázka svým obsahem odpovídá indikátoru ČJL-9-1-10.1 Žák najde chybnou formulaci (stylistickou chybu) a z nabízených opravných možností vybere tu správnou. Předposlední úloha této části vyžaduje porozumění předloženému frazeologickému spojení, charakterizovat bychom ji mohli naším indikátorem ČJL-9-2-XX.14*, který

upravíme do podoby ČJL-9-2-XX.14* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. Závěrečný úkol se ovšem liší, jedná se zde o znalost terminologie, formulujme další indikátor: ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů.

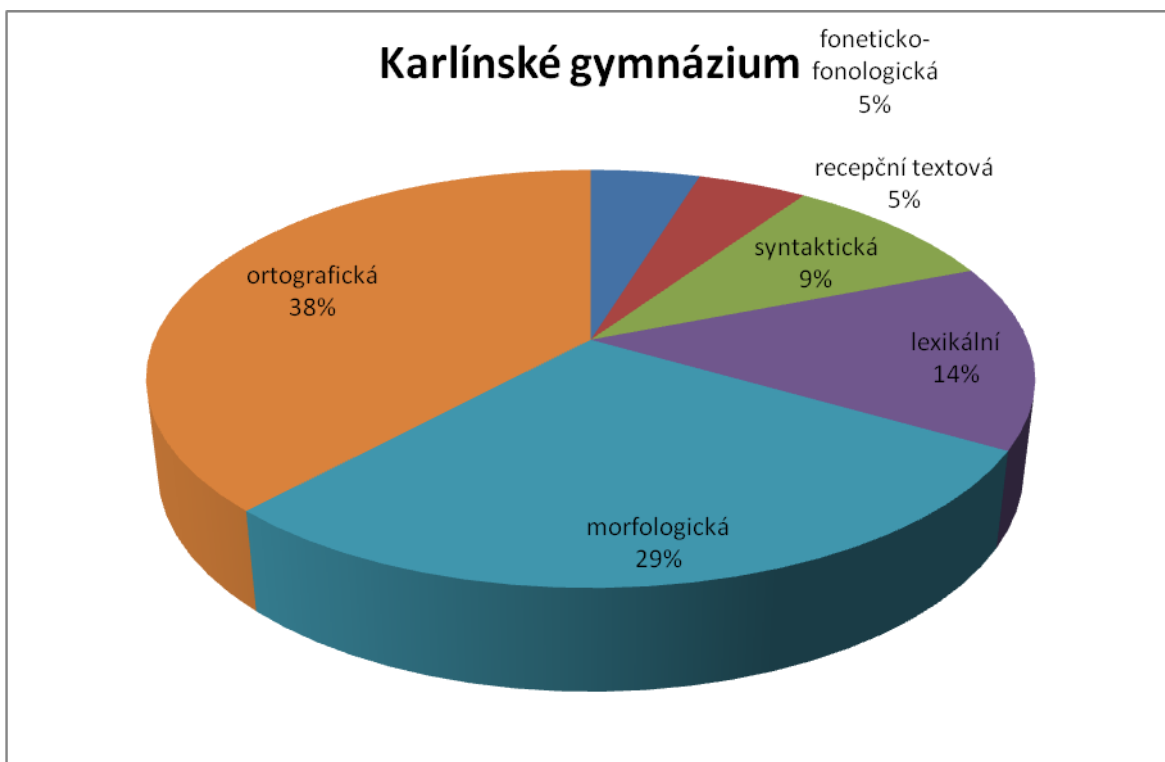
Ve třetí části, nazvané test z literatury, dějepisu a občanské nauky, najdeme čtyři uzavřené úlohy, které patří do literární výchovy. První z nich popíšeme právě vytvořeným indikátorem: ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. Další tři testují vědomosti uchazečů z oblasti literární historie, odpovídající indikátory ve standardech nenajdeme, vytvořme je tedy sami: ČJL-9-3-XX.3* Žák časově / místně zařadí dané autory. ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl. (Indikátor ČJL-9-3-XX.4* odpovídá třetí i čtvrté otázce.)

Naším cílem je také zjistit, které z komunikačních kompetencí jsou v písemných pracích prověřovány, proto jsme každou úlohu testu charakterizovali ještě pomocí těchto kompetencí. (Znak x označuje úkol, v němž není testována žádná z uvedených kompetencí.)

úloha	kompetence
1	ortografická
2	ortografická
3	ortografická
4	ortografická
5	ortografická
6	ortografická
7	ortografická
8	ortografická
9	x
10	foneticko-fonologická
11	morfologická

12	morfologická
13	lexikální
14	lexikální
15	morfologická
16	morfologická
17	morfologická
18	syntaktická
19	morfologická
20	syntaktická
21	lexikální
22	recepční textová

Poměr jednotlivých kompetencí v písemné zkoušce zachycuje tabulka na následující straně. Domníváme se, že tvůrci zadání věnovali příliš velký prostor morfologii; třetina úkolů ověřuje morfologické kompetence. Naopak zastoupení učiva ze syntaxe a lexikologie není podle našeho názoru nedostatečné. V oblasti ortografie jsou testovány i znalosti učiva prvního stupně (v první úloze – sýpá/sípá), to považujeme v testu pro uchazeče z devátého ročníku za retardační.

Test z gymnázia, jež sídlí v Písnické ulici, je zařazen v příloze na s. P 14. První část je tvořena doplňovacím cvičením a úkolem zapsat správně danou číslovku, nemůžeme ji tedy popsat indikátorem ČJL-9-2-07.1, jelikož se zde nejedná o vyhledávání chyb, nýbrž o vytváření pravopisně správného textu, formulujeme na základě výstupu uvedeného v rámcovém vzdělávacím programu vlastní indikátor: ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovtvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. (V této části se uchazeči museli vypořádat celkem s dvaceti jazykovými jevy.)

Následuje čtrnáct dalších úloh, z toho tři uzavřené a jedenáct otevřených. První z nich přiřadíme indikátor ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Druhé přibližně odpovídá indikátor, který jsme již vytvořili, pouze jej musíme rozšířit: ČJL-9-2-XX.3* Žák určí poměr mezi větnými členy / větami. Třetí popíšeme pomocí dalšího vlastního indikátoru: ČJL-9-2-XX.18* Žák změní větu vedlejší na větný člen a naopak. Čtvrtý a pátý úkol jsou podobné – řešitel má vytvářet syntaktické konstrukce odpovídající zadaným podmínkám, indikátor (vystihující oba dva uvedené úkoly) by tedy mohl znít například právě takto: ČJL-9-2-XX.19* Žák vytvoří syntaktickou konstrukci podle daných podmínek. Šestou úlohu charakterizujeme indikátorem ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Sedmá je obsahově blízká indikátoru ČJL-9-2-04.1 Žák

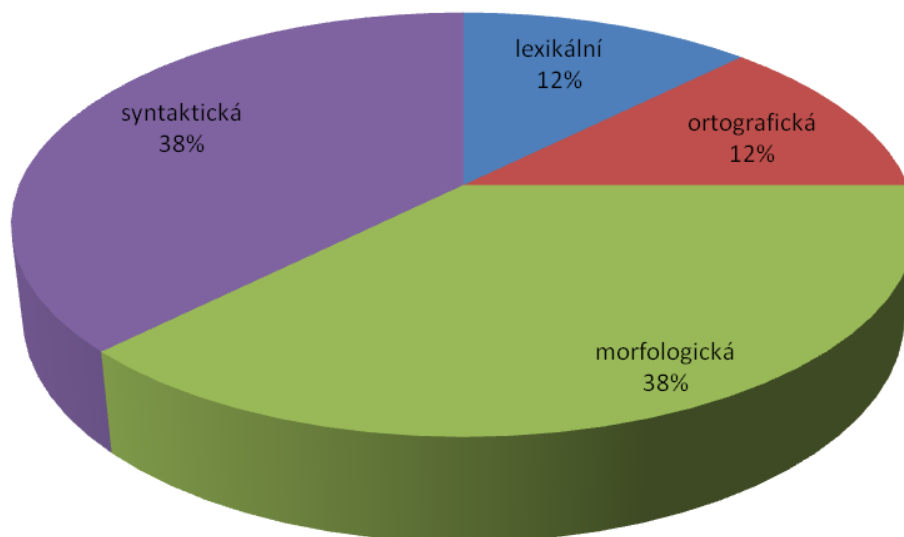
vybere z řady slov to, které je/není požadovaným slovním druhem. Nejedná se ovšem o výběr, nýbrž o určování druhů slov, indikátor tedy pozměňme: ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Následující dva úkoly přesně odpovídají indikátoru ČJL-9-2-04.6* Žák rozpozná správné / nesprávné tvary slov. Další úkol popíšeme pomocí jednoho z našich indikátorů, ten ale opět pozměníme (protože jde o úlohu otevřenou): ČJL-9-2-XX.8* Žák rozpozná / vytvoří vidovou dvojici. Podobně v jedenácté úloze můžeme jeden z našich indikátorů využít rovnou, druhý však je nutno upravit. První části úkolu vyhovuje indikátor: ČJL-9-2-XX.13* Žák rozliší předponu, kořen, příponu a koncovku daných slov. Druhou část popíšeme obměněným indikátorem: ČJL-9-2-XX.5* Žák rozliší / utvoří slova příbuzná. I následující úlohu můžeme charakterizovat indikátorem ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma. Pro předposlední úkol tohoto testu potřebujeme formulovat nový indikátor: ČJL-9-2-XX.20* Žák rozpozná / vytvoří antonyma (opozita). Poslední úlohu můžeme popsat již zmíněným indikátorem ČJL-9-2-04.6* Žák rozpozná správné / nesprávné tvary slov.

Tabulka zachycuje testované kompetence, graf na další straně pak jejich poměr. Je zřejmé, že tvůrci tohoto testu preferují úlohy zaměřené na syntax a morfologii. Zařazení většího počtu úkolů (celkem šesti) ze skladby považujeme za správné. V písemné práci by však podle našeho názoru měly být i úlohy ověřující recepční textovou kompetenci, protože právě tu budou žáci v dalším středoškolském studiu potřebovat.

úloha	kompetence
1	ortografická
2	ortografická
3	syntaktická
4	syntaktická
5	syntaktická
6	syntaktická
7	syntaktická
8	syntaktická

9	morfologická
10	morfologická
11	morfologická
12	morfologická
13	morfologická
14	lexikální
15	lexikální
16	morfologická

Gymnázium Písnická

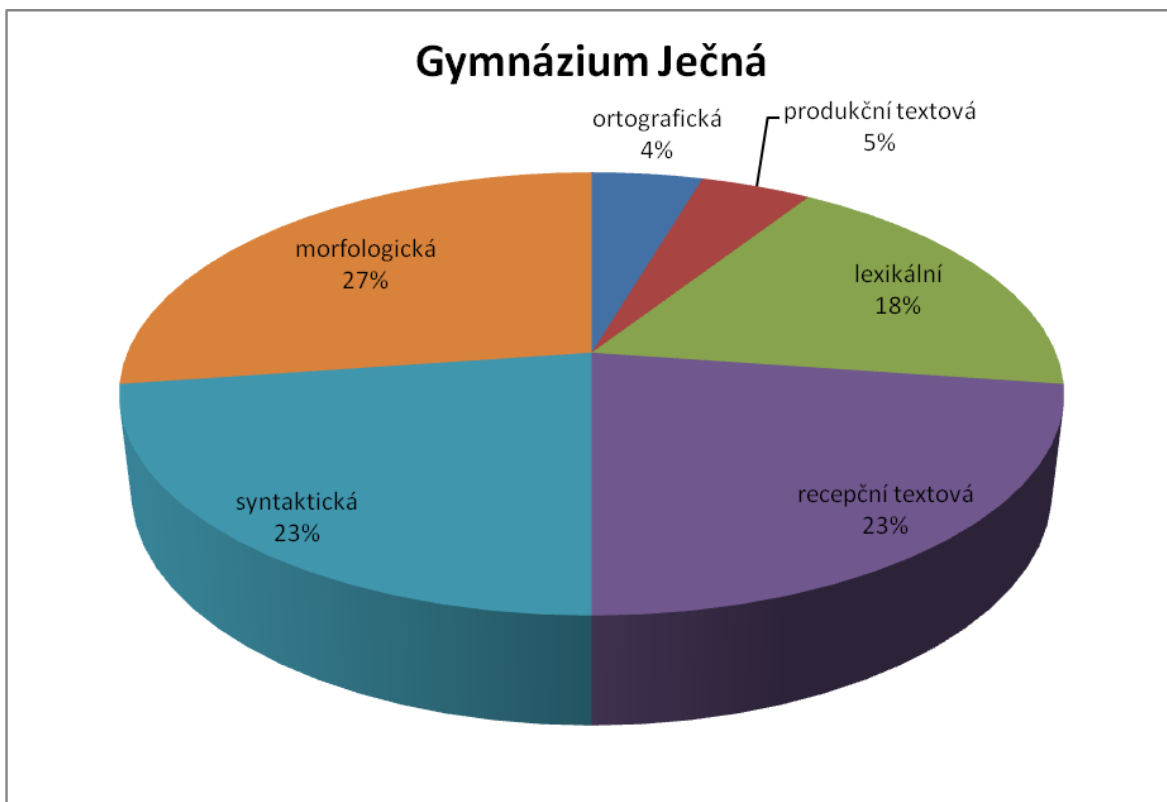
Nyní se zaměříme na loňské přijímací zkoušky z Gymnázia Ječná, viz s. P 16 v příloze. Test je tvořen sedmnácti otázkami vycházejícími z textu. První z nich je obsahově blízká indikátoru ČJL-9-3-02.1 Žák vybere z ukázek A–E takovou, která svým obsahem odpovídá názvům uvedených knih. Přiřadí k sobě název knihy a k ní příslušející ukázkou. V testové úloze ale nejde o názvy knih, pouze o nadpisy výchozího textu. Druhá úloha svým obsahem zhruba (a čtvrtá úloha pak přesně) odpovídá indikátoru ČJL-9-1-08.3 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Třetí spadá pod indikátor ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Pátý úkol lze charakterizovat indikátorem ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma. Tomu je blízké zadání šesté otázky. Sedmá úloha je obdobou indikátoru ČJL-9-2-06.6 Žák vybere z nabízených možností grafickou stavbu souvětí a přiřadí ji k danému souvětí (lze i obráceně – přiřadí ke grafu jedno z nabízených souvětí). Jde však o úlohu otevřenou, proto žáci nepřirazují, nýbrž sami graf vytvářejí. Osmý úkol přiřadíme k indikátoru ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Devátý pak k indikátoru ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Desátá i jedenáctá úloha odpovídá našemu indikátoru ČJL-9-2-XX.19* Žák vytvoří syntaktickou konstrukci podle daných podmínek. V úkolu s číslem dvanáct najdeme několik dílčích úloh, tři z nich popíšeme indikátorem ČJL-9-2-XX.17* Žák rozpozná slova hromadná / pomnožná / látková. Další lze charakterizovat indikátorem ČJL-9-2-02.4 Žák rozliší i vytváří slova

složená. Zbývající dvě vyžadují opět vytvoření nových indikátorů: ČJL-9-2-XX.21* Žák rozpozná slova přejatá. ČJL-9-2-XX.22* Žák rozpozná / vytvoří slova zdrobnělá. Následující úkol přibližně odpovídá indikátoru ČJL-9-1-08.3 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Čtrnáctá i patnáctá úloha spadají pod indikátor ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Následující otázka v podstatě odpovídá indikátoru ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovotvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. (Jedná se zde o zdůvodnění předpony.) Sedmnáctá úloha je otevřená, uchazeči mají za úkol napsat krátký text na zadané téma, komentář autorů testu (bodována jsou správně napsaná slova) naznačuje, že i tento úkol můžeme popsat pomocí indikátoru ČJL-9-2-07.2*.

Tabulka zachycuje testované kompetence, graf na další straně pak jejich poměr. Zastoupení dovedností z oblasti morfologické, syntaktické (a také lexikální) v tomto zadání je vyvážené; kladně lze hodnotit i fakt, že téměř čtvrtina úloh ověřuje schopnost pracovat s výchozím textem. Ortografická kompetence není prověřována pouze úlohou, již jsme tuto kompetenci v tabulce přiřadili, nýbrž také posledním úkolem testu – při jeho hodnocení autoři testu posuzují obsahovou, syntaktickou i pravopisnou správnost.

úloha	kompetence
1	recepční textová
2	recepční textová
3	recepční textová
4	recepční textová
5	lexikální
6	recepční textová
7	syntaktická
8	syntaktická
9	syntaktická
10	syntaktická
11	syntaktická

12	lexikální
13	lexikální
14	lexikální
15	morfologická
16	morfologická
17	morfologická
18	morfologická
19	morfologická
20	morfologická
21	ortografická
22	produkční textová

Z gymnázia ARCUS máme k dispozici pouze tři ukázkové úlohy, viz s. P 22 v příloze. První z nich je doplňovací cvičení (uchazeči doplňují 20 grafémů), druhá korektura textu (pět vět). Vystihují je tedy tyto indikátory: ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovtvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. Obě úlohy z jazykové výchovy tedy prověřují ortografické kompetence. Třetí úlohu můžeme přibližně charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl.

Následující test z Křesťanského gymnázia (viz s. P 23 v příloze) obsahuje vedle patnácti úloh také diktát, ten pochopitelně vystihuje indikátor ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovtvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. Úvodní tři otázky vycházejí z krátkého textu R. Křesťana, první lze popsat indikátorem ČJL-9-3-06.1 Žák určí k jakému literárnímu druhu / žánru patří výchozí text. Druhá je již zmiňovaná otázka: *Co je na tomto textu nejvíce nápadné?* Předpokládáme, že tvůrci testu mají na mysli fakt, že v textu se hojně vyskytují obrazná vyjádření založená na „potravinách“. Je ovšem velmi obtížné si představit objektivní zhodnocení odpovědí na tuto otázku a stejně tak i zařadit ji k některému indikátoru, snad

bychom mohli použít tento: ČJL-9-1-08.3 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Třetí z těchto úloh uvedenému indikátoru ČJL-9-1-08.3 odpovídá zcela.

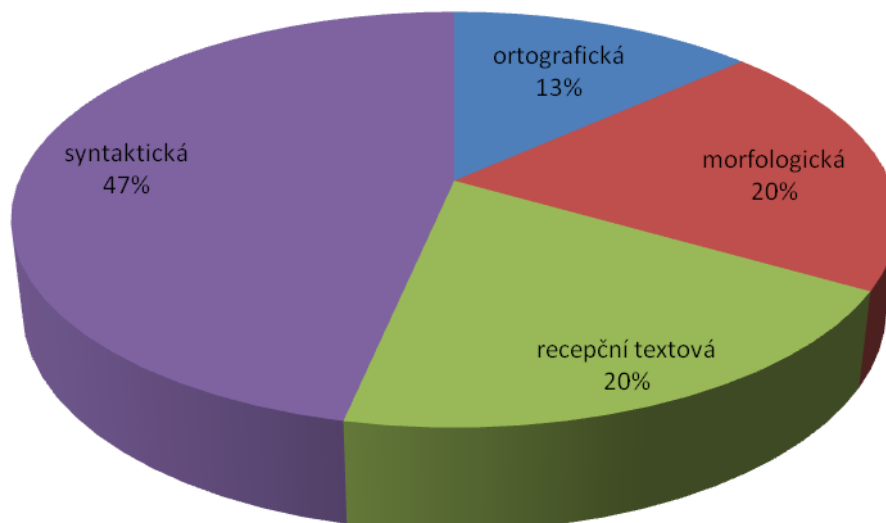
Další část je označena nadpisem jazykový rozbor. První a druhý úkol tohoto oddílu popíšeme novým indikátorem ČJL-9-2-XX.23* Žák určí počet vět (vět hlavních / vedlejších) v souvětí. Následující úloha je opět obdobou indikátoru ČJL-9-2-06.6 Žák vybere z nabízených možností grafickou stavbu souvětí a přiřadí ji k danému souvětí (lze i obráceně – přiřadí ke grafu jedno z nabízených souvětí). Jde však znovu o úlohu otevřenou, proto žáci sami graf vytvářejí. Další úkol spadá pod indikátor ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Úkol s číslem osm je obdobný, jde však o otevřenou úlohu (daný větný člen je nutno vypsát). Zadání s číslem devět vystihuje náš upravený indikátor ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Desátá úloha odpovídá indikátoru ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Jedenáctá pak indikátoru ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovo tvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. A dvanáctá úloha pak přibližně indikátoru ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Třináctý úkol je obsahově blízký indikátoru ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Čtrnáctý pak indikátoru ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Poslední úloha testu odpovídá dvěma indikátorům: ČJL-9-3-XX.3* Žák časově / místně zařadí dané autory. ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl.

Tabulka opět zachycuje kompetence prověřované v jednotlivých úlohách, graf na následující straně pak jejich poměr. Tato škola jednoznačně preferuje kompetenci ortografickou (viz diktát) a syntaktickou (téměř polovina úkolů v testu). Naproti tomu zcela chybí úkoly z oblasti lexikální.

úloha	kompetence
1	ortografická
2	recepční textová
3	recepční textová
4	recepční textová
5	syntaktická
6	syntaktická
7	syntaktická
8	syntaktická

9	syntaktická
10	morfologická
11	morfologická
12	ortografická
13	morfologická
14	syntaktická
15	syntaktická
16	x

Křesťanské gymnázium

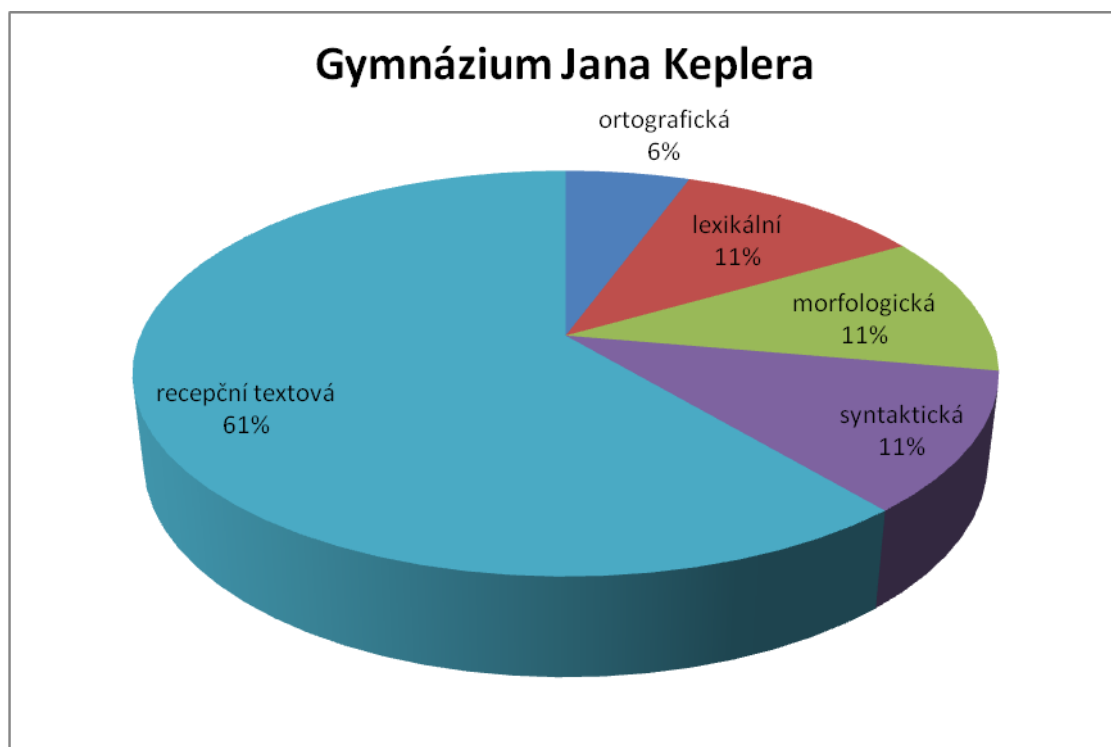
Další písemná zkouška je z Gymnázia Jana Keplera (viz s. P 27 v příloze), tvoří ji 21 uzavřených úloh, uchazeči pracují se dvěma rozsáhlými ukázkami a čtyřmi obrázky, zařazeny jsou i další dva texty, ze kterých rovněž žáci vycházejí při řešení úloh. První úkol lze popsat indikátorem ČJL-9-1-10.5* Žák analyzuje předložený text a zařadí ho k danému slohovému útvaru. Druhá otázka přesně odpovídá indikátoru ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Totéž platí i o třetí, čtvrté, páté a šesté otázce. Úlohu s číslem devět (zde zřejmě došlo k chybě v označování úkolů) lze charakterizovat s použitím indikátoru ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Úlohu číslo deset pak s pomocí indikátoru ČJL-9-2-XX.23* Žák určí počet vět (vět hlavních / vedlejších) v souvětí. Následující otázka přibližně odpovídá indikátoru ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Další otázka pak indikátoru ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Úloha označená jako třináctá spadá pod indikátor ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. Následuje otázka, která vychází z textu Máchova Máje a lze ji vystihnout indikátorem: ČJL-9-3-01.2 Žák správně určí básnické prostředky ozvlášťující literární dílo (jednoduché příklady personifikace, metafory, metonymie). I v další úloze uchazeči pracují s textem K. H. Máchy (Noc), odpovídá jí v podstatě indikátor ČJL-9-3-07.2 Žák popíše základní znaky literárního směru na vybrané ukázce. Další dvě otázky lze zhruba popsat indikátorem ČJL-9-3-XX.3* Žák časově / místně zařadí dané autory. Následující úloha je blízká uvedenému

indikátoru ČJL-9-3-07.2, nejedná se ovšem o směr literární, nýbrž výtvarný (pracuje se proto s obrázky, nikoli s textem). Další tři úkoly přesně vystihuje indikátor ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Předposlední úloha se týká slovo tvorby, lze ji charakterizovat indikátorem ČJL-9-2-02.1 Žák umí rozlišit způsoby tvoření slov. Závěrečná otázka spadá pod indikátor ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma.

Tabulka a graf zachycují zastoupení komunikačních kompetencí v testu.

úloha	kompetence
1	recepční textová
2	recepční textová
3	recepční textová
4	recepční textová
5	recepční textová
6	recepční textová
9	syntaktická
10	syntaktická
11	morfologická
12	morfologická

13	ortografická
14	x
15	recepční textová
16	x
17	x
18	recepční textová
19	recepční textová
20	recepční textová
21	recepční textová
22	lexikální
23	lexikální

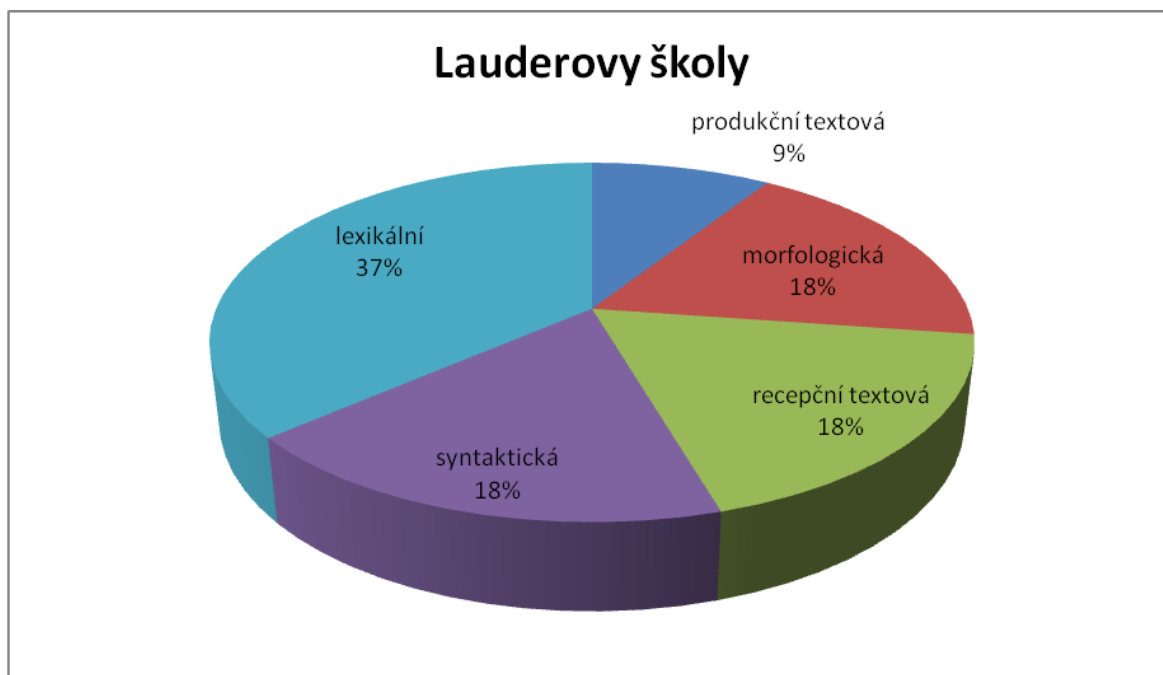
V zadání dominují úlohy prověřující schopnost pracovat s výchozím textem (šedesát procent). Kompetence syntaktická, morfologická a lexikální jsou zastoupeny shodným počtem úkolů. Překvapivě malou pozornost tvůrci písemné práce věnovali kompetenci ortografické, již testují prostřednictvím jediné uzavřené úlohy.

Následující test (viz s. P 33 v příloze), vytvořený vyučujícími na Lauderově mateřské škole, základní škole a gymnáziu při Židovské obci v Praze, opět obsahuje rozsáhlý výchozí text. První úkol můžeme přibližně zachytit pomocí indikátoru ČJL-9-1-03.2 Žák text analyzuje a vyvodí závěr vyplývající z textu. Druhá otázka patří v podstatě k indikátoru ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl. Následující čtyři úlohy spadají pod indikátor ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Další dva úkoly lze popsat indikátorem ČJL-9-2-02.5 Žák nahradí vyznačená slova přejatá českými ekvivalenty. Následující otázku přiřadíme k indikátoru ČJL-9-2-02.1 Žák umí rozlišit způsoby tvoření slov. Další pak odpovídá první části indikátoru ČJL-9-2-08.1 Žák v krátké ukázce najde nespisovný výraz a vybere z nabízených možností správné převedení ukázky do jazyka spisovného. První úkol čtvrté části testu je obdobou indikátoru ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Druhý úkol popíšeme pomocí dvou indikátorů: ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Třetí i čtvrtá úloha obsahově zhruba odpovídá indikátoru ČJL-9-2-06.6 Žák vybere z nabízených možností grafickou stavbu souvětí a přiřadí ji k danému souvětí (lze i obráceně – přiřadí ke grafu jedno z nabízených souvětí). Poslední úkol můžeme přiřadit k indikátoru ČJL-9-1-10.4 Žák dovede své znalosti o funkčních stylech tvůrčím způsobem použít.

Z níže uvedené tabulky a grafu plyne, že největší část úloh z tohoto testu jsme přiřadili ke kompetenci lexikální. Tři ze čtyř úkolů z této oblasti jsou stejného typu (hledání synonyma), to nepovažujeme za vhodné. Naopak jako přínosné hodnotíme zařazení otevřené úlohy, jíž je prověřována produkční textová kompetence – a zřejmě i kompetence ortografická. V zadání jsou rovnoměrně zastoupeny otázky z oblasti tvarosloví a skladby, obdobný prostor (18 % úkolů) tvůrci zadání věnovali recepční textové kompetenci.

úloha	kompetence
1	recepční textová
2	x
3	recepční textová
4	lexikální
5	lexikální
6	lexikální

7	lexikální
8	morfologická
9	morfologická
10	syntaktická
11	syntaktická
12	produkční textová

Další ukázka pochází z gymnázia, které sídlí v ulici U Libeňského zámku, viz s. P 37 v příloze. Tato písemná zkouška je tvořena doplňovacím cvičením, uchazeči si museli poradit celkem se 117 pravopisnými jevy. Celý tento test lze tedy vystihnout indikátorem ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovoslovný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí.

Pedagogové z daného gymnázia tedy zřejmě jednoznačně preferují ortografickou kompetenci.

Písemná práce, kterou pro uchazeče o čtyřleté studium připravili vyučující gymnázia se sídlem v ulici Na Vítězné pláni, patří k těm, v nichž je zařazena korektura textu (viz s. P 38 v příloze). Úkolem řešitelů bylo najít pět pravopisných a tvaroslovných chyb; tomu zhruba odpovídá indikátor ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. Z dalších sedmnácti úloh je 13 otevřených a 4 uzavřených. Otázce číslo dva přiřadíme indikátor ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Další

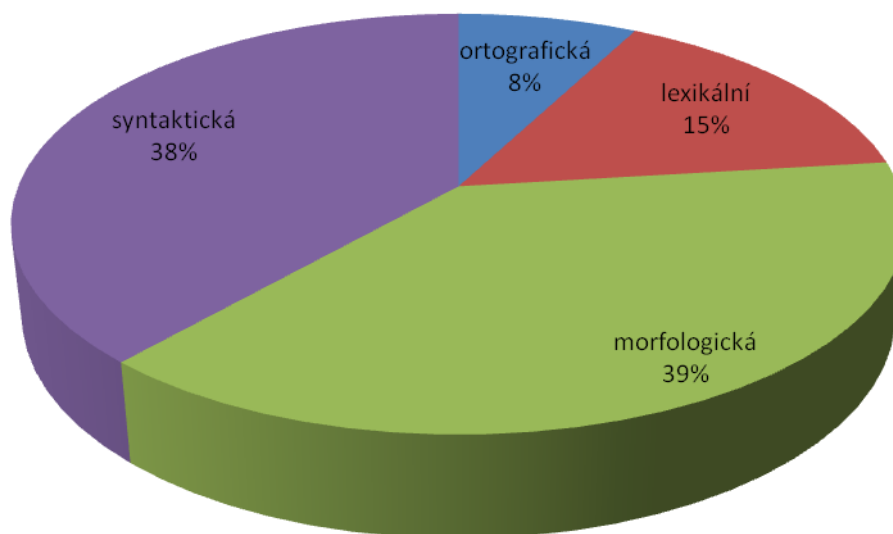
úkol lze popsat pomocí indikátoru ČJL-9-2-XX.19* Žák vytvoří syntaktickou konstrukci podle daných podmínek. Úlohám s číslem čtyři a pět odpovídá indikátor ČJL-9-2-XX.3* Žák určí poměr mezi větnými členy / větami. Šestý úkol lze charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Pro sedmý úkol musíme opět vytvořit nový indikátor: ČJL-9-2-XX.24* Žák určí druhy zájmen. Osmou úlohu můžeme zařadit mezi ty, které popisujeme indikátorem ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Pro devátou úlohu formulujeme indikátor ČJL-9-2-XX.25* Žák prokáže znalost duálových tvarů. Desátý úkol lze zahrnout pod indikátor ČJL-9-2-02.8 Žák ovládá zásady tvoření slov. Zadání s číslem jedenáct je obsahově blízké indikátoru ČJL-9-2-XX.15* Žák rozpozná homonyma. Následující úloha přesně odpovídá indikátoru ČJL-9-2-XX.8* Žák rozpozná / vytvoří vidovou dvojici. Třináctý úkol opět popíšeme indikátorem ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Čtrnáctá (a stejně tak i sedmnáctá) otázka spadá pod indikátor ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl. Šestnáctou úlohu můžeme charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. (Konkrétně se jedná o povídku.) Pro přibližný popis patnácté úlohy využijeme též indikátor. Poslední úkol tohoto testu je obsahově blízký indikátoru ČJL-9-3-XX.3* Žák časově / místně zařadí dané autory. (I tady jde vlastně o znalosti týkající se života spisovatelů.)

Z tabulky a grafu (viz následující strana) je patrné, že tvůrci tohoto testu preferují syntaktickou a morfologickou kompetenci. Přestože použili výchozí text, nevyužili jej k otestování recepční textové kompetence uchazečů. Jsme přesvědčeni, že zařazování úkolů, v nichž žáci prokazují znalost konkrétních děl a autorů (viz úkol číslo 14 až 18), není vhodné, protože zde hraje velkou roli náhoda.

úloha	kompetence
1	ortografická
2	syntaktická
3	syntaktická
4	syntaktická
5	syntaktická
6	syntaktická
7	morfologická
8	morfologická
9	morfologická

10	lexikální
11	lexikální
12	morfologická
13	morfologická
14	x
15	x
16	x
17	x
18	x

Gymnázium Na Vítězné pláni

V další ukázce (viz s. P 40 v příloze), z Gymnázia Opatov, máme k dispozici pouze čtyři úlohy. První z nich je korektura textu, zahrneme ji pod indikátor ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. Následuje úkol obsahově blízký indikátoru ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Tady se ovšem nejedná o určování, nýbrž o vytváření věty obsahující dané druhy slov. Třetí otázku můžeme popsat pozměněným indikátorem ČJL-9-2-XX.10* Žák rozpozná dvojhlásku / slabikotvornou hlásku. Poslední úloha spadá pod indikátor ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech.

úloha	kompetence
1	ortografická
2	morfologická
3	foneticko-fonologická
4	morfologická

Z tabulky je zřejmé, že dva z úkolů ověřují morfologickou kompetenci, jedna kompetenci ortografickou a jedna foneticko-fonologickou (uchazeči mají identifikovat slabikotvornou hlásku *r*).

Následující test (viz s. P 41 v příloze) z gymnázia se sídlem v Přípotoční ulici je tvořen jednadvaceti uzavřenými úlohami a korekturou textu – tu opět popíšeme indikátorem ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. První otázku vystihuje indikátor ČJL-9-2-08.2 Žák přiřadí ke krátkému textu jeden z nabízených pojmů útvaru národního jazyka. Druhou a třetí pak zařadíme k indikátoru

ČJL-9-3-XX.3* Žák časově / místně zařadí dané autory. Čtvrtý úkol nejpřesněji popíšeme indikátorem ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. Pátá úloha reprezentuje indikátor ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Úkol číslo šest spadá pod indikátor ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma. Sedmé cvičení lze charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-9-3-01.4 Žák vybere z nabídky A-D hlavní myšlenku předloženého úryvku. (Ačkoli zde nejsou předloženy čtyři varianty, ale pouze tři.) Pro následující otázku formulujme nový indikátor: ČJL-9-3-XX.5* Žák časově / místně zařadí dané texty. Další úkol lze zahrnout pod indikátor ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. Desátou úlohu přibližně popíšeme indikátorem ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Jedenáctou (a stejně tak i třináctou a patnáctou, podobně i osmnáctou) pak indikátorem ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Dvanáctý úkol přesně koresponduje s indikátorem ČJL-9-1-09.1 Žák uspořádá úryvky tak, aby sestavený text dával smysl a aby byla dodržena textová návaznost. Úlohám s číslem čtrnáct a sedmáct přiřadíme indikátor ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Šestnáctý úkol lze vystihnout indikátorem ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Devatenáctá úloha spadá pod indikátor ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Dvacátá pak pod ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Závěrečný úkol testu lze charakterizovat indikátorem ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů.

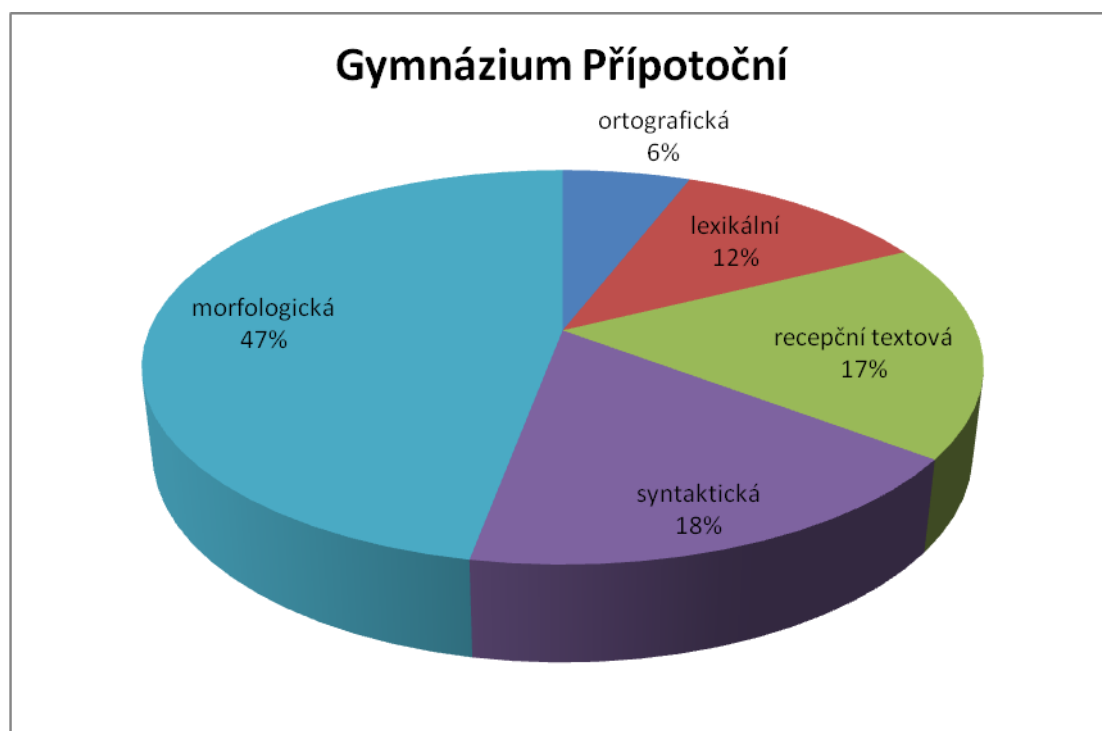
Tabulka zachycuje, jaké kompetence byly přiřazeny jednotlivým úlohám, graf na následující straně jejich poměr.

úloha	kompetence
1	recepční textová
2	x
3	x
4	lexikální
5	syntaktická
6	lexikální
7	recepční textová
8	x
9	x
10	syntaktická
11	morfologická

12	recepční textová
13	morfologická
14	morfologická
15	morfologická
16	syntaktická
17	morfologická
18	morfologická
19	morfologická
20	morfologická
21	x
22	ortografická

Vidíme, že tvůrci tohoto testu preferují kompetenci morfologickou, věnují jí téměř polovinu úkolů. Přibližně pětina úloh slouží k ověření znalostí z oblasti skladby, stejný podíl mají i otázky prověřující recepční textovou kompetenci. Dovednosti lexikologické autoři zadání zkoumají pouze pomocí dvou uzavřených úloh, v nichž má řešitel vybrat synonymum k danému výrazu; to považujeme za nedostatečné.

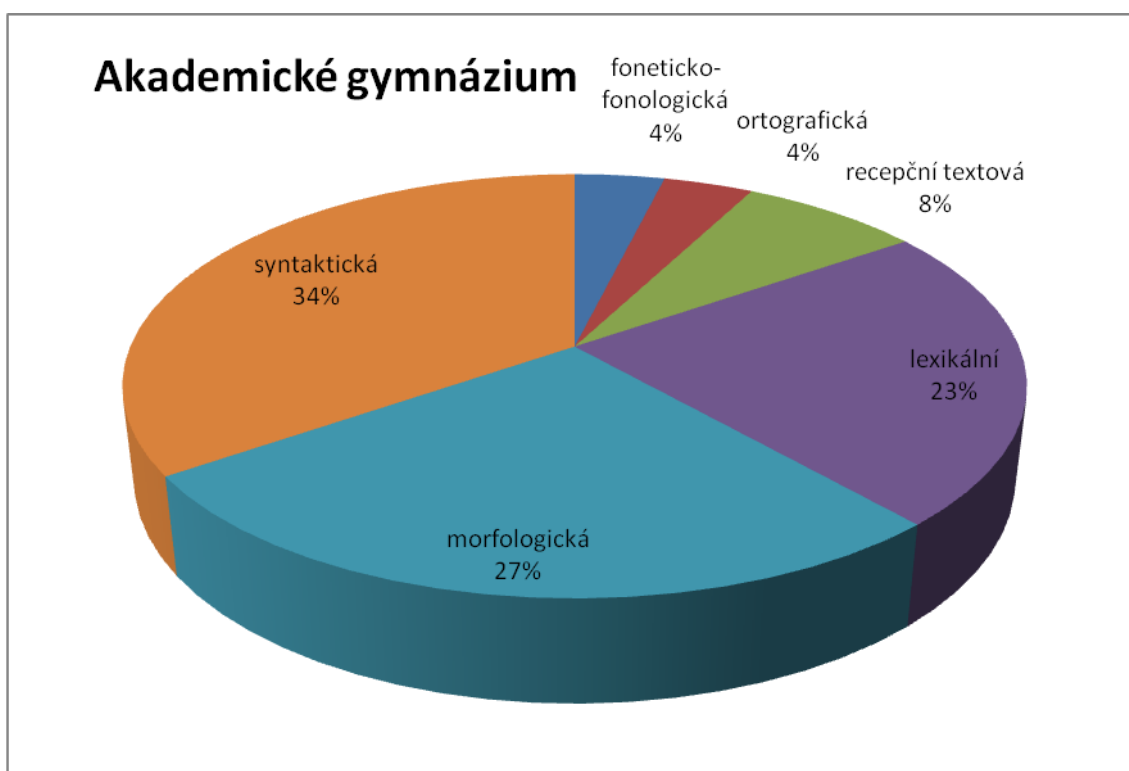
Písemná práce z Akademického gymnázia (viz s. P 46 v příloze) obsahuje 35 uzavřených úloh. První z nich vystihuje druhá část indikátoru ČJL-9-3-02.1 Žák vybere z ukázek A–E takovou, která svým obsahem odpovídá názvům uvedených knih. Přiřadí k sobě název knihy a k ní příslušející ukázkou. Úlohu s číslem dva a tři upravený indikátor ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl / charakteristiky (př. žánrové). Čtvrtý úkol popíšeme pomocí indikátoru ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. Pátý a šestý potom indikátorem ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Sedmé zadání přesně (osmé pak přibližně) koresponduje s indikátorem ČJL-9-2-XX.23* Žák určí počet vět (vět hlavních / vedlejších) v souvětí. Devátý, desátý a jedenáctý úkol lze zachytit indikátorem ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Dvanáctá úloha spadá spíše pod indikátor ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Třináctá otázka testuje znalost terminologie, formulujme další indikátor: ČJL-9-2-XX.26* Žák prokáže znalost

daných jazykových pojmů. Následující tři úkoly patří k indikátoru ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Další dvě úlohy popíšeme pomocí indikátorů: ČJL-9-2-02.1 Žák umí rozlišit způsoby tvoření slov. ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma. Úkol číslo devatenáct opět vyžaduje formulaci nového indikátoru: ČJL-9-2-XX.27* Žák rozpozná slova nadřazená / podřazená / souřadná. Dvacátá otázka patří k indikátoru ČJL-9-1-05.3. Úloha s číslem 21 pak k indikátoru ČJL-9-2-XX.22* Žák rozpozná / vytvoří slova zdobnělá. Následující úkol nelze výstižně popsat pomocí žádného z indikátorů, protože kombinuje několik úhlů pohledu na podstatná jména, nejbližší mu je zřejmě indikátor ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Další otázku přiřadíme k indikátoru ČJL-9-2-02.8 Žák ovládá zásady tvoření slov. Následující otázku (a obdobně i dvacátou osmou) pak opět k indikátoru ČJL-9-2-XX.1* Úlohy s číslem 25 a 27 mají obsahově blízko k indikátoru ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Úkol dvacátý šestý patří k indikátoru ČJL-9-2-XX.8* Žák rozpozná / vytvoří vidovou dvojici. Dvacátou devátou úlohu nelze přiřadit k indikátoru ČJL-9-2-01.1 Žák umí vybrat správnou výslovnost z uvedené nabídky. (Ačkoli se úloha týká výslovnosti.) Proto formulujeme na základě příslušného výstupu, který je uveden v Rámcovém vzdělávacím programu, indikátor, jenž bude obsahově blízko zmíněné úloze: ČJL-9-2-01.2* Žák prokáže znalost spisovné výslovnosti. Zadání číslo třicet patří k indikátoru ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Následující tři úkoly (31 – 33) nelze považovat za úlohy z českého jazyka a literatury. Třicátá čtvrtá otázka spadá pod indikátor ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma. Poslední úloha pak pod indikátor ČJL-9-2-XX.14* Žák prokáže znalost významu daných slov.

Tabulka a graf uvedené na následující straně ukazují, jak jsou v písemné práci zastoupeny komunikační kompetence. Vidíme, že tyto kompetence tvůrci zadání ověřují pouze v šedesáti procentech úkolů. Jedná se totiž o test z českého jazyka a všeobecného přehledu – ten je prověřován pomocí závěrečných pěti otázek. První čtyři úlohy patří k těm, jejichž zařazování považujeme za nevhodné – testují znalost konkrétních spisovatelů a děl. Autoři testu preferují morfologickou a syntaktickou kompetenci. Téměř čtvrtina úloh je věnována i kompetenci lexikální. Za nedostatečný považujeme počet úkolů zaměřených na recepci textu, takové úlohy jsou v testu pouze dvě. Jediná úloha prověřuje pravopisné znalosti uchazečů, ty jsou totiž ověřeny pomocí samostatně zadaného diktátu.

úloha	kompetence
1	x
2	x
3	x
4	x
5	recepční textová
6	recepční textová
7	syntaktická
8	syntaktická
9	syntaktická
10	syntaktická
11	syntaktická
12	syntaktická
13	ortografická
14	syntaktická
15	syntaktická
16	syntaktická
17	lexikální

18	lexikální
19	lexikální
20	lexikální
21	lexikální
22	morfologická
23	lexikální
24	morfologická
25	morfologická
26	morfologická
27	morfologická
28	morfologická
29	foneticko-fonologická
30	morfologická
31	x
32	x
33	x
34	x
35	x

Dále rozebereme příklady úloh z přijímacích zkoušek z českého jazyka a literatury pro čtyřleté studium, které vytvořili na gymnáziu sídlícím ve Voděradské ulici, viz s. P 51 v příloze. Úvodní část tvoří korektura textu, tu zachytíme indikátorem ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. První úloha spadá pod indikátor ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Druhá (označená číslem 4) pak pod indikátor ČJL-9-2-XX.13* Žák rozliší předponu, kořen, příponu a koncovku daných slov. Úkol číslo 9 lze popsat indikátorem ČJL-9-1-10.3 Žák analyzuje předložený text a zařadí ho k danému funkčnímu stylu. Následující úloha je obsahově blízká indikátoru ČJL-9-2-XX.23* Žák určí počet vět (vět hlavních / vedlejších) v souvětí. Poslední úkol vystihuje indikátor ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy.

úloha	kompetence
1	ortografická
2	recepční textová
3	morfologická
4	recepční textová
5	syntaktická
6	syntaktická

Z tabulky je patrné, že jedna úloha testuje ortografickou kompetenci, jedna morfologickou; dva úkoly prověřují schopnost pracovat s výchozím textem, dva znalosti z oblasti syntaxe. Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o ukázkou úloh, nikoli celý test, nelze preference této střední školy jasně určit.

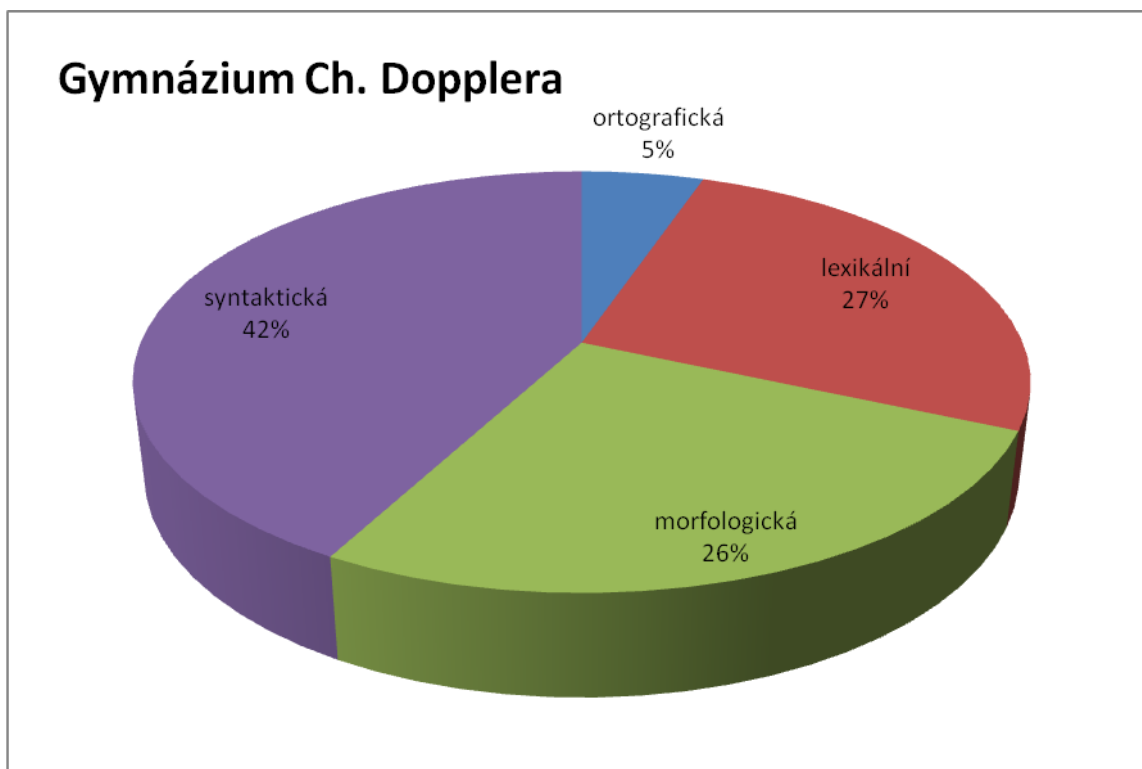
Další z testů (viz s. P 54 v příloze) pochází z Gymnázia Ch. Dopplera, v úvodní části je opět zařazena korektura – indikátor ČJL-9-2-07.1. Dále zde najdeme šestnáct úkolů z jazykové výchovy, dva ze stylistiky a dva z literatury. První dva lze popsat pomocí indikátoru ČJL-9-2-XX.23* Žák určí počet vět (vět hlavních / vedlejších) v souvětí. Třetí úloha koresponduje s indikátorem ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Čtvrtá pak s ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Páté odpovídá indikátor ČJL-9-2-XX.2* Žák rozliší věty jednočlenné a dvojčlenné. Také úkoly s číslem 6 a 7 lze popsat pomocí indikátoru ČJL-9-2-06.1. Osmou úlohu charakterizujeme s využitím indikátoru ČJL-9-2-04.6* Žák rozpozná správné / nesprávné tvary slov. Devátou pak vystihuje indikátor ČJL-9-2-XX.17* Žák rozpozná slova hromadná / pomnožná / látková. Desátou potom ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Jedenáctou a dvanáctou zařadíme k indikátoru ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Třináctý úkol můžeme popsat pomocí indikátoru ČJL-9-2-XX.13* Žák rozliší předponu, kořen, příponu a koncovku daných slov. Čtrnáctý (a v podstatě i šestnáctý) potom pomocí ČJL-9-2-XX.12* Žák rozliší slova jednoznačná a mnohoznačná. Úlohu patnáctou vystihuje indikátor ČJL-9-2-XX.14* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů.

Sedmnáctý úkol přesně odpovídá indikátoru ČJL-9-1-10.1 Žák najde chybnou formulaci (stylistickou chybu) a z nabízených opravných možností vybere tu správnou. Osmnáctou úlohu zařadíme k indikátoru ČJL-9-2-XX.14* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. Předposlední úkol je obsahově blízký indikátoru ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl / charakteristiky (př. žánrové). Závěrečná úloha zahrnuje dva indikátory, zmíněný ČJL-9-3-XX.4* a také ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů.

Tabulka a graf znázorňují zastoupení komunikačních kompetencí v testu.

úloha	kompetence
1	ortografická
2	syntaktická
3	syntaktická
4	syntaktická
5	syntaktická
6	syntaktická
7	syntaktická
8	syntaktická
9	lexikální
10	morfologická

11	morfologická
12	morfologická
13	morfologická
14	morfologická
15	lexikální
16	lexikální
17	lexikální
18	syntaktická
19	lexikální
20	x
21	x

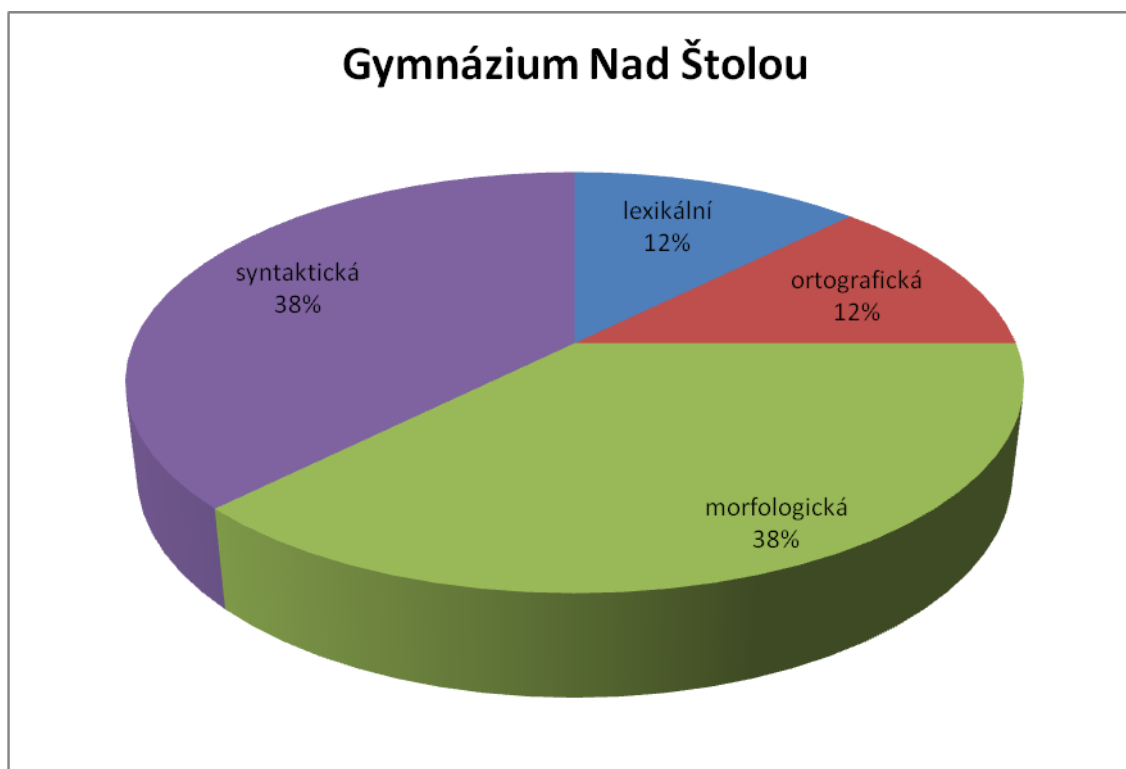
Vidíme, že toto gymnázium jednoznačně preferuje syntaktickou kompetenci. Přibližně čtvrtina úloh se zaměřuje na dovednosti a znalosti z oblasti lexikologie a morfologie. Pouze jednu úlohu jsme přiřadili ke kompetenci ortografické, jedná se ovšem o rozsáhlou korekturu. Autoři písemné práce však vůbec neprověřují textové kompetence uchazečů – ani recepční, ani produkční; to považujeme za chybné.

Předposlední ukázka je z gymnázia Nad Štolou, viz s. P 59 v příloze. Tato písemná práce má tři části – test čtenářské gramotnosti, test jazykový, literární a stylistický a korekturu. Tu opět popíšeme indikátorem ČJL-9-2-07.1. Úlohy zaměřené na čtenářskou gramotnost charakterizujeme pomocí těchto indikátorů: ČJL-9-2-XX.14* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. ČJL-9-2-XX.20* Žák rozpozná / vytvoří antonyma (opozita). ČJL-9-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. ČJL-9-3-01.4 Žák vybere z nabídky A-D hlavní myšlenku předloženého úryvku. (Možností je zde ovšem nabídnuto pět.) ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. První úkol z jazykové výchovy (označený číslem 2) je obsahově blízký indikátoru ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Další úkol spadá pod indikátor ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba. Úlohy s číslem 4 a 5 popíšeme pomocí indikátorů: ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovotvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. ČJL-9-2-XX.3* Žák určí poměr mezi větnými členy / větami. Šesté úloze odpovídá indikátor ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Sedmé pak ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl / charakteristiky (př. žánrové). Osmé indikátor ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. Devátému úkolu přiřadíme indikátor ČJL-9-2-02.5 Žák nahradí vyznačená slova přejatá českými ekvivalenty. Závěrečná úloha koresponduje s indikátorem ČJL-9-1-10.1 Žák najde chybnou formulaci (stylistickou chybu) a z nabízených opravných možností vybere tu správnou. (Uchazeči ovšem sami správnou verzi vytvářejí.)

úloha	kompetence
1	ortografická
2	morfologická
3	morfologická
4	morfologická
5	syntaktická

6	syntaktická
7	x
8	x
9	lexikální
10	syntaktická

Z tabulky (na předchozí stránce) a grafu plyne, že tvůrci tohoto testu upřednostňují syntaktickou a morfologickou kompetenci. Jedna otázka je věnována lexikologii, to považujeme za nedostatečné. Pouze jednu úlohu jsme přiřadili ke kompetenci ortografické, jedná se ovšem stejně jako v předchozí písemné práci o rozsáhlou korekturu. Receptní textové dovednosti jsou prověřovány v samostatném testu čtenářské gramotnosti.

Poslední test zahrnutý v našem souboru ukázek přijímacích zkoušek pochází z Gymnázia Omská, viz s. P 67 v příloze. Jeho součástí je doplňovací cvičení – indikátor ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovtvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. Následuje čtyřicet uzavřených úloh. První z nich charakterizujeme novým indikátorem: ČJL-9-2-XX.28* Žák rozliší slova ne/ohebná. Druhou a třetí můžeme popsat pomocí indikátoru ČJL-9-2-02.1 Žák umí rozlišit způsoby tvoření slov. Pro čtvrtou formulujeme opět nový indikátor: ČJL-9-2-XX.29* Žák rozliší sousloví. Pátý a šestý úkol vystihuje indikátor ČJL-9-2-XX.17* Žák rozpozná slova hromadná / pomnožná / látková. Úlohy číslo 7 až 10 a 12 lze zařadit k indikátoru ČJL-9-2-04.6* Žák rozpozná správné / nesprávné tvary slov. Jedenáctý úkol patří k indikátoru ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Pro třináctou úlohu jsme znovu nuceni formulovat indikátor: ČJL-9-2-XX.30* Žák rozliší příslovečné spřežky. Čtrnáctá naopak zcela odpovídá indikátoru ČJL-9-2-XX.2* Žák rozliší věty jednočlenné a dvojčlenné. Úkoly číslo 15, 16, 18 a 19 zahrneme pod indikátor

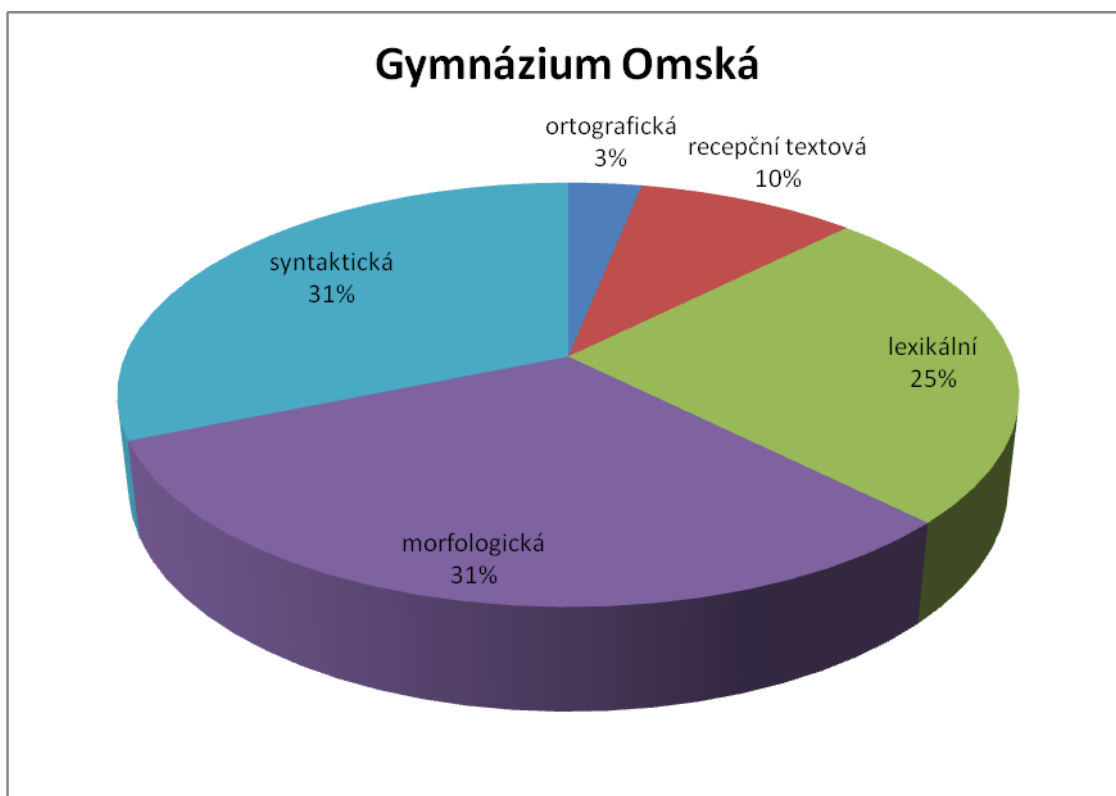
ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Sedmnáctá úloha patří k indikátoru ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovotvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. Dvacátá pak k indikátoru ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. Úkol s číslem 21 popíšeme indikátorem ČJL-9-2-XX.23* Žák určí počet vět (vět hlavních / vedlejších) v souvětí. Následující potom indikátorem ČJL-9-2-XX.3* Žák určí poměr mezi větnými členy / větami. K úloze číslo 23 rovněž přiřadíme indikátor ČJL-9-2-06.1. Úkol čtyřicetý patří k těm, které popisujeme pomocí indikátoru ČJL-9-2-XX.9* Žák rozliší pravdivá / nepravdivá tvrzení o jazyce. Další úloha je obsahově blízká indikátoru ČJL-9-2-08.2 Žák přiřadí ke krátkému textu jeden z nabízených pojmů útvaru národního jazyka. Otázky s číslem 26, 30 a 31 jsou obdobou indikátoru ČJL-9-2-02.5 Žák nahradí vyznačená slova přejetá českými ekvivalenty. Další úkoly (číslo 27 až 29, 32 až 35, 37 a 38) zařadíme k indikátoru ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. Třicátá šestá i třicátá devátá (a svým způsobem i čtyřicátá) úloha spadá pod indikátor ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl / charakteristiky (př. žánrové).

V tabulce jsou opět jednotlivým úlohám přiřazeny komunikační kompetence, ty jsou ověřovány pouze prostřednictvím prvních dvaatřiceti úkolů.

úloha	kompetence
1	ortografická
2	morfologická
3	lexikální
4	lexikální
5	lexikální
6	morfologická
7	morfologická
8	morfologická
9	morfologická
10	morfologická
11	morfologická
12	morfologická
13	morfologická
14	morfologická
15	syntaktická
16	syntaktická
17	syntaktická
18	syntaktická
19	syntaktická
20	syntaktická

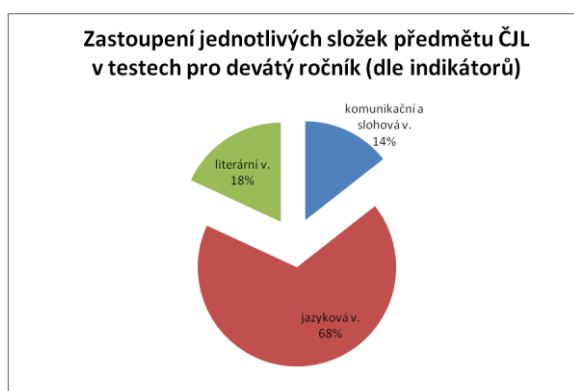
21	syntaktická
22	syntaktická
23	syntaktická
24	syntaktická
25	lexikální
26	lexikální
27	lexikální
28	recepční textová
29	recepční textová
30	recepční textová
31	lexikální
32	lexikální
33	x
34	x
35	x
36	x
37	x
38	x
39	x
40	x
41	x

Tvůrci tohoto testu zřejmě preferují syntaktickou a morfologickou kompetenci (v obou případech jde téměř o třetinu úloh), také oblasti lexikologie je věnována značná pozornost (čtvrtina úkolů). Ortografické znalosti uchazečů jsou prověřovány prostřednictvím jediné úlohy, jedná se ovšem o rozsáhlé doplňovací cvičení. Za nedostatečný považujeme počet úkolů ověřujících recepční textovou kompetenci.

2.9 Testy vytvořené středními školami (čtyřleté studium) – shrnutí

Pokud budeme zkoumat, jak jsou v písemných testech zastoupeny jednotlivé složky předmětu český jazyk a literatura, vznikne následující diagram. Z něj je opět patrné, že největší část úkolů spadá do oblasti výchovy jazykové, otázky z literatury a slohu tvoří dohromady jen asi třetinu úloh

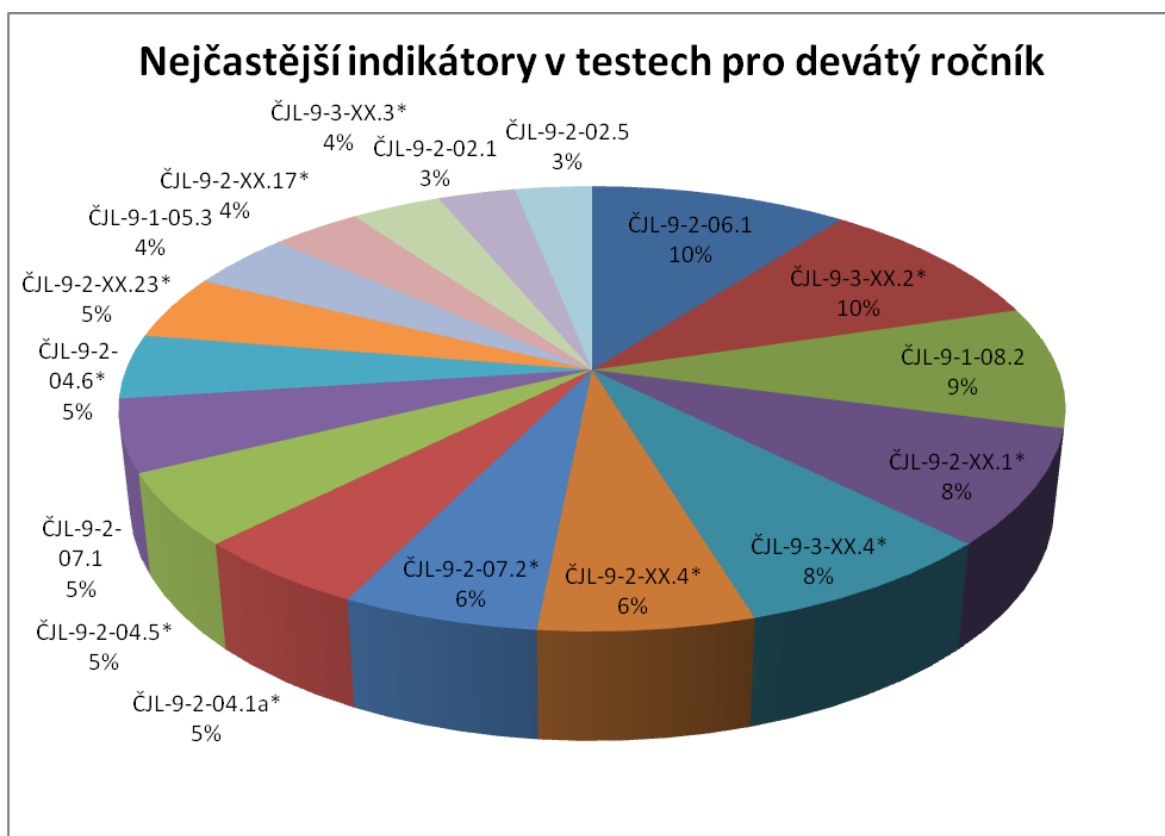
Graf na další straně zachycuje ty indikátory, se kterými jsme se při popisu sady ukázek přijímacích zkoušek pro devátý ročník setkali nejčastěji, jde o indikátory, jež se objevily minimálně šestkrát.

Je zřejmé, že nejhojněji byly zastoupeny indikátory:

- ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy.
- ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů.
- ČJL-9-1-08.2 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu.

Poznamenejme ještě, že velmi časté jsou také úkoly, které lze popsat pomocí indikátorů týkajících se pravopisu:

- ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovtvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí.
- ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba.
- ČJL-9-1-10.2 Žák najde záměrně uvedenou pravopisnou chybu v textu a vybere formulaci bez chyb.

Tyto indikátory jsme ovšem započítávali pouze jednou i v případě, že se jednalo například o korekturu textu či doplňovací cvičení – kde musí uchazeč své pravopisné znalosti a dovednosti prokázat opakovaně (v mnoha výrazech či větách), k této problematice se tedy ještě vrátíme.

Budeme-li testy, které školy vytvořily pro uchazeče o čtyřleté studium zkoumat z hlediska typů úloh, získáme následující tabulku.

školské zařízení	typy úloh, forma zadání apod.
Karlínské gymnázium	8 uzavřených úloh zaměřených na pravopis 14 uzavřených úloh (jazyk) 4 uzavřené úlohy (literární výchova)
Písnická	doplňovací cvičení (20 jazykových jevů) 3 uzavřené úlohy 11 otevřených úloh
Ječná	15 otevřených úloh 2 uzavřené úlohy
ARCUS	doplňovací cvičení (20 jazykových jevů), korektura textu (pět vět) 1 otevřená úloha
Křesťanské gymnázium	diktát 15 otevřených úloh
Gymnázia Jana Keplera	21 uzavřených úloh
Lauderovy školy	11 otevřených úloh 4 uzavřené úlohy
U Libeňského zámku	doplňovací cvičení (117 pravopisných jevů)
Na Vítězné pláni	korektura textu (pět chyb) 13 otevřených úloh 4 uzavřené úlohy
Opatov	korektura (4 řádky textu) 1 otevřená úloha 2 uzavřené úlohy
Přípotoční	21 uzavřených úloh korektura textu (6 řádků)
Akademické gymnázium	35 uzavřených úloh
Voděradská	korektura textu (6 řádků) 1 uzavřená úloha 4 otevřené úlohy
Gymnázium Ch. Dopplera	korektura 6 otevřených úloh 14 uzavřených úloh
Nad Štolou	7 uzavřených úloh 8 otevřených úloh korektura (15 řádků textu)
Gymnázium Omská	doplňovací cvičení (přibližně 50 jevů) 40 uzavřených úloh

Je zcela jasné, že velký podíl mají uzavřené úlohy. Z otázek v našem souboru je 180 uzavřených a 85 otevřených. (Navíc uzavřené úlohy najdeme i ve Scio testu, ten nyní ponecháváme stranou.)

Poměr úkolů, které jsme popsali pomocí indikátorů zahrnutých ve standardech, a úkolů, které jsme charakterizovali pomocí vlastních indikátorů, je tentokrát 70 : 134. To znamená, že pouze u třetiny úloh jsme byli schopni najít odpovídající indikátor mezi těmi, jež zveřejnilo Ministerstvo školství.

Vraťme se nyní k tomu, jak jsou zkoumány ortografické znalosti a dovednosti uchazečů. V testech najdeme jednak zmíněné uzavřené úlohy (kde je obvykle třeba vybrat pravopisně správnou či naopak nesprávnou variantu z nabízených možností), jednak korektury textů, doplňovací cvičení a v jednom případě také diktát. Rozsáhlejší korekturu (nemáme zde na mysli hledání chyb v několika výrazech či jejich opravování v jedné větě) najdeme v sedmi testech – největší má rozsah 15 řádků textu, další pak 10 řádků, 6 řádků (ve dvou případech), 4 řádky a ve dvou testech se jedná pouze o hledání pěti chyb. Naproti tomu, zařazená doplňovací cvičení jsou značně rozsáhlá – uchazeči se v jedné z písemných prací musejí vypořádat dokonce se 117 pravopisnými jevy. Doplnění je součástí celkem tří testů, v dalších najdeme cvičení obsahující 50 a ve dvou případech 20 jevů.

Co by tedy měl znát uchazeč o čtyřleté středoškolské studium, který chce uspět v písemné přijímací zkoušce z českého jazyka? Které kompetence řešitelů z devátých tříd jsou z pohledu tvůrců testů nejdůležitější? Jaká je soudobá představa středních škol o profilu žáka-češtináře?

Budeme-li vycházet z výše popsaného srovnání zadání písemných prací se standardy a z uvedené charakteristiky testových úloh z hlediska kompetencí, dojdeme k následujícím závěrům. Žák deváté třídy by měl především bezpečně ovládat pravopis lexikální, slovtvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí, což prokáže správným vyřešením testových otázek, korekturou textu, doplněním odpovídajících písmen i interpunkčních znamének apod.

Dále by měl být schopen pracovat s výchozími texty – jednak s jejich věcným obsahem, jednak s jejich formální stránkou. V prvním případě máme na mysli zejména ty dovednosti, které jsou spojené s určováním, zda daná informace vyplývá nebo nevyplyvá z textu, či vyhledáváním odpovědi na danou otázku v textu. Ve druhém případě se jedná o úkoly, jež jsme popisovali pomocí formulace: „Žák prokáže znalost daných literárních a

stylistických pojmů.“ Uchazeč by měl umět přiřadit termín k příslušnému úseku textu, posoudit pravdivost tvrzení o formální podobě textu atd.

Časté jsou v testech úlohy týkající se syntaktických znalostí a dovedností uchazečů, jde o určování větných členů, druhů vedlejších vět i například počtu vět v souvětí. Zde by měl žák deváté třídy ovládat nejen základní terminologii (jak ji zachycují standardy pro příslušný ročník), ale také kupříkladu rozpoznat doplněk. Uchazeč se nejen musí umět vypořádat s uzavřenými úlohami z této oblasti, nýbrž musí také vyhledat a vypsát daný větný člen, rozlišit druhy vět, poměry mezi nimi či zakreslit graf věty jednoduché a souvětí, nebo dokonce vytvořit syntaktickou konstrukci podle daných podmínek apod.

Velmi dobře by měl žák deváté třídy rovněž ovládat určování mluvnických kategorií – především u sloves a podstatných jmen. Stejně tak přiřazování slov k jednotlivým druhům by měl zcela zvládat. S tím souvisí schopnost rozpoznat či vytvořit správné tvary slov, která je v písemných zkouškách také testována.

V zadání se dále relativně hojně vyskytují úkoly, které u uchazečů předpokládají znalost konkrétních děl či spisovatelů – najdeme zde jejich vzájemné přiřazování, určování autorů daných děl či ukázek atp. (Obáváme se však, že u těchto úloh hraje příliš velkou roli náhoda – uchazeč, který shodou okolností četl jistou knihu, může být ve výhodě proti tomu, jenž ji sice nečetl, ale jeho rozhled v oblasti literatury je mnohem širší.)

Víme však, že celkově jsou pro tvůrce nejdůležitější kompetence z jazykové výchovy. Vedle již zmíněných úkolů z oblasti ortografie – respektive ze syntaxe a morfologie – najdeme v písemných zkouškách úlohy, v nichž žáci prokazují, že znají význam daných slov (původem českých i přejatých) a frazeologismů. Tyto výrazy vysvětlují, hledají synonyma apod. (I zde ovšem narážíme na podobný problém jako u konkrétních děl – kupříkladu neznalost konkrétního cizího slova nelze přece považovat za důkaz toho, že má uchazeč malou slovní zásobu.) Dále by měli uchazeči zvládat rozbor stavby slova a slovtvorný rozbor, respektive rozlišovat způsoby tvoření slov či například rozpoznat substantiva hromadná, pomnožná a látková.

Přihlédneme-li nakonec k závěrům, které vyplynuly ze srovnání standardů s testem vytvořeným společností Scio, potvrdí se nám především poznatek, že v přijímacích zkouškách je v současné době kladen důraz na pravopisné dovednosti a na schopnost pracovat s výchozími texty – především s jejich obsahovou stránkou.

2.10 Obsah testů, srovnání se standardy – šestileté studium

(testy vytvořené středními školami)

V této části práce se zmapujeme soudobé představy pražských středních škol o tom, jaké kompetence by měl mít uchazeč o šestileté studium. Využijme k tomu opět standardy pro devátý ročník, protože standardy pro sedmou třídu neexistují (byly zpracovány pouze pro ročník pátý a devátý), a písemné práce vytvořené školskými zařízeními, které jsou součástí našeho souboru ukázek.

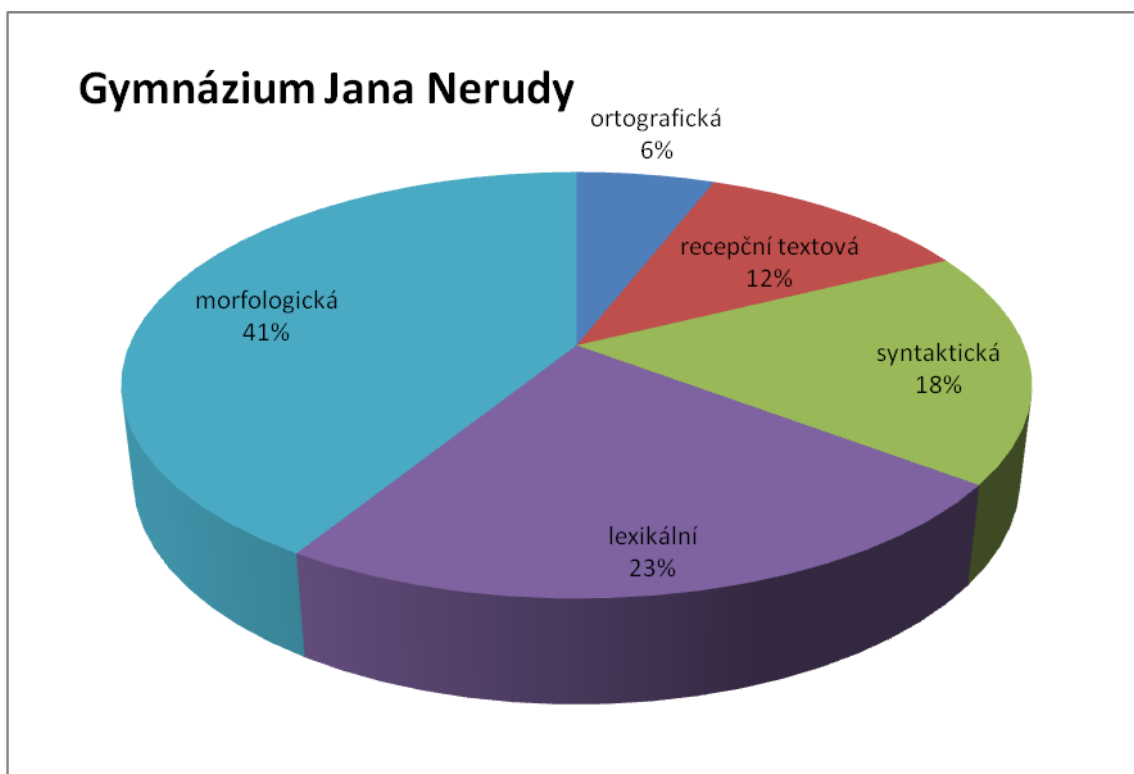
Nejprve se budeme zabývat testem z Gymnázia Jana Nerudy, viz s. P 89 v příloze. Ten je rozdělen do pěti částí. Úvodní oddíl obsahuje šest úloh, tři otevřené a tři uzavřené. První čtyři z nich můžeme popsat následujícími indikátory: ČJL-9-2-02.4 Žák rozliší i vytváří slova složená. ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma. ČJL-9-2-XX.5* Žák rozliší / utvoří slova příbuzná. ČJL-9-3-01.4 Žák vybere z nabídky A-D hlavní myšlenku předloženého úryvku. (Ačkoli zde byla předložena pouze tři tvrzení.) Zbývající dva zahrneme pod indikátor ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Další oddíl představuje korektura textu (jedná se o 9 řádků), patří tedy k indikátoru ČJL-9-1-10.2 Žák najde záměrně uvedenou pravopisnou chybu v textu a vybere formulaci bez chyb. Třetí část testu obsahuje čtyři úlohy, tři uzavřené, jednu otevřenou. Pro první musíme formulovat indikátor nový ČJL-9-2-XX.31* Žák rozliší větu jednoduchou / souvětí. Další dvě pak vystihují indikátory: ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Poslední úkol této části spadá pod indikátor ČJL-9-2-XX.13* Žák rozliší předponu, kořen, příponu a koncovku daných slov. Čtvrtý oddíl tvoří pět úloh, pouze jedna z nich je uzavřená. První dvě lze charakterizovat indikátory: ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Následující úkol (má číslo 4, zřejmě došlo k chybě v označení otázek) můžeme popsat indikátorem ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. Pátý pak již zmíněným indikátorem ČJL-9-1-05.3. Šestý úkol odpovídá dalšímu už pro tento test použitému indikátoru ČJL-9-2-04.5*. Závěrečná část práce obsahuje čtyři úlohy, tři z nich jsou uzavřené. První otázka koresponduje s indikátorem ČJL-9-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. Zbývající tři zahrneme pod indikátor ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. (I když zde nejde v pravém slova smyslu o

prokazování znalostí terminologie, pojmy jsou v zadání částečně objasněny, jedná se tedy spíše o dovednosti – pochopit uvedené vysvětlení, najít příklad v textu apod.)

Tabulka a graf zachycují zastoupení komunikačních kompetencí v testu.

1	lexikální
2	lexikální
3	morfologická
4	recepční textová
5	morfologická
6	morfologická
7	ortografická
8	syntaktická
9	morfologická
10	morfologická

11	morfologická
12	syntaktická
13	syntaktická
14	x
15	lexikální
16	morfologická
17	x
18	recepční textová
19	lexikální
20	x

Ortografická kompetence je testována prostřednictvím jediné úlohy, jedná se však o rozsáhlejší korekturu textu (9 řádků). Přibližně čtvrtina otázek ověřuje kompetenci lexikální, pětina kompetenci syntaktickou. Za nedostatečný považujeme počet úkolů, které prověřují schopnost pracovat s výchozím textem, podle našeho názoru by měly být

zařazeny další otázky zaměřené na recepční textovou (popřípadě i na syntaktickou) kompetenci na úkor úloh z oblasti morfologie; ty v zadání jednoznačně dominují.

Následující příklady úloh z přijímacích zkoušek z českého jazyka pro šestileté studium pocházejí z gymnázia ve Voděradské ulici, viz s. P 87 v příloze. První část tvoří cvičení, v němž uchazeči doplňují šest grafémů, tomu odpovídá indikátor ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slootovorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. Ve druhém oddíle najdeme výchozí text a pět ukázkových úloh (dvě jsou uzavřené, zbývající otevřené). První dvě můžeme charakterizovat indikátory: ČJL-9-1-10.3 Žák analyzuje předložený text a zařadí ho k danému funkčnímu stylu. ČJL-9-1-10.5* Žák analyzuje předložený text a zařadí ho k danému slohovému útvaru. Třetí odpovídá indikátoru ČJL-9-1-08.3 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Závěrečné dva úkoly pak popíšeme pomocí indikátorů ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy.

1	ortografická
2	recepční textová
3	recepční textová
4	recepční textová
5	morfologická
6	syntaktická

Z tabulky je patrné, že jedna úloha testuje ortografickou kompetenci, jedna morfologickou, jedna znalosti z oblasti syntaxe; tři úkoly prověřují schopnost pracovat s výchozím textem. Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o ukázkou úloh, nikoli celý test, nelze ovšem preference této střední školy jasně určit.

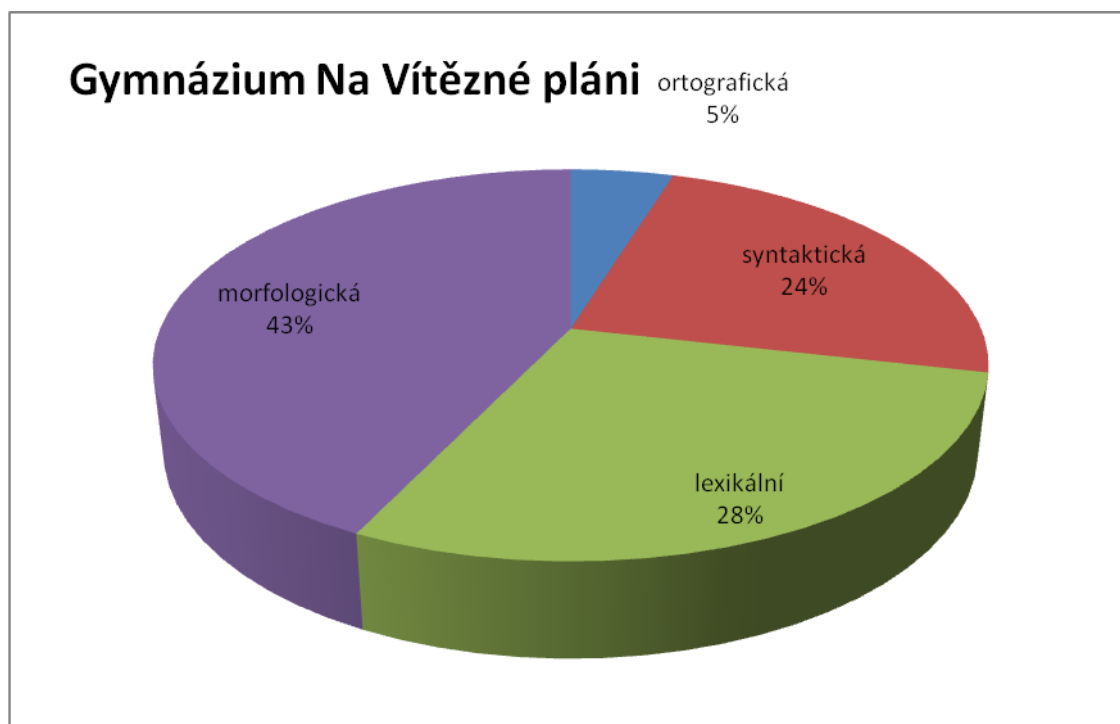
Další test – z Gymnázia Na Vítězné pláni, viz s. P 81 v příloze – je rozčleněn do pěti oddílů. První z nich představuje rozbor textu, rozdělený do osmi otevřených úloh. Úvodní úkol odpovídá indikátoru ČJL-9-2-XX.2* Žák rozliší věty jednočlenné a dvojčlenné. Následující úlohy zahrneme pod indikátor ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako větné členy. Další úkoly pak charakterizují indikátory: ČJL-9-2-XX.4* Žák určí druhy vět vedlejších. ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Poslední tři úlohy jsou obsahově blízké indikátoru ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Druhou část testu představuje cvičení, ve kterém uchazeči doplňovali 32 grafémů, indikátor ČJL-9-2-07.2*. Třetí oddíl tvoří osm úloh, při jejichž řešení žáci vycházeli z doplněného textu. Úkoly s číslem 1, 3 a 7 popíšeme pomocí indikátoru ČJL-9-2-02.8 Žák ovládá zásady tvoření slov. Úloha druhá vyžaduje formulaci nového indikátoru ČJL-9-2-XX.32* Žák rozliší druhy číslovek. Čtvrtý úkol vystihuje indikátor ČJL-9-2-04.5* Žák

doplní do textu slova v náležitých tvarech. Pátou a osmou otázku pak indikátor ČJL-9-2-XX.1* Žák určí mluvnické kategorie daného slova. Šestá úloha odpovídá indikátoru ČJL-9-1-05.3 Žák k vybraným výrazům najde vhodná synonyma. Čtvrtá část testu je tvořena třemi uzavřenými úlohami, první z nich charakterizujeme indikátorem ČJL-9-2-XX.20* Žák rozpozná / vytvoří antonyma (opozita). Další úkol spadá pod výše zmíněný indikátor ČJL-9-1-05.3, poslední pak pod ČJL-9-2-XX.5* Žák rozliší / utvoří slova příbuzná. Závěrečný oddíl je věnován literatuře, obsahuje pět úkolů (z toho jsou čtyři úlohy uzavřené). Tři z nich vystihuje indikátor ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů. Další dvě pak zahrneme pod indikátory: ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl / charakteristiky (př. žánrové). ČJL-9-3-XX.3* Žák časově / místně zařadí dané autory.

1	syntaktická
2	syntaktická
3	syntaktická
4	syntaktická
5	syntaktická
6	morfologická
7	morfologická
8	morfologická
9	morfologická
10	ortografická
11	lexikální

12	morfologická
13	lexikální
14	morfologická
15	morfologická
16	lexikální
17	morfologická
18	morfologická
19	lexikální
20	lexikální
21	lexikální
22	x

Tabulka a graf na předchozí straně zachycují zastoupení komunikačních kompetencí v testu. Ortografická kompetence je testována prostřednictvím jediné úlohy, jedná se však o cvičení, v němž uchazeči doplňují celkem 32 grafémů. Přibližně čtvrtina otázek ověřuje kompetenci lexikální a syntaktickou. Za chybu považujeme absenci úkolů, které by prověřovaly schopnost pracovat s výchozím textem, měly by podle našeho názoru být zařazeny na úkor úloh z oblasti morfologie; ty v zadání jednoznačně dominují.

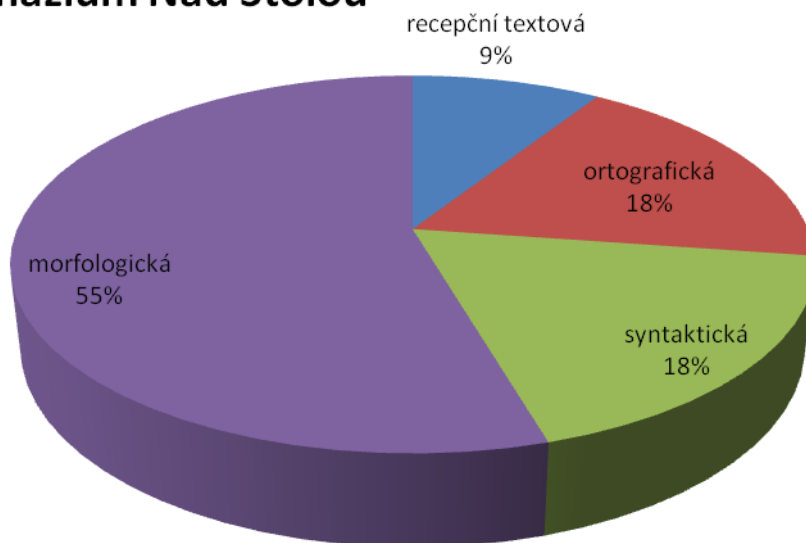
Poslední ukázka je z Gymnázia Nad Štolou, viz s. P 85 v příloze. Tvoří ji dvanáct úkolů, prvním je korektura textu (17 řádků), tu popisujeme indikátorem ČJL-9-1-10.2 Žák najde záměrně uvedenou pravopisnou chybu v textu a vybere formulaci bez chyb. Ze zbývajících úloh je devět otevřených a pouze dvě jsou uzavřené. První můžeme popsat indikátorem ČJL-9-1-10.5* Žák analyzuje předložený text a zařadí ho k danému slohovému útvaru. Druhou pak indikátorem ČJL-9-3-XX.4* Žák k sobě správně přiřadí autory a názvy děl / charakteristiky (př. žánrové). Následující úkol (a stejně tak i úloha číslo 6) je obsahově blízký indikátoru ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy. Další potom indikátoru ČJL-9-2-XX.24* Žák určí druhy zájmen. Úlohy s číslem 7 a 8 přesně odpovídají indikátoru ČJL-9-2-XX.19* Žák vytvoří syntaktickou konstrukci podle daných podmínek. Úkol devátý má podobný obsah jako indikátor ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Desátý pak charakterizujeme indikátorem ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovtvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí. Jedenáctá úloha spojuje dva indikátory (ČJL-9-2-04.1a*, ČJL-9-2-06.1), jelikož se týká slovních druhů a větných členů. Závěrečný úkol testu zahrneme také pod indikátor ČJL-9-2-04.1a*, ačkoli se zde nejedná o pouhé určování slovních druhů, ale o kreativní práci se slovy.

Tabulka a graf (na následující straně) opět zachycují zastoupení komunikačních kompetencí v testu.

1	ortografická
2	recepční textová
3	x
4	morfologická
5	morfologická
6	morfologická

7	syntaktická
8	syntaktická
9	morfologická
10	ortografická
11	morfologická
12	morfologická

Gymnázium Nad Štolou

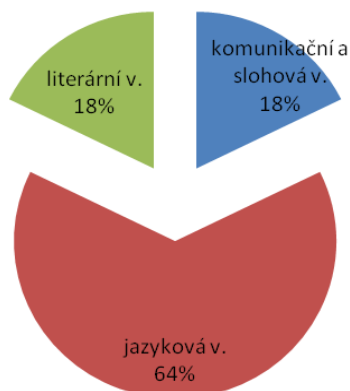

Vidíme, že i tato škola jednoznačně preferuje kompetenci morfológickou, naproti tomu znalosti a dovednosti z oblasti lexikální nejsou testovány žádným úkolem. Jako nedostatečné hodnotíme i zastoupení recepční textové kompetence. Míra osvojení pravopisných pravidel je sice prověřována pouze dvěma úlohami, v jednom případě se však jedná o rozsáhlou korekturu textu (17 řádků).

2. 11 Testy vytvořené středními školami (šestileté studium) – shrnutí

Následující diagram ukazuje, jak jsou v písemných testech zastoupeny jednotlivé složky předmětu český jazyk a literatura. Opět největší část úkolů spadá do oblasti výchovy jazykové, otázky z literatury a slohu tvoří i v případě testů pro sedmý ročník dohromady jen asi třetinu úloh.

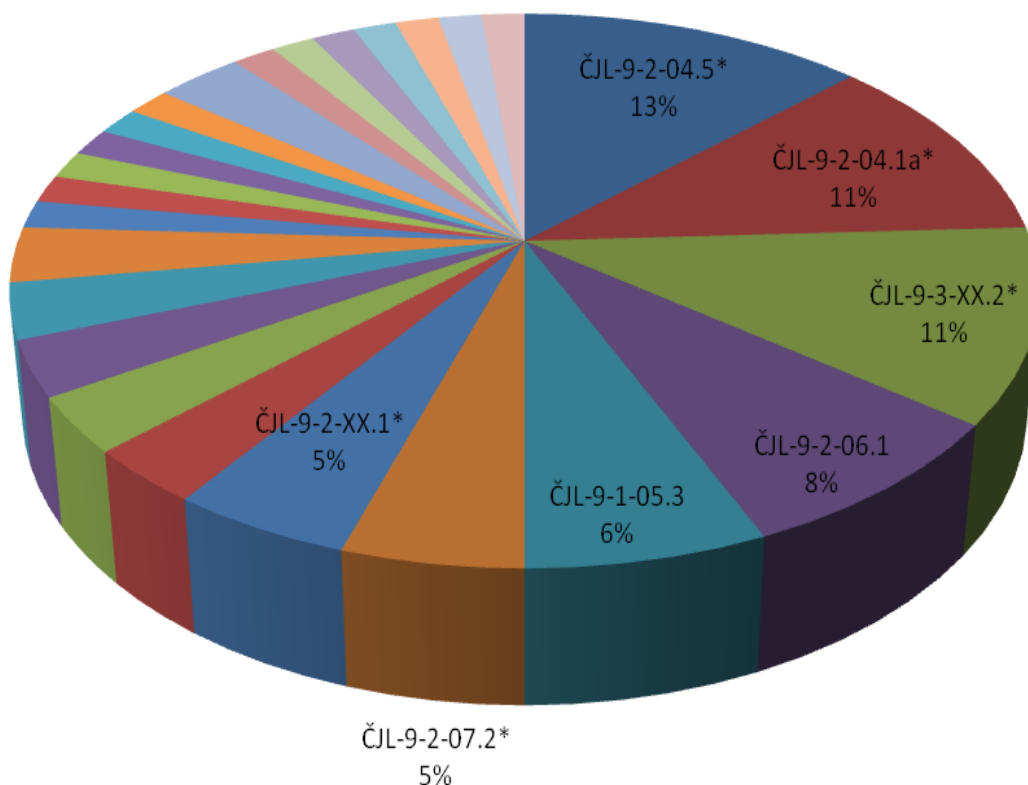
Zastoupení jednotlivých složek předmětu ČJL v testech pro sedmý ročník (dle indikátorů)

Následující graf zachycuje, se kterými indikátory jsme se při popisu sady ukázek přijímacích zkoušek pro sedmý ročník setkali nejčastěji. Je zřejmé, že nejhojněji byly zastoupeny indikátory:

- ČJL-9-2-04.5* Žák doplní do textu slova v náležitých tvarech. / Žák doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech.
- ČJL-9-2-04.1a* Žák určí slovní druhy.
- ČJL-9-3-XX.2* Žák prokáže znalost daných literárních a stylistických pojmů.

Nejčastější indikátory v testech pro sedmý ročník

I zde platí, že velmi časté jsou také úkoly, které lze popsat pomocí indikátorů týkajících se pravopisu:

- ČJL-9-2-07.2* Žák v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovtvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí.

- ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není pravopisná chyba.
- ČJL-9-1-10.2 Žák najde záměrně uvedenou pravopisnou chybu v textu a vybere formulaci bez chyb.

Tyto indikátory jsme ovšem opět započítávali pouze jednou i v případě, že se jednalo například o korekturu textu či doplňovací cvičení.

S opravováním textu jsme se setkali ve dvou testech, s doplňovacím cvičením také ve dvou. V případě korektur se jednalo o 17 či 9 řádků, v případě doplňovacího cvičení o 32 či 6 grafémů.

Poměr úkolů, které jsme popsali pomocí indikátorů zahrnutých ve standardech, a úkolů, které jsme charakterizovali pomocí vlastních indikátorů, je tentokrát 16 : 46. To znamená, že pouze u čtvrtiny úloh jsme zde byli schopni najít odpovídající indikátor mezi těmi, jež zveřejnilo Ministerstvo školství.

Pokud budeme testy, které školy vytvořily pro uchazeče o šestileté studium, zkoumat z hlediska typů úloh, získáme následující tabulku.

školské zařízení	typy úloh, forma zadání apod.
Gymnázium Jana Nerudy	3 otevřené úlohy 3 uzavřené úlohy korektura textu (jedná se o 9 řádků) 3 uzavřené úlohy 1 otevřená úloha 4 otevřené úlohy 1 uzavřená úloha 3 uzavřené úlohy 1 otevřená úloha
Voděradská	doplňovací cvičení (šest grafémů) 2 uzavřené úlohy 3 otevřené úlohy
Gymnázium Na Vítězné pláni	8 otevřených úloh doplňovací cvičení (32 grafémů) 1 uzavřená úloha 7 otevřených úloh 3 uzavřené úlohy 1 otevřená úloha 4 uzavřené úlohy
Gymnázium Nad Štolou	korektura textu (17 řádků) 9 otevřených úloh 2 uzavřené úlohy

Vidíme, že tentokrát převažují otevřené úlohy (těch je v testech 37, uzavřených pouze 22). Měli bychom však připomenout, že tři další školy využívají při přijímání uchazečů o šestileté studium testy Scio, které jsou tvořeny úlohami uzavřenými.

Položme si opět otázku: Co by měl podle mínění tvůrců testů znát uchazeč o šestileté středoškolské studium? Které kompetence řešitelů ze sedmých tříd jsou pro autory písemných prací nejdůležitější? Jaká je v tomto případě představa škol o profilu žaka- češtináře?

Budeme znovu vycházet z výše popsaného srovnání zadání písemných prací se standardy a z uvedené charakteristiky testových úloh z hlediska kompetencí.

I zde je zřejmý důraz, který tvůrci testů kladou na ortografické kompetence, ty uchazeči prokazují prostřednictvím korektur, doplňovacích cvičení i uzavřených úloh (to pak zejména ve Scio testu). Vedle toho opět pozorujeme velké zastoupení jazykové výchovy, to svědčí o představě středních škol, že lingvistické učivo by měl žák sedmé třídy už velmi dobře ovládat. Jedná se především o schopnost vytvářet, respektive do textu doplňovat či rozpoznávat, spisovné tvary slov; z dovedností, které jsou svým charakterem spíše školské (v praxi méně využitelné), se nejvíce objevuje určování slovních druhů.

Dále je v testech zřejmá snaha autorů zjistit, jaké pojmy z literatury a stylistiky jsou žáci schopni využít při rozboru výchozích textů – i tady se ovšem řešitelé setkají s úkoly, ve kterých jsou jim termíny nejprve objasněny. Žák tedy neproказuje znalost daného pojmu, ale spíše kompetence, které v dalším studiu bude potřebovat (najít příklad v textu, pochopit vysvětlení nového jevu apod.).

Pohled na výsledky srovnání standardů se Scio testem pro sedmý ročník opět dokládá, že v tomto testu hrají největší roli úlohy pravopisné (zejména vyhledávání chyb) a ty, v nichž žáci pracují s obsahovou stránkou textů.

Celkově je tedy pro uchazeče o šestileté studium při přípravě na zkoušky – podobně jako v případě čtyřletého studia – nejdůležitější zvládnout pravopis (lexikální, morfologický i syntaktický), tvoření správných tvarů slov a práci s výchozími texty (především praktické využívání terminologie a úkoly typu „určete, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu“).

2.12 Obsah testů, srovnání se standardy – osmileté studium

(testy vytvořené středními školami)

V této kapitole zmapujeme současné představy pražských středních škol o tom, co by měl znát a umět žák, jenž se uchází o studium osmileté. Využijme k tomu standardy pro pátý ročník a písemné práce vytvořené školskými zařízeními, které jsou součástí našeho souboru ukázek.

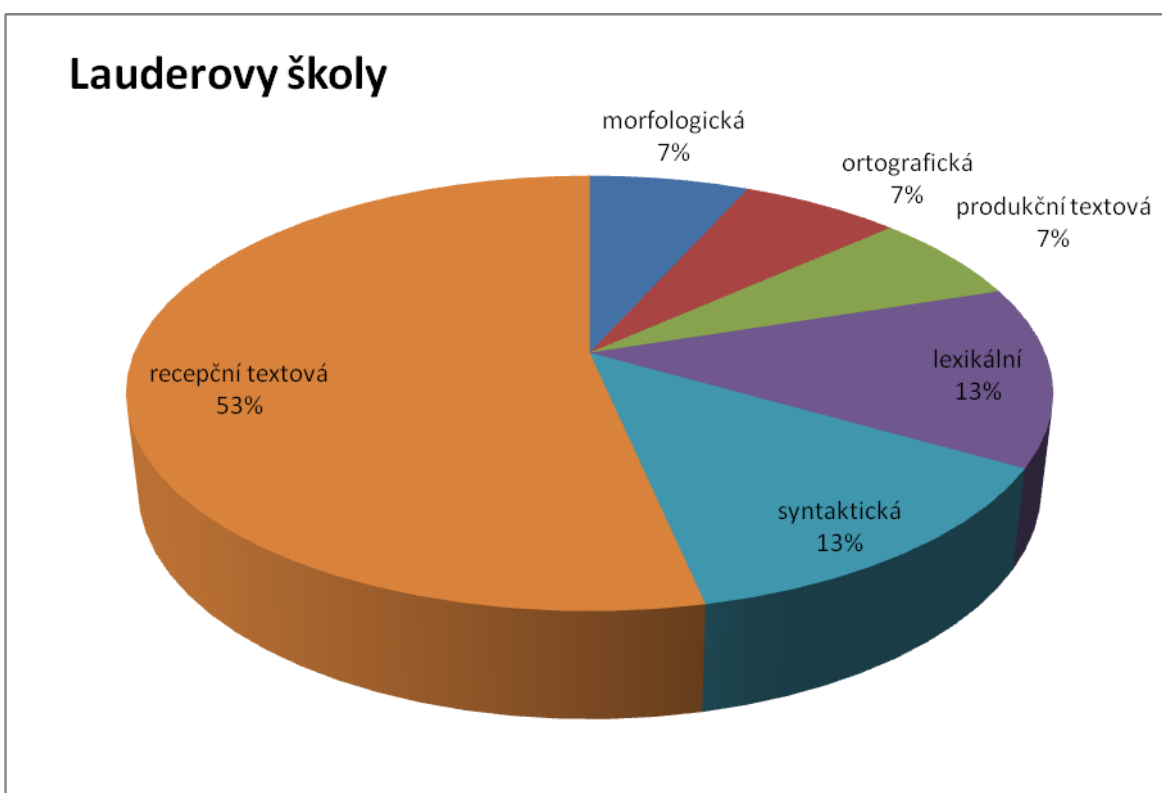
Pokusme se nejprve zadání písemných přijímacích zkoušek z českého jazyka (podobně jako u všech předcházejících testů) popsat pomocí indikátorů.

Test z Lauderových škol (viz s. P 102 v příloze) tvoří patnáct úkolů, z toho 5 úloh je uzavřených. První cvičení představuje doplňování – celkem jednadvaceti grafémů, přiřadíme tedy indikátory: ČJL-5-2-08.2 Žák píše správně z hlediska pravopisu lexikálního a morfologického. ČJL-5-2-09.1 Žák na základě znalosti shody přísudku s podmětem používá správné tvary přičestí minulého činného v mluveném i psaném projevu. Úkol číslo dva patří k indikátoru ČJL-5-3-XX.2* Žák prokáže znalost elementárních literárních pojmů. / Žák popíše výchozí text pomocí elementárních literárních pojmů. / Žák najde ve výchozím textu daný básnický prostředek. Úlohy s číslem 3 až 8 můžeme charakterizovat pomocí dvou indikátorů ČJL-5-1-01.2 Žák posoudí na základě přečteného textu pravdivost / nepravdivost tvrzení. ČJL-5-1-01.4 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Úkoly číslo 9 až 11 lze popsat indikátorem ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zbarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. (I když v posledním případě nejde o slovo, nýbrž o celou větu.) Dvanáctá úloha odpovídá indikátoru ČJL-5-2-XX.1* Žák určí počet vět v souvětí. Třináctá pak indikátoru ČJL-5-2-05.1 Žák vyhledá ve větě základní skladební dvojici (podmět vyjádřený, nevyjádřený, několikanásobný). Čtrnáctý úkol popíšeme pomocí několika indikátorů, jelikož má více částí: ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. ČJL-5-2-03.4 Žák rozliší přídavné jméno tvrdé a měkké, ve spojení přídavného a podstatného jména určí u přídavného jména jeho pád, číslo, rod a na základě této znalosti používá přídavná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech mluveném i psaném projevu. Na závěr měli

uchazeči za úkol napsat příběh, jde tedy o indikátor ČJL-5-1-09.1 Žák píše správně po stránce obsahové i formální vyprávění.

1	ortografická
2	recepční textová
3	recepční textová
4	recepční textová
5	recepční textová
6	recepční textová
7	recepční textová
8	recepční textová

9	lexikální
10	lexikální
11	recepční textová
12	syntaktická
13	syntaktická
14	morfologická
15	produkční textová

Z tabulky a grafu je zřejmé, že tato škola preferuje recepční textovou kompetenci, tvůrci jí věnovali více než polovinu testových otázek. Za přínosné považujeme zařazení otevřených slohových úloh, jíž je prověřována produkční textová kompetence. Daný úkol slouží zřejmě i k ověření ortografických znalostí, ty jsou testovány také prostřednictvím doplňovacího cvičení (21 grafémů).

Písemná práce z gymnázia v Písnické ulici je v příloze na s. P 106. V úvodu je opět zařazeno doplňovací cvičení, žáci doplňovali celkem 25 písmen (indikátory ČJL-5-2-08.2, ČJL-5-2-09.1). Následuje patnáct uzavřených úloh. První je obsahově blízká indikátoru

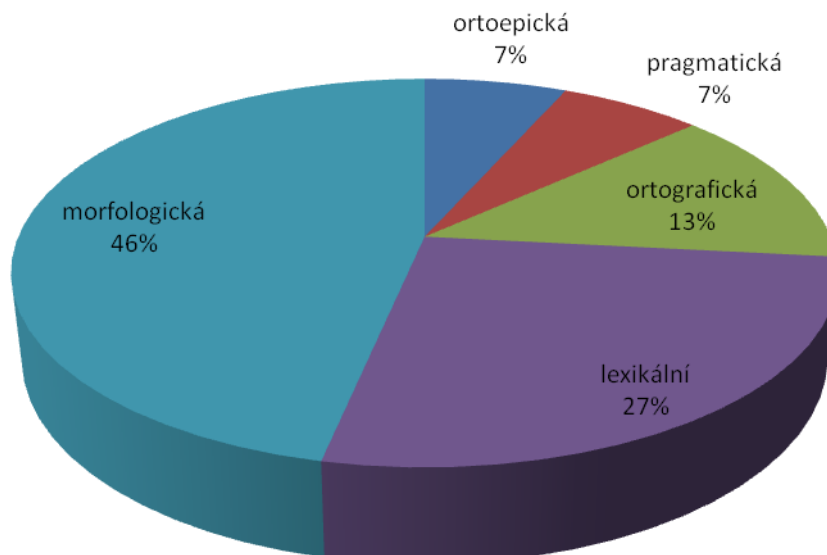

ČJL-5-1-08.2 Žák při veřejné komunikační situaci využívá spisovnou výslovnost. Druhá pak zhruba odpovídá indikátoru ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). (V této úloze se ovšem jedná právě o částice.) Třetí a čtvrtý úkol odpovídá uvedenému indikátoru ČJL-5-2-03.1. Pátý druhé části indikátoru ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech mluveném i psaném projevu. Šestý úkol potom jeho první části. Sedmá úloha má svým obsahem blízko k indikátoru ČJL-5-2-02.4 Žák k danému slovu uvede slova příbuzná. Osmá koresponduje s druhou částí zmíněného indikátoru ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. Devátá otázka patří k indikátoru ČJL-5-2-09.1 Žák na základě znalosti shody přísudku s podmětem používá správné tvary přičestí minulého činného v mluveném i psaném projevu. Pro desátou úlohu musíme formulovat nový indikátor: ČJL-5-2-XX.3* Žák určí druh věty podle postoje mluvčího. Jedenáctá otázka spadá pod indikátor ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov. Dvanáctá pak pod indikátor ČJL-5-2-01.5 Žák rozhodne, zda dvojice slov splňuje požadovanou podmínku (pro opozita). Třinácté úloze přibližně odpovídá indikátor ČJL-5-2-02.2 Žák rozliší, v kterých případech se jedná o slova příbuzná a v kterých o tvary téhož slova. Čtrnáctou bychom mohli přiřadit k indikátoru ČJL-5-2-XX.2*, musíme jej však rozšířit: ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. Pro závěrečnou úlohu jsme opět nuceni formulovat nový indikátor: ČJL-5-3-XX.3* Žák prokáže znalost daných děl. (Poznamenejme ještě, že zařazování úloh tohoto typu do testů, které jsou součástí přijímacích zkoušek, považujeme za velmi nevhodné. Jde totiž o testování konkrétních více či méně nahodilých znalostí, jež nesouvisejí s celkovým rozhledem uchazeče. Viz též obdobné výhrady k některým úlohám pro vyšší ročníky přiřazeným k indikátorům ČJL-9-3-XX.3*, ČJL-9-3-XX.4*, ČJL-9-3-XX.5*.)

1	ortografická
2	ortoepická
3	morfologická
4	morfologická
5	morfologická
6	morfologická
7	morfologická
8	lexikální

9	morfologická
10	ortografická
11	pragmatická
12	lexikální
13	lexikální
14	morfologická
15	lexikální
16	x

Gymnázium Písnická

Z grafu (a tabulky na předchozí straně) je patrné, že uvedená škola preferuje morfologickou kompetenci, tvůrci jí věnovali téměř polovinu testových otázek. Domníváme se, že část těchto úloh by měla být nahrazena úkoly, jež by ověřovaly kompetenci syntaktickou. Pravopisné znalosti jsou testovány prostřednictvím dvou úloh, jednou z nich však je doplňovací cvičení (25 grafémů). V zadání zcela chybí otázky zaměřené na schopnost pracovat s textem. Zařazeny však byly úkoly, které jsme mohli přiřadit ke kompetenci ortoepické a pragmatické – s nimiž se v jiných testech téměř nesetkáváme.

Následující ukázka je z Gymnázia Opatov (viz s. P 108 v příloze), máme k dispozici pouze čtyři úlohy, dvě z nich jsou otevřené, dvě uzavřené. První svým obsahem patří k indikátoru ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zabarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. Druhá jednoznačně spadá pod indikátor ČJL-5-2-03.6 Žák rozliší, zda věta je / není napsaná gramaticky správně. Třetí úkol je obtížné pomocí indikátorů popsat, jde o vytváření slov podle daných podmínek, nejbližší je snad indikátor ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. Poslední úloha je obsahově blízká indikátoru ČJL-5-1-08.2 Žák při veřejné komunikační situaci využívá spisovnou výslovnost.

1	lexikální
2	ortografická
3	morfologická
4	ortoepická

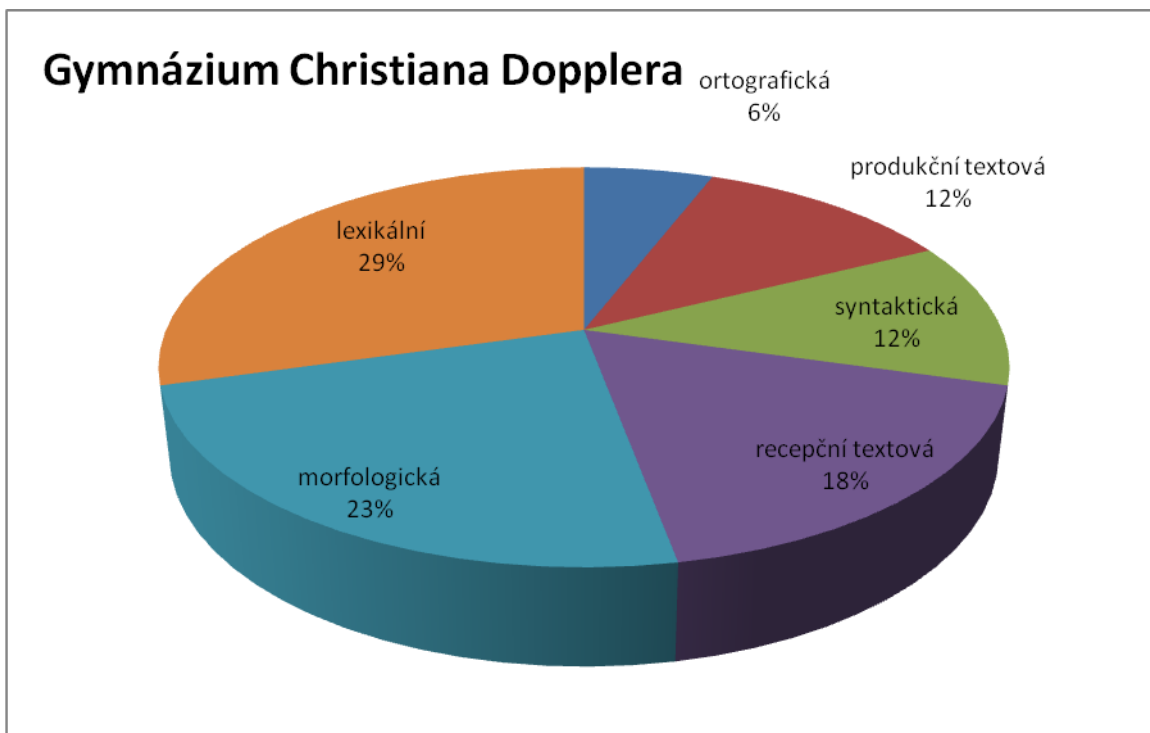
Z tabulky je patrné, že jedna úloha testuje ortografickou kompetenci (jde o posouzení pravopisné správnosti čtyř vět), jedna lexikální, morfologickou a

ortoepickou. Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o ukázkou úloh, nikoli celý test, nelze preference této střední školy vymežit.

Test z Gymnázia Christiana Dopplera je v příloze na s. P 109. Na začátku znovu najdeme doplňovací cvičení – uchazeči se museli vypořádat s dvaadvaceti pravopisnými jevy, tomu opět odpovídají indikátory ČJL-5-2-08.2 a ČJL-5-2-09.1. Následuje šestnáct úloh, z toho tři jsou uzavřené. První patří k indikátoru ČJL-5-3-XX.2* Žák prokáže znalost elementárních literárních pojmů. / Žák popíše výchozí text pomocí elementárních literárních pojmů. / Žák najde ve výchozím textu daný básnický prostředek. Druhá pak k indikátoru ČJL-5-1-01.4 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Třetí a čtvrtý úkol koresponduje s indikátorem ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zbarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. Další dva úkoly popíšeme pomocí indikátorů: ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. Sedmý pak pomocí indikátoru ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech mluveném i psaném projevu. Osmé úloze odpovídá indikátor ČJL-5-2-05.1 Žák vyhledá ve větě základní skladební dvojici (podmět vyjádřený, nevyjádřený, několikanásobný). Deváté úloze náš indikátor ČJL-5-2-XX.1* Žák určí počet vět v souvětí. Desátému úkolu přiřadíme indikátor ČJL-5-2-02.1 Žák určí kořen slova, část příponovou, předponovou. Pro úkol jedenáctý jsme opět nuceni formulovat nový indikátor: ČJL-5-2-XX.4* Žák ovládá zásady tvoření slov. Následující dva úkoly bychom mohli popsat dalším našim indikátorem: ČJL-5-2-XX.5* Žák vytvoří syntaktickou konstrukci podle daných podmínek. Čtrnácté úloze přesně odpovídá indikátor ČJL-5-1-01.5 Žák vystihne hlavní myšlenku textu. Poslední dva úkoly přiřadíme k indikátoru ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů.

1	ortografická
2	recepční textová
3	recepční textová
4	lexikální
5	lexikální
6	morfologická
7	morfologická
8	morfologická
9	syntaktická

10	syntaktická
11	morfologická
12	lexikální
13	produkční textová
14	produkční textová
15	recepční textová
16	lexikální
17	lexikální

Z grafu (a tabulky na předchozí straně) je zřejmé, že uvedená škola preferuje lexikální a morfologickou kompetenci, tvůrci každé z nich věnovali přibližně čtvrtinu testových otázek. Pravopisné znalosti uchazečů jsou ověřovány prostřednictvím jediné úlohy, jde však o doplňovací cvičení (22 jevů). Kladně hodnotíme zařazení úloh testujících recepční a produkční textovou kompetenci.

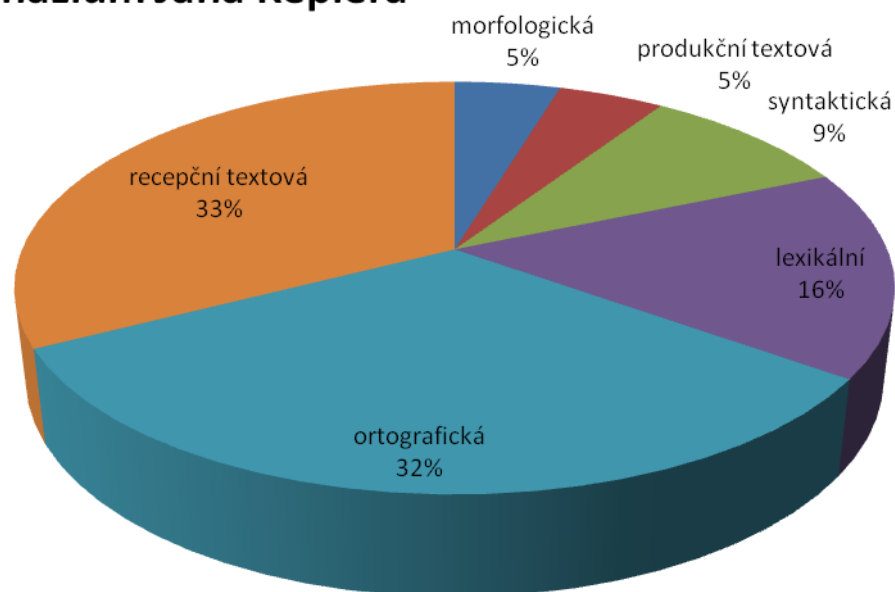
Zadání, které pro uchazeče připravili na Gymnáziu Jana Keplera (viz s. P 113 v příloze), má podobu „kulturního přehledu pro děti“; test tvoří 42 uzavřených úloh a dvě otevřené. První (a stejně tak i osmáctou) můžeme charakterizovat indikátorem ČJL-5-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. Druhou až sedmou indikátorem ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Osmý i devátý a desátý úkol patří k indikátoru ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zabarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. Jedenáctou a devatenáctou úlohu popíšeme indikátorem ČJL-5-3-XX.2* Žák prokáže znalost elementárních literárních pojmů. / Žák popíše výchozí text pomocí elementárních literárních pojmů. / Žák najde ve výchozím textu daný básnický prostředek. Dvanáctá a čtrnáctá otázka koresponduje s indikátorem ČJL-5-2-03.6 Žák rozliší, zda věta je / není napsaná gramaticky správně. Následující úloha je obsahově blízká indikátoru ČJL-5-1-10.2 Žák zařadí do přečtené ukázky vyprávění nabízený text na vhodné místo. Další tři otázky odpovídají indikátoru ČJL-5-1-01.4 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Úkoly s číslem 20 až 31 spadají pod již zmíněný indikátor ČJL-5-2-

03.6. Úkol číslo 32 nelze považovat za úlohu z českého jazyka a literatury. Třicátá třetí otázka je svým obsahem blízká indikátoru ČJL-5-1-01.1 Žák vybere z nabídky vhodný nadpis. Následující úloha patří k indikátoru ČJL-5-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. Otázky s číslem 35, 37 přiřadíme k indikátoru ČJL-5-2-XX.4* Žák ovládá zásady tvoření slov. Otázku 36 pak k indikátoru ČJL-5-2-02.1 Žák určí kořen slova, část příponovou, předponovou. Třicátá osmá úloha patří k indikátoru ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zabarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. Úkoly číslo 39 a 41 přiřadíme k indikátoru ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). Úlohy označené 40 a 44 lze zařadit k indikátoru ČJL-5-1-01.2 Žák posoudí na základě přečteného textu pravdivost / nepravdivost tvrzení. Zbývající dvě otázky patří k těmto indikátorům: ČJL-5-2-05.1 Žák vyhledá ve větě základní skladební dvojici (podmět vyjádřený, nevyjádřený, několikanásobný). ČJL-5-2-XX.1* Žák určí počet vět v souvětí.

1	produkční textová
2	recepční textová
3	recepční textová
4	recepční textová
5	recepční textová
6	recepční textová
7	recepční textová
8	lexikální
9	lexikální
10	lexikální
11	recepční textová
12	ortografická
13	recepční textová
14	ortografická
15	recepční textová
16	recepční textová
17	recepční textová
18	lexikální
19	recepční textová
20	ortografická
21	ortografická
22	ortografická

23	ortografická
24	ortografická
25	ortografická
26	ortografická
27	ortografická
28	ortografická
29	ortografická
30	ortografická
31	ortografická
32	x
33	recepční textová
34	produkční textová
35	lexikální
36	lexikální
37	morfologická
38	lexikální
39	morfologická
40	syntaktická
41	syntaktická
42	syntaktická
43	syntaktická
44	recepční textová

Gymnázium Jana Keplera

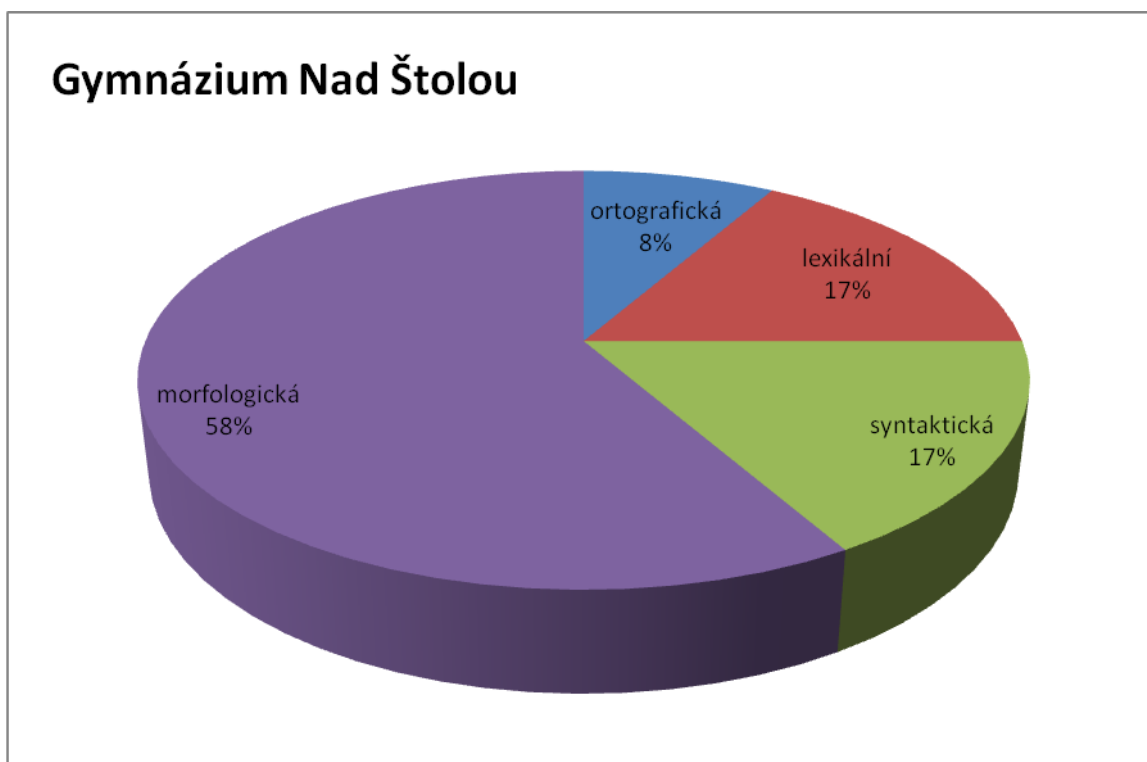
Tabulka i graf ukazují, že tato škola upřednostňuje ortografickou a recepční textovou kompetenci. Velký podíl pravopisné kompetence v daném diagramu (ve srovnání s jinými grafy) je ovšem částečně dán i tím, že jsme každý úkol ortografického charakteru započítali zvlášť, v testu totiž nejsou obsažena doplňovací cvičení ani korektura textu apod. Za vhodné považujeme zařazení úloh, jež prověřují produkční textovou kompetenci. Domníváme se, že zastoupení morfologické oblasti by v zadání pro žáky pátého ročníku mělo být větší než pětiprocentní.

Další ukázkové úkoly jsou z Gymnázia Nad Štolou (viz s. P 121 v příloze), jako první je zařazena korektura textu, jedná se o 18 řádků, přiřadíme tedy indikátor ČJL-5-2-03.6 Žák rozliší, zda věta je / není napsaná gramaticky správně. Druhou a pátou úlohu můžeme popsat indikátorem ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). Třetí patří k indikátoru ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. Čtvrtý úkol lze charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. Šestá úloha je typickým příkladem pro indikátor ČJL-5-3-XX.3* Žák prokáže znalost daných děl. Sedmý úkol má dvě části, proto mu musíme přiřadit dva indikátory: ČJL-5-2-05.1 Žák vyhledá ve větě

základní skladební dvojici (podmět vyjádřený, nevyjádřený, několikanásobný). ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech mluveném i psaném projevu. Další otázky patří k indikátorům: ČJL-5-2-XX.1* Žák určí počet vět v souvětí. ČJL-5-2-02.4 Žák k danému slovu uvede slova příbuzná. ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. Poslední úkol lze opět zařadit k indikátoru ČJL-5-3-XX.3*.

1	ortografická
2	morfologická
3	morfologická
4	morfologická
5	morfologická
6	lexikální
7	morfologická

8	x
9	syntaktická
10	morfologická
11	syntaktická
12	morfologická
13	lexikální

Graf ukazuje, že v tomto testu dominují úlohy prověřující kompetenci morfologickou. Pravopisné znalosti jsou testovány prostřednictvím rozsáhlé korektury textu (18 řádků). Zcela chybí úkoly, které by byly věnovány recepční a produkční kompetenci uchazečů.

Ukázku z gymnázia ARCUS (viz s. P 123 v příloze) tvoří dvanáct úloh, z toho dvě jsou uzavřené. První tři úlohy lze zcela přesně popsat indikátory: ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech mluveném i psaném projevu. Další trojici úloh opět úplně přesně odpovídají indikátory: ČJL-5-2-05.1 Žák vyhledá ve větě základní skladební dvojici (podmět vyjádřený, nevyjádřený, několikanásobný). ČJL-5-2-02.1 Žák určí kořen slova, část příponovou, předponovou. ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zbarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. Sedmé úloze přiřadíme námi vytvořený indikátor ČJL-5-2-XX.5* Žák vytvoří syntaktickou konstrukci podle daných podmínek. Osmé pak indikátor ČJL-5-2-02.4 Žák k danému slovu uvede slova příbuzná. Devátý úkol patří k těm, jež lze charakterizovat indikátorem ČJL-5-3-XX.3* Žák prokáže znalost daných děl. Desátý pak spíše zachytíme indikátorem ČJL-5-3-XX.2* Žák prokáže znalost elementárních literárních pojmů. / Žák popíše výchozí text pomocí elementárních literárních pojmů. / Žák najde ve výchozím textu daný básnický prostředek. Předposlední úkol můžeme popsat pomocí indikátoru ČJL-5-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. V závěru práce je zařazeno doplňovací cvičení, v němž najdeme celkem 20 pravopisných jevů, patří k indikátorům ČJL-5-2-08.2 a ČJL-5-2-09.1.

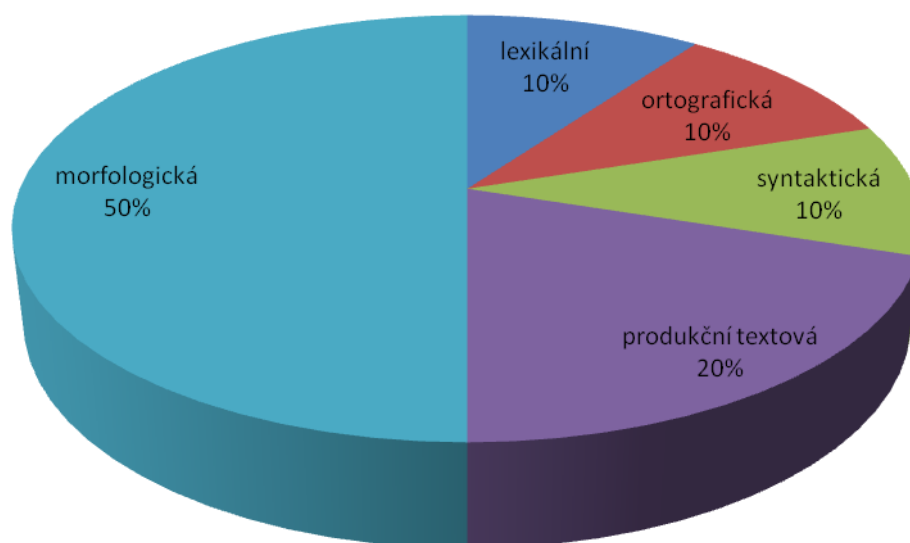
1	morfologická
2	morfologická
3	morfologická
4	syntaktická
5	morfologická
6	lexikální

7	produkční textová
8	morfologická
9	x
10	x
11	produkční textová
12	ortografická

Tabulka a graf na následující straně znázorňují zastoupení jednotlivých kompetencí v testu. Polovina úloh je zaměřena na oblast morfologie, domníváme se, že část z nich by měla být nahrazena otázkami lexikologického charakteru. Pravopisné znalosti jsou pověřovány jedinou úlohou, jde však o doplňování celkem dvaceti grafémů. V zadání chybí úkoly, které by ověřovaly schopnost pracovat s textem. Kladně hodnotíme zařazení úloh, jež bylo možno zařadit ke kompetenci produkční textové.

Gymnázium ARCUS

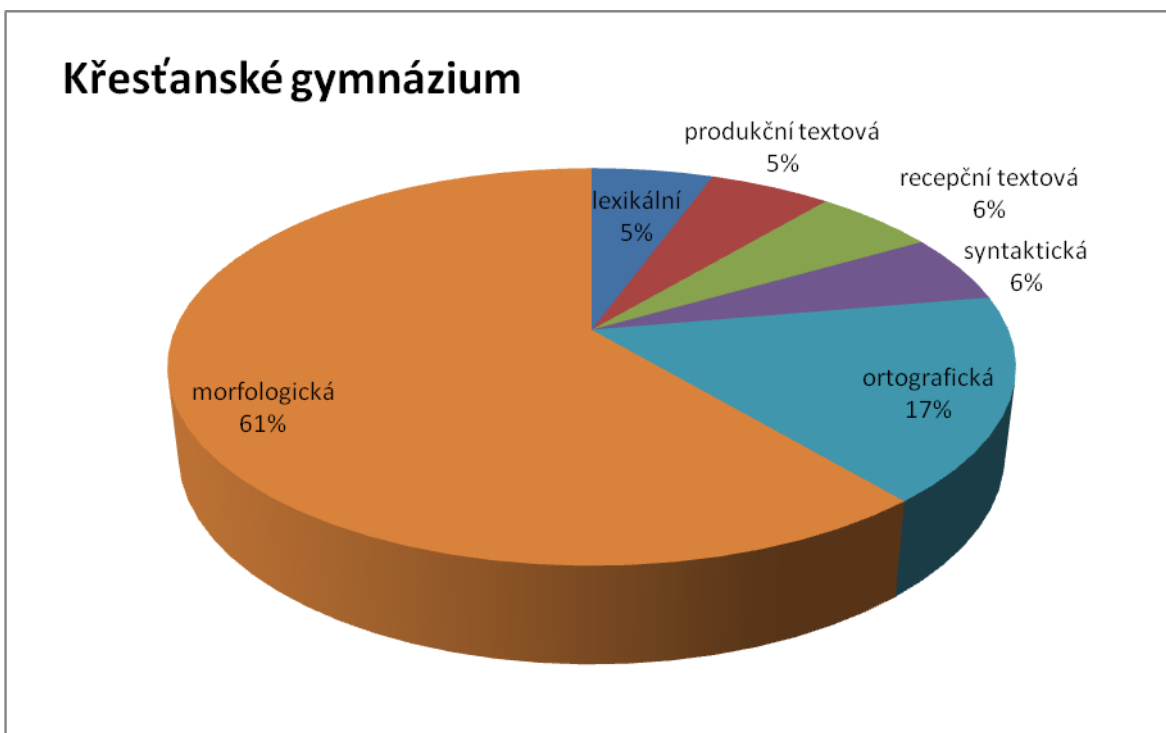

Test z Křesťanského gymnázia (viz s. P 125 v příloze), obsahuje vedle sedmnácti úloh (tři z nich jsou uzavřené) také diktát, ten pochopitelně vystihují opět indikátory ČJL-5-2-08.2 a ČJL-5-2-09.1. První úkol charakterizujeme pomocí indikátoru ČJL-5-3-03.1 Žák rozhodne, z kterého druhu / žánru je úryvek – řešení v nabídce (úryvek z poezie, komiksu, z naučného textu – encyklopedie, z návodu k použití, z pohádky). Zde jsou ovšem nabízeny řešitelům jiné žánry. Další dvě úlohy popisuje indikátor ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). Následující dvojici úkolů pak indikátor ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech mluveném i psaném projevu. Šestou úlohu můžeme přiřadit k indikátoru ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. Sedmou k indikátoru ČJL-5-2-05.1 Žák vyhledá ve větě základní skladební dvojici (podmět vyjádřený, nevyjádřený, několikanásobný). Další úkol můžeme popsat pomocí indikátoru ČJL-5-2-03.6 Žák rozliší, zda věta je / není napsaná gramaticky správně. Jako devátý úkol je zařazeno doplňovací cvičení, jež lze charakterizovat pomocí indikátorů ČJL-5-2-08.2 a ČJL-5-2-09.1. Následují dvě úlohy, které v podstatě spadají pod indikátory ČJL-5-2-03.3 a ČJL-5-2-03.5. Další úkoly (dvanáctý a třináctý v pořadí) lze přiřadit k indikátoru ČJL-5-2-08.2 Žák píše správně z hlediska pravopisu lexikálního a morfologického. Úloha čtrnáctá je obsahově blízká indikátoru ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). Další dva úkoly popíšeme pomocí

indikátorů: ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zabarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. ČJL-5-2-02.4 Žák k danému slovu uvede slova příbuzná. Závěrečnou úlohu vystihuje indikátor ČJL-5-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text.

1	ortografická
2	recepční textová
3	morfologická
4	morfologická
5	morfologická
6	morfologická
7	morfologická
8	syntaktická
9	ortografická

10	ortografická
11	morfologická
12	morfologická
13	morfologická
14	morfologická
15	morfologická
16	lexikální
17	morfologická
18	produkční textová

Tabulka a graf ukazují, že více než polovina úloh je zaměřena na oblast morfologie, domníváme se, že část z nich by mohla být nahrazena otázkami lexikologického (popřípadě syntaktického) charakteru. Pravopisné znalosti jsou prověřovány třemi úlohami, včetně diktátu. Jsme přesvědčeni, že zastoupení úkolů testujících recepční textovou kompetenci by mělo být větší.

Příklady úloh z gymnázia ve Voděradské ulici jsou v příloze zařazeny na s. P 130. Úvodní část tvoří doplňovací cvičení, ve kterém si řešitelé museli poradit s dvaceti pravopisnými jevy, indikátory ČJL-5-2-08.2 a ČJL-5-2-09.1. Následují dvě uzavřené a tři otevřené úlohy. První zhruba odpovídá indikátoru ČJL-5-3-03.1 Žák rozhodne, z kterého druhu / žánru je úryvek – řešení v nabídce (úryvek z poezie, komiksu, z naučného textu – encyklopedie, z návodu k použití, z pohádky). Druhý přesně vystihuje indikátor ČJL-5-1-01.4 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Další úkol patří zřejmě k indikátoru ČJL-5-2-XX.1* Žák určí počet vět v souvětí. Předposlední úloha spadá pod indikátor ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). Závěrečný úkol pak vystihují indikátory: ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech mluveném i psaném projevu.

1	ortografická
2	recepční textová
3	recepční textová
4	syntaktická
5	morfologická
6	morfologická

Preference dané školy nelze jasně vymezit, jelikož se jedná pouze o ukázky úloh, nikoli celý test. Zastoupení jednotlivých kompetencí ukazuje tabulka.

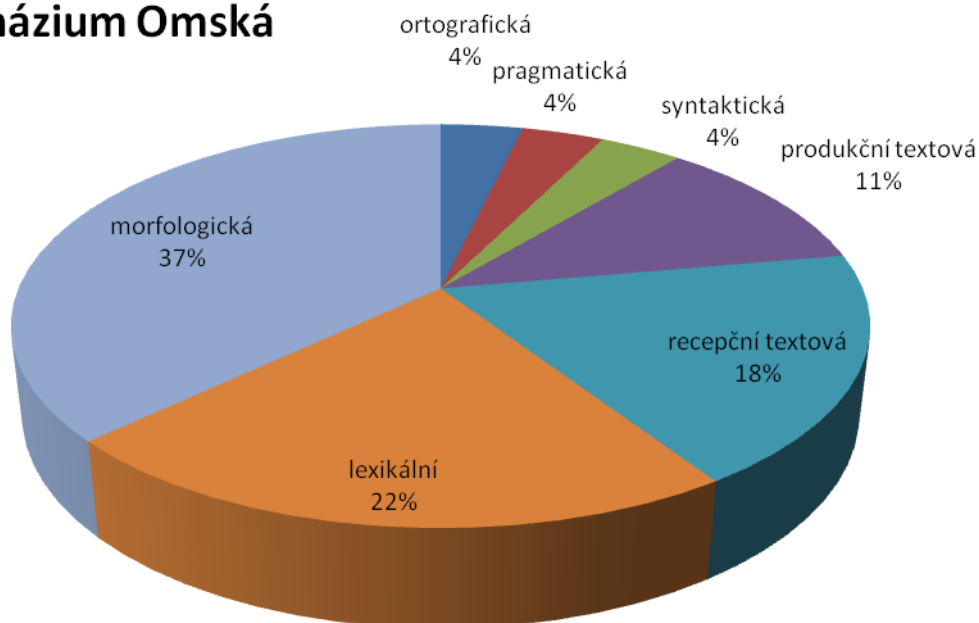
Přijímací zkoušky na gymnázium v Omské ulici (viz s. P 132 v příloze) jsou tvořeny třiceti úlohami, z nich je šest uzavřených. Úlohy číslo 1 a 28 jsou obsahově blízké indikátoru ČJL-5-3-03.1 Žák rozhodne, z kterého druhu / žánru je úryvek – řešení v nabídce (úryvek z poezie, komiksu, z naučného textu – encyklopedie, z návodu k použití, z pohádky). Úkol s číslem 2 přiřadíme k indikátoru ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zbarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. Další úloha (a stejně tak úloha šestnáctá) pak má blízko k indikátoru ČJL-5-2-01.4 Žák vyhledá v textu slovo vícevýznamové, vysvětlí jeho další významy. Čtvrtý a patnáctý úkol vystihuje indikátor ČJL-5-2-03.3, pátý pak indikátor ČJL-5-1-01.4 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Pro šestou úlohu vytvoříme nový indikátor ČJL-5-2-XX.6* Žák rozliší slova zdvojnásobná. Sedmá úloha je doplňovacím cvičením, které obsahuje 13 pravopisných jevů, patří k němu opět indikátory ČJL-5-2-08.2 a ČJL-5-2-09.1. Osmý úkol vyžaduje formulaci dalšího indikátoru: ČJL-5-2-XX.7* Žák rozliší slova nadřazená / podřazená / souřadná. Devátý a sedmnáctý úkol charakterizujeme pomocí indikátoru ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova

ve větě (kromě částic). Další tři úlohy spadají pod indikátor ČJL-5-1-01.4 Žák vyhledá v textu odpověď na zadanou otázku. Třináctou úlohu vystihuje indikátor ČJL-5-2-05.1 Žák vyhledá ve větě základní skladební dvojici (podmět vyjádřený, nevyjádřený, několikanásobný). Následuje úloha, pro kterou musíme vytvořit nový indikátor: ČJL-5-2-XX.8* Žák rozliší druhy zájmen. Osmnáctý úkol popíšeme indikátorem ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. Devatenáctý je obsahově blízký indikátoru ČJL-5-2-03.5 Žák určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech mluveném i psaném projevu. Tomuto indikátoru pak přesně odpovídá úloha číslo 23. Dvacátý úkol přesně vyhovuje našemu indikátoru ČJL-5-2-XX.3* Žák určí druh věty podle postoje mluvčího. Úlohu s číslem 21 a 22 vystihneme indikátory ČJL-5-2-02.1 Žák určí kořen slova, část příponovou, předponovou. ČJL-5-2-02.4 Žák k danému slovu uvede slova příbuzná. Čtyřicetá úloha odpovídá indikátoru ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zabarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. Úkolům číslo 25, 26 a 29 pak indikátor ČJL-5-3-XX.2* Žák prokáže znalost elementárních literárních pojmů. / Žák popíše výchozí text pomocí elementárních literárních pojmů. / Žák najde ve výchozím textu daný básnický prostředek. Úlohu s číslem 27 popíšeme indikátorem ČJL-5-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. A úlohu závěrečnou pak přibližně indikátorem ČJL-5-1-01.5 Žák vystihne hlavní myšlenku textu.

1	recepční textová
2	lexikální
3	produkční textová
4	morfologická
5	recepční textová
6	lexikální
7	ortografická
8	lexikální
9	morfologická
10	lexikální
11	morfologická
12	recepční textová
13	syntaktická
14	morfologická
15	morfologická

16	produkční textová
17	morfologická
18	lexikální
19	morfologická
20	pragmatická
21	morfologická
22	morfologická
23	morfologická
24	lexikální
25	x
26	x
27	produkční textová
28	recepční textová
29	x
30	recepční textová

Gymnázium Omská

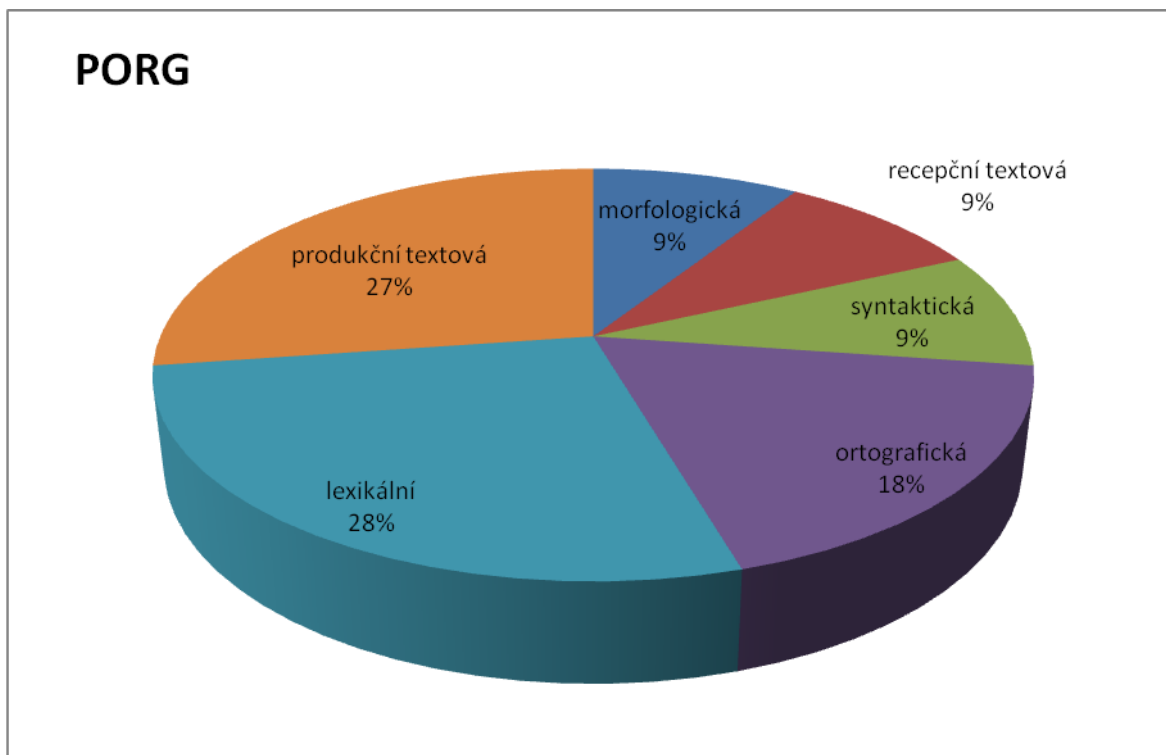
Graf znázorňuje zastoupení kompetencí v písemné práci. Škola upřednostňuje oblast morfologickou; je zařazeno také dostatečné množství lexikálních úkolů a úloh testujících recepční textovou kompetenci. Domníváme se, že by se i v zadání pro pátý ročník mělo vyskytovat více otázek z oblasti syntaxe. Kladně hodnotíme využití úloh přiřazených k produkční textové kompetenci. Pravopisné dovednosti autoři testu prověřují pomocí jediné úlohy, jde však celkem o třináct jevů (doplňovací cvičení).

Další test (viz s. P 136 v příloze), tvořený čtyřmi uzavřenými a šesti otevřenými úlohami, pochází ze školského zařízení, které nese název PORG - gymnázium a základní škola, o.p.s. První úkol zcela přesně odpovídá indikátoru ČJL-5-1-XX.1* Žák vhodně doplní daný text. Druhá úloha pak indikátoru ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Třetí, čtvrtý, pátý i sedmý úkol přiřadíme k indikátoru ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. Šestou úlohu lze charakterizovat pomocí indikátoru ČJL-5-2-02.3 Žák rozliší, která slova jsou příbuzná se zadaným slovem a která ne. Osmou pomocí indikátoru ČJL-5-2-08.1 Žák správně píše/doplní *i/y* ve vyjmenovaných slovech a slovech s nimi příbuzných. Devátý úkol vystihuje indikátor ČJL-5-2-03.6 Žák rozliší, zda věta je / není napsaná gramaticky správně. Závěrečná úloha přesně vyhovuje indikátoru ČJL-5-1-09.3 Žák napíše soukromý dopis se všemi náležitostmi.

Tabulka a graf zachycující zastoupení kompetencí v testu jsou na následující straně.

1	produkční textová
2	recepční textová
3	lexikální
4	lexikální
5	produkční textová

6	morfologická
7	lexikální
8	ortografická
9	ortografická
10	produkční textová

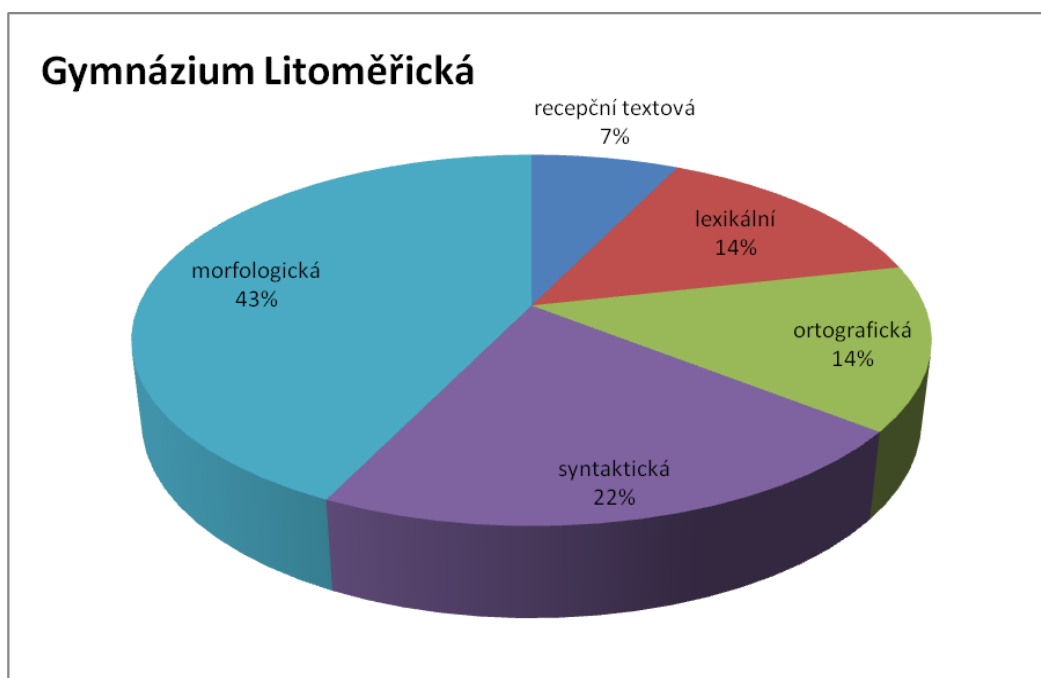
Je zřejmé, že autoři tohoto testu preferují lexikální a překvapivě také produkční textovou kompetenci, ta je testována pomocí tří otevřených slohových úkolů. Přibližně pětina testu je věnována ortografii, desetina syntaxi a morfologii. Domníváme se, že některý z úkolů z oblasti lexikologie by mohl být nahrazen úlohou prověřující schopnost pracovat s výchozím textem.

Poslední ukázka je z gymnázia v Litoměřické ulici, viz s. P 140 v příloze. Jedná se o šestnáct úloh, z toho pět je uzavřených. První úkol popíšeme indikátorem ČJL-5-2-03.6 Žák rozliší, zda věta je / není napsaná gramaticky správně. Druhý pak indikátorem ČJL-5-1-01.3 Žák posoudí, zda daná informace vyplývá / nevyplývá z textu. Třetí a čtvrtou úlohu vystihneme naším indikátorem ČJL-5-3-XX.3*, ten však upravíme: Žák prokáže znalost daných děl / autorů. Páté úloze odpovídá indikátor ČJL-5-2-06.1 Žák rozliší větu jednoduchou a souvětí. Šestý úkol spadá pod indikátor ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic). Následující dva úkoly pak pod indikátor ČJL-5-2-05.1 Žák vyhledá ve větě základní skladební dvojici (podmět vyjádřený, nevyjádřený,

několikanásobný). Deváté zadání odpovídá indikátoru ČJL-5-2-XX.2* Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. Desátá úloha vyžaduje formulaci nového indikátoru: ČJL-5-2-XX.10* Žák rozliší vlastní a obecná jména. Úkol číslo jedenáct patří k indikátoru ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zabarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. Úloha dvanáctá, třináctá i patnáctá spadají pod indikátor ČJL-5-2-03.3 Žák určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. Zadání s číslem čtrnáct lze popsat pomocí indikátoru ČJL-5-2-03.4 Žák rozliší přídavné jméno tvrdé a měkké, ve spojení přídavného a podstatného jména určí u přídavného jména jeho pád, číslo, rod a na základě této znalosti používá přídavná jména ve správném tvaru v mluveném i psaném projevu. Závěrečná úloha testu je doplňovacím cvičení, jde o pět jevů, všechny patří k indikátoru ČJL-5-2-09.1 Žák na základě znalosti shody přísudku s podmětem používá správné tvary přičestí minulého činného v mluveném i psaném projevu.

1	ortografická
2	recepční textová
3	x
4	x
5	syntaktická
6	morfologická
7	syntaktická
8	syntaktická

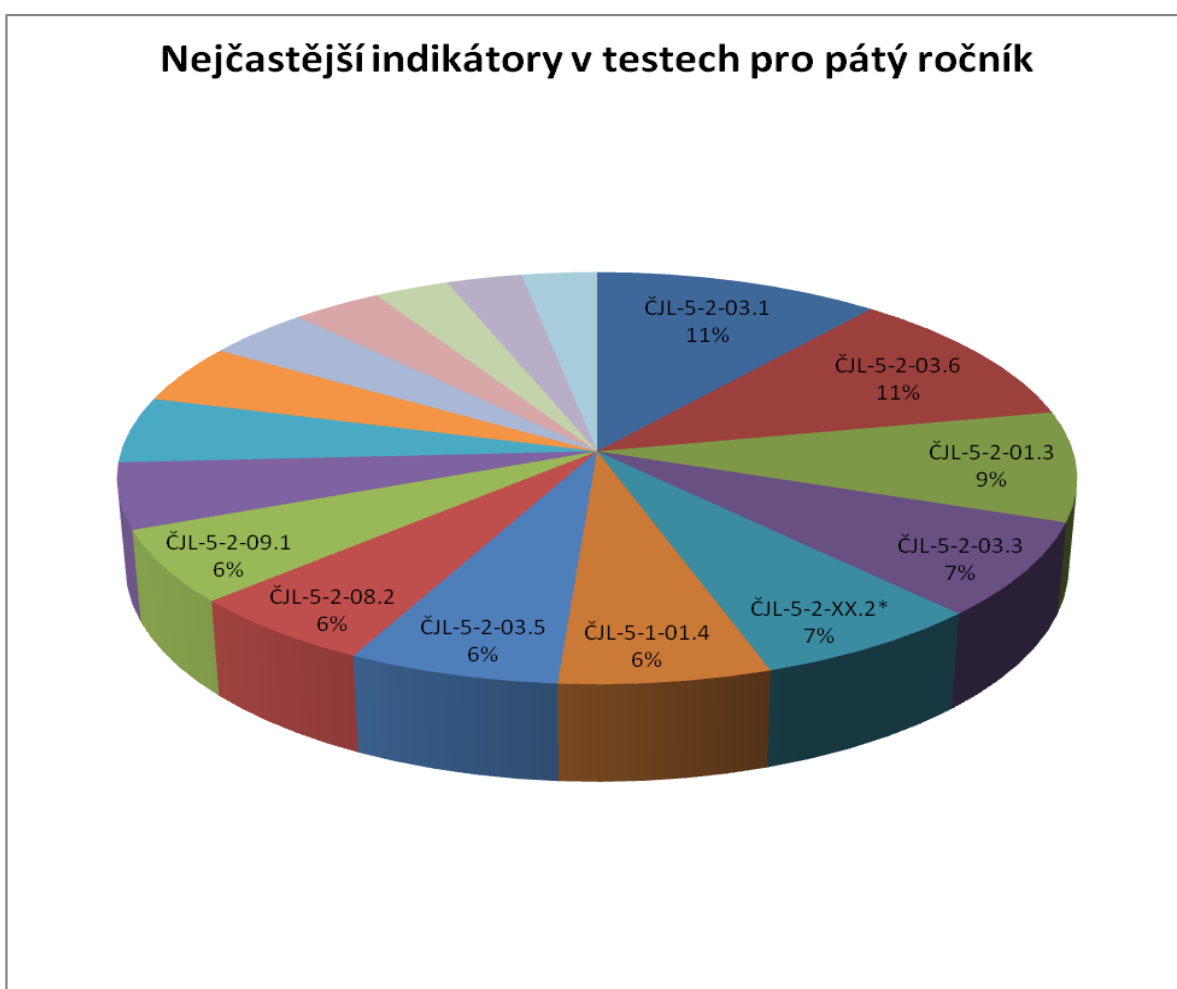
9	lexikální
10	morfologická
11	lexikální
12	morfologická
13	morfologická
14	morfologická
15	morfologická
16	ortografická

Graf a tabulka na předchozí straně ukazují zastoupení kompetencí v písemné práci. Vidíme, že autoři upřednostňují kompetenci morfológickou, velký prostor je dán i syntaxi. Zřejmě by bylo vhodné zařadit více úloh z oblasti lexikologie a otázek prověřujících schopnost pracovat s výchozím textem. Ortografii jsou věnovány pouze dva úkoly, jedním z nich je ovšem korektura textu (šest řádků).

2.13 Testy vytvořené středními školami (osmileté studium) – shrnutí

Následuje opět graf, který zachycuje indikátory, jež jsou v testech nejhojněji zastoupeny (jde o ty indikátory, s nimiž jsme se při popisu testů setkali alespoň pětkrát).

Je zřejmé, že nejfrekventovanější byly v případě osmiletého studia tyto indikátory:

- ČJL-5-2-03.1 Žák určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (kromě částic).
- ČJL-5-2-03.6 Žák rozliší, zda věta je / není napsaná gramaticky správně.

- ČJL-5-2-01.3 Žák nahradí v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zabarveným, nespisovné slovo slovem spisovným.

Rovněž pro analýzu testů pro uchazeče z pátých ročníků platí, že indikátory týkající se pravopisu byly započítány pouze jednou i tehdy, když se jednalo o rozsáhlejší korekturu textu či doplňovací cvičení. Přesto se mezi nejčastější indikátory dostal i jeden, který se týká ortografie (ČJL-5-2-03.6). Velkou roli však opět hrají i další indikátory, jež se vztahují ke zvládnutí pravopisu (zejména ČJL-5-2-08.2 a ČJL-5-2-09.1)

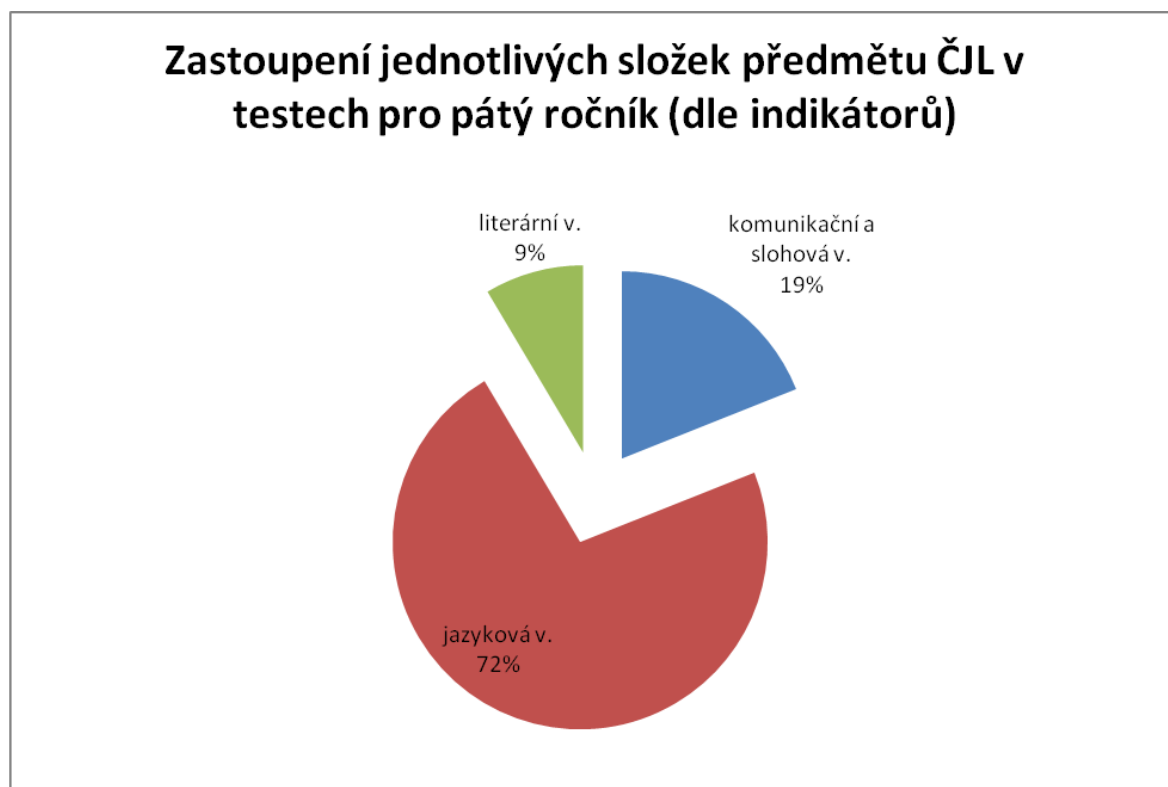
Když se pokusíme uvedené testy popsat z hlediska typů úloh, získáme tuto tabulku.

školské zařízení	typy úloh, forma zadání apod.
Lauderovy školy	10 otevřených úloh 5 uzavřených úloh doplňovací cvičení (21 grafémů)
Písnická	doplňovací cvičení (25 grafémů) 15 uzavřených úloh
Gymnázium Opatov	2 otevřené úlohy 2 uzavřené úlohy
Gymnázium Christiana Dopplera.	doplňovací cvičení (22 jevů) 13 otevřených 3 uzavřené úlohy
Gymnázium Jana Keplera	42 uzavřených úloh 2 otevřené úlohy
Gymnázium Nad Štolou	korektura textu (18 řádků) 10 otevřených úloh
ARCUS	10 otevřených úloh 2 uzavřené úlohy doplňovací cvičení (20 jevů)
Křesťanské gymnázium,	14 otevřených úloh 3 uzavřené úlohy + diktát
Voděradská	doplňovací cvičení (20 jevů) 2 uzavřené úlohy 3 otevřené úlohy
Omská	24 otevřených úloh 6 uzavřených úloh doplňovací cvičení (13 jevů)
PORG	4 uzavřené úlohy 6 otevřených úloh
Litoměřická	11 otevřených úloh 5 uzavřených úloh doplňovací cvičení (pět jevů)

Vidíme, že tentokrát jsou ortografické kompetence řešitelů testovány především prostřednictvím doplňovacích cvičení (těch je v testech zařazeno celkem sedm, většina

obsahuje okolo dvaceti pravopisných jevů). Objevuje se také jedna rozsáhlejší korektura a jeden diktát. Dále je patrné, že pokud písemnou práci pro uchazeče o osmileté studium připravuje sama škola, převažují otevřené úlohy (zde je poměr 105 : 89).

Srovnání zastoupení jazykové, literární a komunikační a slohové výchovy umožňuje připojený diagram.

V testech pro žáky z pátých tříd je převaha úloh z jazyka ještě výraznější než u vyšších ročníků, lingvistické úkoly tvoří téměř tři čtvrtiny všech otázek.

Poměr indikátorů převzatých ze standardů, které zveřejnilo Ministerstvo školství, a těch, jež jsme pro potřeby charakteristiky úloh vytvořili my, je zde 161 : 50. To znamená, že u více než tří čtvrtin úloh jsme byli v tomto případě schopni najít odpovídající indikátor mezi těmi, které jsou zařazeny ve standardech.

Pokusme se i na základě právě provedeného porovnání testů pro uchazeče o osmileté studium se standardy pro pátý ročník formulovat, jaké jsou představy škol o profilu žáka-češtináře. Na které kompetence je zde kladen důraz? Co by měl podle tvůrců písemných přijímacích zkoušek zvládat žák, který opouští první stupeň a míří na víceleté gymnázium?

Stejně jako v předchozích případech, i tady je patrná snaha škol otestovat zejména ortografické dovednosti uchazečů – hlavně prostřednictvím doplňovacích cvičení a vyhledávání záměrných chyb. Objevují se nejen vyjmenovaná slova, ale i další jevy lexikálního a morfologického pravopisu, hojně jsou zastoupeny také případy shody predikátu se subjektem.

Podobně jako uchazeč, který se ke studiu hlásí ze sedmé třídy, i žák pátého ročníku by již měl zvládat přiřazování daných výrazů ke slovním druhům. Víme, že velkou roli tady hrají i další jazykové kompetence – především schopnost nahradit výraz synonymem (cizojazyčný českým, nespisovný spisovným aj.), najít antonymum apod.

Z dovedností, jež začleňujeme do komunikační a slohové výchovy, se zde klade největší důraz na schopnost najít v textu odpověď na zadanou otázku – s tím souvisí i fakt, že velká část úloh je otevřených. Dále žáci často posuzují, zda daná informace vyplývá či nevyplývá z textu.

Zahrneme-li do našich úvah o profilu uchazeče i závěry, které vyplynuly z analýzy testu společnosti Scio, připojíme ke kompetencím týkajícím se práce s výchozími texty ještě posuzování pravdivosti předložených tvrzení.

2.14 Srovnání se standardy – závěr

S pomocí standardů jsme se pokusili zjistit, jak si střední školy představují profil uchazeče, které typy úloh převažují atd. Vraťme se však ještě k jedné námi formulované domněnce:

V úvodu této pasáže jsme vyslovili hypotézu, že většina indikátorů, které jsou uvedeny ve standardech, se objeví i v testech z našich souborů ukázek – a naopak, že značnou část testových úloh bude možné charakterizovat pomocí těchto indikátorů. Očekávali jsme ovšem, že výjimkou budou pravděpodobně otevřené úlohy, v nichž uchazeči o studium mají za úkol například napsat vypravování a podobně.

Celkový poměr úloh, které se podařilo popsat pomocí indikátorů obsažených ve standardech, a úloh, pro které jsme vytvořili indikátory vlastní, je 317 : 280. Lze tedy říci, že větší část úloh skutečně indikátorům ze standardů odpovídala. Nicméně téměř polovinu úkolů (přibližně 47 %) se nám pomocí těchto indikátorů popsat nepodařilo. Příčin je několik. V některých případech je indikátor ve standardech formulován relativně úzce, „nevejde“ se pod něj úkol, který je svým charakterem danému výstupu (a mnohdy v podstatě i indikátoru) velmi blízký. Sem patří kupříkladu úlohy zaměřené na tvoření

spisovných tvarů slov. Dalším důvodem je to, že někdy i uchazeči o čtyřleté studium musejí při přijímacích zkouškách prokazovat, že zvládají vše, co je součástí standardů pro pátý ročník (a co tedy pravděpodobně autoři nepovažovali za potřebné zdůrazňovat v části věnované devátému ročníku, a pro co jsme tudíž ve standardech pro tento ročník nenašli odpovídající indikátor).

Třetí možnou příčinou je rozdílné pojetí toho, co by měl žák umět – jinou představu mají tvůrci standardů, jinou autoři úloh. Nápadný je zejména počet indikátorů, které jsme byli nuceni vytvořit pro popis velmi konkrétních jazykových úkolů. V písemných testech se například poměrně často objevuje zadání, které popisujeme pomocí těchto indikátorů, jež se vztahují k syntaxi: Žák určí druhy vět vedlejších. Žák určí počet vět (vět hlavních / vedlejších) v souvětí. Žák rozliší větu jednoduchou / souvětí. Žák určí poměr mezi větnými členy / větami. Žák vytvoří syntaktickou konstrukci podle daných podmínek. V pasáži věnované skladbě ve standardech však nic, co by těmto úlohám odpovídalo, nenacházíme.

Podobná je situace u konkrétních úkolů, jež lze vystihnout kupříkladu indikátory: Žák určí druhy zájmen. Žák rozliší druhy číslovek. Tvůrci standardů pravděpodobně nepovažují kompetence, které uchazeč prokazuje při řešení těchto úloh, za podstatné, v testech se s nimi ovšem setkáme. Podobně je tomu také v případě dalších dvou indikátorů: Žák rozpozná slova hromadná / pomnožná / látková. Žák prokáže znalost duálových tvarů. V rámci analýzy přijímacích zkoušek jsme považovali za potřebné formulovat tyto indikátory, ačkoli standardy na dotyčné jevy, týkající se především čísla substantiv, žádný důraz nekladou. Zmiňme se ještě o indikátoru: Žák prokáže znalost významu daných slov / frazeologismů. Pro ten také, pokud nemáme na mysli hledání synonym k přejetým slovům, ve standardech (a vlastně ani ve výstupech z Rámcového vzdělávacího programu) oporu nenajdeme, ale je zcela zjevné, že autoři testů se právě na kompetence v oblasti slovní zásoby zaměřují.

Zůstává otázkou, zda tento rozdíl (a možná bychom spíše mohli říci rozpor) mezi indikátory ve standardech a úlohami v přijímacích zkouškách je odrazem nějakého problému či ne. Je chyba, že indikátory a testy si neodpovídají? Domníváme se, že odpovědi lze hledat mimo jiné v rozdílu mezi každodenní realitou na základních školách a dokumenty, jakými jsou Rámcový vzdělávací program či Standardy z českého jazyka a literatury. Lze vyvozovat, že střední školy vycházejí z toho, co se skutečně ve školách vyučuje – a to zřejmě zmíněným dokumentům zcela neodpovídá.

3 Mikrovýzkum

3.1 Čtyřleté studium

Abychom získali informace o tom, které z úkolů činí žákům největší potíže, respektive v čem nejčastěji chybují, zadali jsme test společnosti Scio, jež je součástí našeho souboru ukázek, žákům Malostranské základní školy a Malostranského gymnázia.

Testové úlohy řešilo celkem sedmdesát pět žáků deváté třídy základní školy a kvart (tedy odpovídajícího ročníku) víceletého gymnázia. Nejedná se pochopitelně o reprezentativní statistický vzorek (př. vzhledem k malému počtu zúčastněných, i k tomu, že byly zapojeny pouze dvě školy), ovšem i přesto nám může pomoci vytvořit si představu o tom, jaké učivo je pro uchazeče o studium na středních školách obtížné, na které otázky naopak většina z nich odpoví správně apod.

Jak už jsme uvedli výše, jednalo se o test, který byl zadán při loňských přijímacích zkouškách (v prvním termínu prvního kola). Scio test z českého jazyka obsahuje 40 uzavřených úloh, u všech uchazeč vybírá ze čtyř nabízených možností, správná je vždy pouze jedna z předložených variant odpovědí (tzn. tři distraktory). Žáci zapisují odpovědi do tzv. záznamových archů, na vypracování mají 45 minut čistého času. Při řešení testu nejsou povolené žádné pomůcky kromě psacích potřeb a volných listů papíru na poznámky.

Hodnocení testu společnosti Scio vychází z těchto pravidel: za správnou odpověď získává žák jeden bod; za chybnou odpověď ztrácí jednu třetinu bodu; za úlohu, kterou žák nezodpověděl, ani za úlohu, ve které vyznačil více odpovědí, nezískává ani neztrácí žádný bod. Díky odečítání části bodu za chybnou odpověď není vhodnou řešitelskou strategií hádání či tipování; naopak snaha zodpovědět otázky, které se žákovi jeví jako snadné, a vynechat ty, jež jsou pro něj obtížné, může být vzhledem ke způsobu hodnocení testu a relativně velkému počtu úloh cestou k vyššímu bodovému zisku.

Společnost sama k tomuto tématu dále píše:

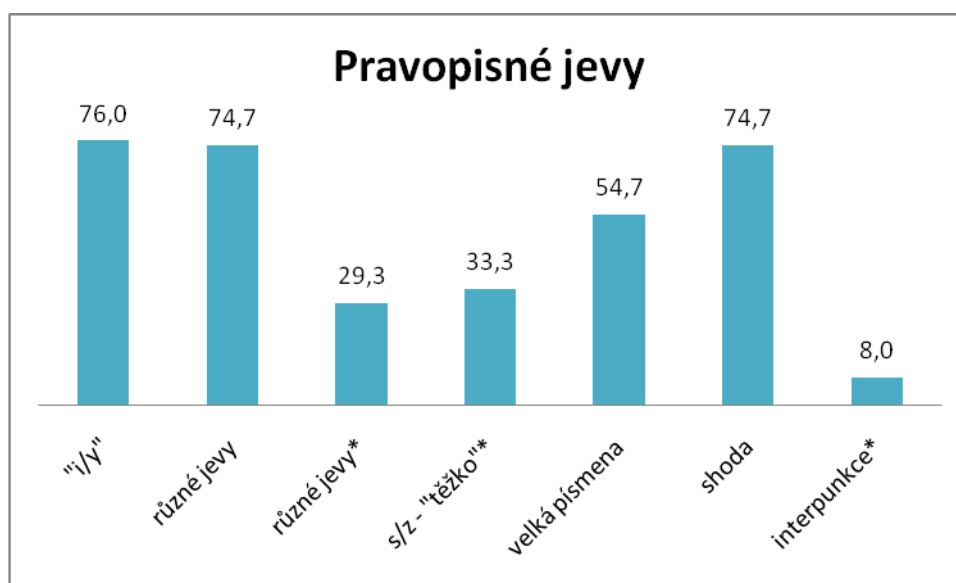
Velkou roli u zkoušek hraje i to, jak efektivně kdo umí testy řešit. V jasné výhodě je ten, kdo ví, jak neztrácet čas, jak si dělat v testu přehledné poznámky, kdo umí volit správné pořadí řešení úloh atd. Úspěšné vyřešení testu je sice podmíněno především znalostmi, do jisté míry však záleží i na tom, jak umí zkoušený testy řešit, zda se dokáže v testu orientovat, rozvrhnout si práci atd. Vyhodnocením výsledků mnoha desítek tisíc studentů bylo prokázáno, že ti, kdo se mohli na testování připravit, dosáhli lepších

výsledků než jejich vrstevníci, kteří možnost seznámit se s obecnými radami a pokyny neměli. Postupy řešení jsou u testů s výběrem odpovědi často odlišné ve srovnání s běžnými školními úlohami. Někdy jde např. k výsledku dojít rychleji méně obvyklým způsobem, proto je důležité si takové testy vyzkoušet předem a získat tak potřebné zkušenosti.¹

U některých žáků (zejména těch se specifickými poruchami učení, především dyslexií a dysgrafií) může dojít k tomu, že ztratí body nikoli proto, že nevyberou správnou odpověď, ale proto, že ji správně nevyznačí v záznamovém archu – obvyklým problémem v této oblasti je např. vynechání jedné úlohy a následný posun všech odpovědí.

V použitém Scio testu jsou mimo jiné zařazeny úlohy (číslo 2 – 8), jež se zaměřují především na znalost pravopisu (interpunkce, velká písmena, zdvojené souhlásky, i/y, předpony s/z/vz, skupiny s „ě“, shoda přísudku s podmětem).

Z následujícího grafu je patrné, které z uvedených úkolů činily našim řešitelům největší potíže, číslo udává počet procent správných odpovědí na danou otázku (o úlohách označených * podrobněji viz dále).

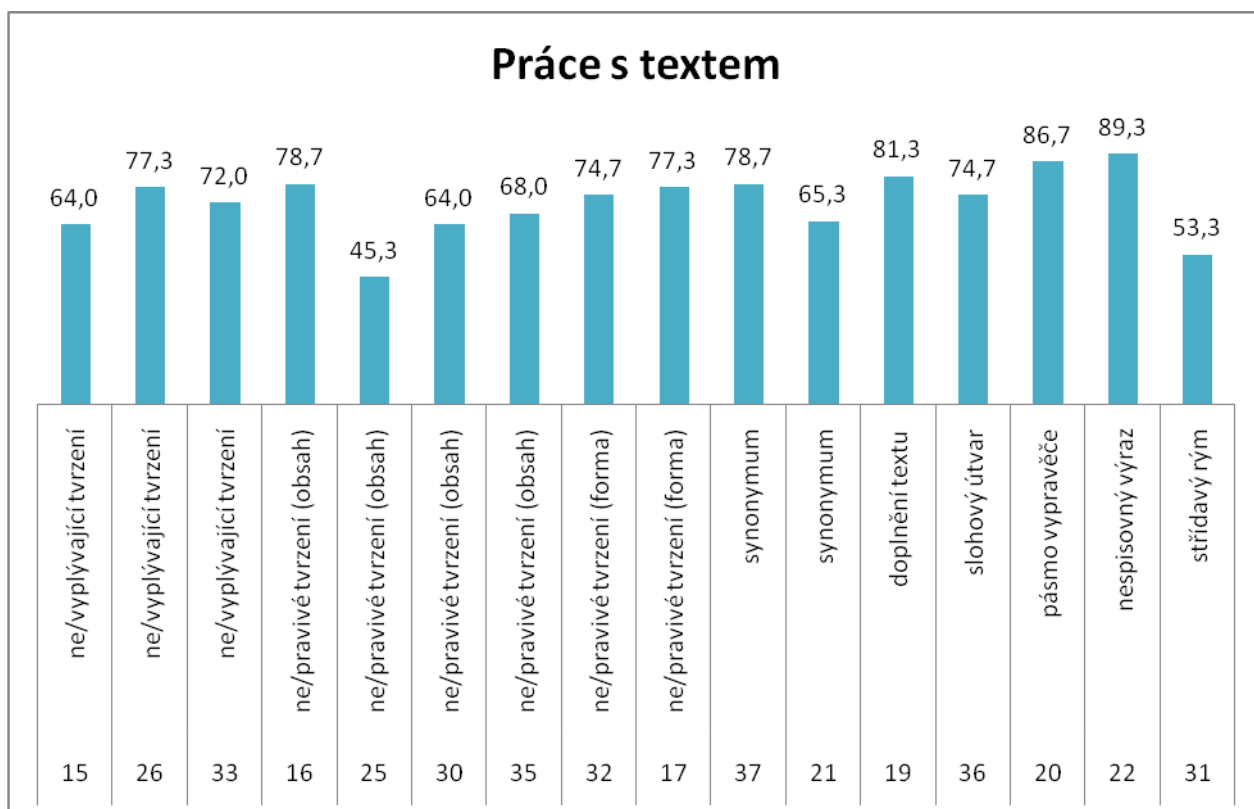

Dále jsou v testu hojně zastoupeny úkoly vycházející z uměleckých i odborných textů (číslo 15 – 17, 19 – 22, 25, 26, 30 – 33, 35 – 37). Tady má uchazeč prokázat pochopení textu, určit, které výpovědi z něj vyplývají (a které naopak nevyplývají), která tvrzení o textu jsou pravdivá (respektive která jsou nepravdivá), text přiřadit ke slohového

¹ Drbohlavová, K.; Zarecký J. *Porovnávací a cvičné testy - manuál*. Praha : www.scio.cz, s.r.o., 2010, s. 5.

útvary, vhodně jej doplnit, najít synonymum k některému výrazu, odlišit nespisovné slovo a podobně.

Úspěšnost řešitelů v této oblasti jsme opět znázornili pomocí grafu.

Několik úloh testuje znalost základní syntaktické terminologie a schopnost ji využívat (číslo 12, 13, 14, 28). Další otázky (číslo 9, 10, 27, 38) jsou věnovány skloňování podstatných jmen, číslovek (obě), zájmen (jenž), i slov přejatých, respektive určení slovního druhu; z oblasti morfologie jsou také úkoly týkající se podmiňovacího způsobu a vidových dvojic (číslo 11 a 29). K další disciplíně – lexikologii – bychom mohli zařadit úlohy, v nichž má uchazeč rozpoznat slova příbuzná a najít pravdivé tvrzení o slovní zásobě (číslo 18 a 40).

Ve dvou úlohách (číslo 23 a 34) je vysvětlen pojem a úkolem řešitele je jej ihned v praxi použít (homonymum, hlásková změna). V testu jsou zařazeny i otázky, které vyžadují „jazykový cit“, čtenářskou zkušenost apod. (sem můžeme zařadit úlohy číslo 1, 24, 39).

Následující tabulka zachycuje úspěšnost řešitelů z našeho výzkumného vzorku v jednotlivých úlohách testu, úkoly jsou seřazeny podle obtížnosti – od úlohy, kterou se

podarilo bezchybně vyřešit téměř devadesáti procentům žáků, po úlohu, již zvládlo správně zodpovědět pouze osm procent z nich.

nejvyšší úspěšnost										
číslo úlohy	22	9	20	1	19	16	37	17	26	39
správných odpovědí (v %)	89,3	86,7	86,7	81,3	81,3	78,7	78,7	77,3	77,3	77,3
číslo úlohy	2	18	3	7	32	36	33	10	34	35
správných odpovědí (v %)	76,0	76,0	74,7	74,7	74,7	74,7	72,0	69,3	69,3	68,0
číslo úlohy	12	21	15	30	13	6	11	31	23	24
správných odpovědí (v %)	66,7	65,3	64,0	64,0	58,7	54,7	54,7	53,3	52,0	52,0
číslo úlohy	29	25	27	28	14	5	40	4	38	8
správných odpovědí (v %)	48,0	45,3	45,3	42,7	38,7	33,3	30,7	29,3	22,7	8,0
nejnižší úspěšnost										

Nejsnazší pro řešitele byly úlohy číslo 22, 9 a 20 – tedy úkoly, ve kterých měli vybrat nespisovný výraz, prokázat znalost skloňování cizích slov a rozpoznat pásmo vypravěče. Více než osmdesát procent žáků správně zodpovědělo také otázky číslo 1 a 19, v nichž doplňovali vynechanou část textu a určovali, která věta může být záznamem mluveného projevu. Velké úspěšnosti naši respondenti dosáhli rovněž v úlohách 16, 37, 17, 26 a 39, ty byly převážně zaměřeny na práci s textem.

Naopak nejnižší počet správných odpovědí jsme zaznamenali u úloh číslo 5, 40, 4, 38 a 8. Klesající úspěšnost v úkolech v závěru testu může být způsobena mimo jiné nedostatkem času, tento fenomén se zde pravděpodobně projevil u úloh 38 a 40 (pro obě otázky totiž platí, že na ně šestnáct procent řešitelů vůbec neodpovědělo).

Nejobtížnější byla zřejmě pro naše respondenty úloha číslo 8, vyžadující důkladnou znalost pravopisných pravidel týkajících se interpunkce. Čtyřicet procent řešitelů označilo jako bezchybnou následující větu: *Ačkoli jsem dělal, co jsem mohl a opravdu se snažil ze všech sil, obrázek se mi příliš nepovedl, nelíbí se mi.* Třicet jedna procent z nich se

domnívá, že bez chyby v interpunkci je napsána tato věta: *Tak vás u nás, naši milí, vítáme, přejeme vám příjemné volné dny, a doufáme, že se tu budete cítit jako doma.* V prvním případě studenti neodhalili, že vedlejší věta „*co jsem mohl*“ by měla být oddělena od vět hlavních čárkami z obou stran; ve druhém si naopak nepovšimli nadbytečné čárky mezi větami hlavními v poměru slučovacím („*prejeme vám příjemné volné dny, a doufáme*“). Naproti tomu za z hlediska interpunkce chybnou studenti pokládali pravopisně správně napsanou větu *Libor byl povýšen, a získal tak nejen zajímavější práci, ale i vyšší plat, a dokonce také nové služební auto.* Patrně zde považovali za nadbytečnou čárku „před a“, tedy čárku, která odděluje první a druhou větu hlavní, nebo čárku oddělující větné členy (*plat, a dokonce auto*). Uvedené věty nejsou ovšem ve slučovacím poměru, nýbrž v poměru důsledkovém; spojovací výraz *a tak* je zde ovšem rozdělen slovem *získal*. Podobně poměr mezi danými větnými členy není slučovací, ale stupňovací.

Velice náročné byly pro řešitele také úlohy číslo 4 a 5, obě se týkaly pravopisu. V úloze páté měli žáci určit, jak správně píšeme synonymum ke slovu *těžko*. Zastoupení jednotlivých variant v našem šetření bylo následující: *stěží* 33,3 % (tj. správná odpověď), *ztěží* 25,3 %, *ztěžka* 26,7 % a *s těží* 8 %. Zhruba čtvrtina respondentů tedy nedokázala vybrat předponu (považovali za správnou variantu *ztěží*). Další čtvrtina neurčila podle výsledků společnosti Scio správně synonymum. Tito žáci ovšem vybrali možnost *ztěžka*, která je podle našeho názoru také správná – Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost uvádí následující: Slovo *stěží* znamená *s obtížemi, těžko, sotva*. Slovo *ztěžka* znamená *těžce, těžko*. Domníváme se tedy, že tato úloha nebyla dobře zadaná, jelikož správnou odpovědí mohlo být jak *stěží*, tak i *ztěžka*, protože oba výrazy jsou synonymní ke slovu *těžko*. (Pokud bychom jako bezchybnou uznali variantu odpovědi *stěží* i *ztěžka*, dostali bychom se k počtu 60 procent úspěšných řešitelů.)

V úloze číslo čtyři bylo úkolem žáků vybrat korektně napsanou větu – vyskytovaly se zde chyby v psaní *i/y*, zdvojených souhlásek, skupiny *s „ě“*, potřebná byla také znalost pravopisu předpon *s/z*. Malá úspěšnost je zde pravděpodobně dána jednak neznalostí jednotlivých potřebných pravidel a jednak komplexností úkolu.

Méně než padesát procent řešitelů správně zodpovědělo rovněž úlohy číslo 29, 25, 27, 28 a 14. Dvě z těchto úloh se týkaly syntaxe, jedna skloňování číslovky obě, v další měli žáci rozpoznat vidovou dvojici a určit, které tvrzení plyne z textu.

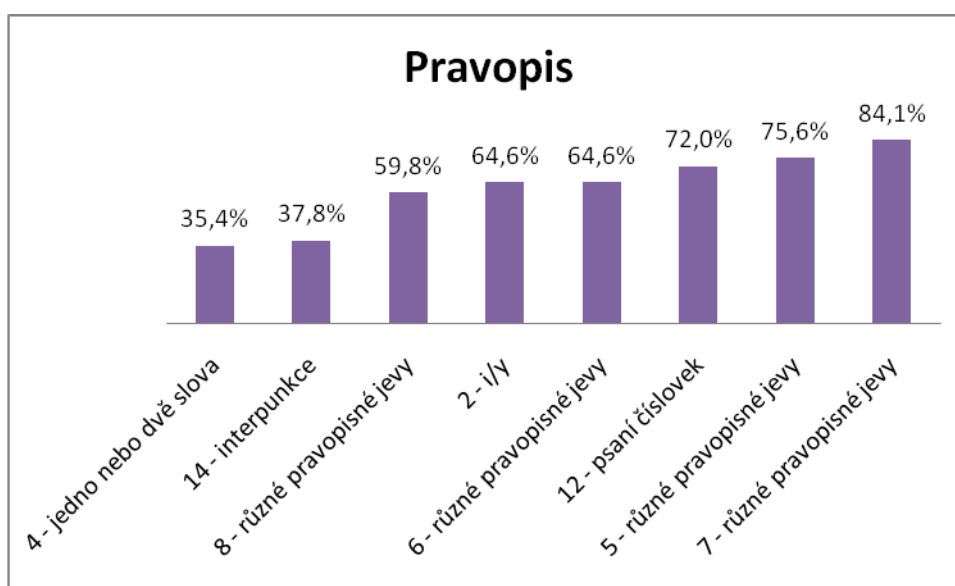
3.2 Šestileté studium

Také v případě šestiletého studia jsme zkoumali, které úkoly jsou pro žáky obtížné, jakých chyb se dopouštějí. Řešiteli byli opět žáci Malostranské základní školy a Malostranského gymnázia. Znovu jsme použili test společnosti Scio, rovněž zde se jedná o test, který byl využit při loňských přijímacích zkouškách (v prvním termínu prvního kola), viz tedy soubor ukázek.

Obecná charakteristika tohoto testu pro uchazeče o šestileté studium je podobná jako u testu, který byl použit pro čtyřleté studium: Scio test z českého jazyka obsahuje 40 uzavřených úloh, je třeba vybrat jednu správnou odpověď ze čtyř variant, zapsat ji do tzv. záznamových archů, na vypracování je poskytnuto 45 minut čistého času; nejsou povolené žádné pomůcky; obdobné je také bodování.

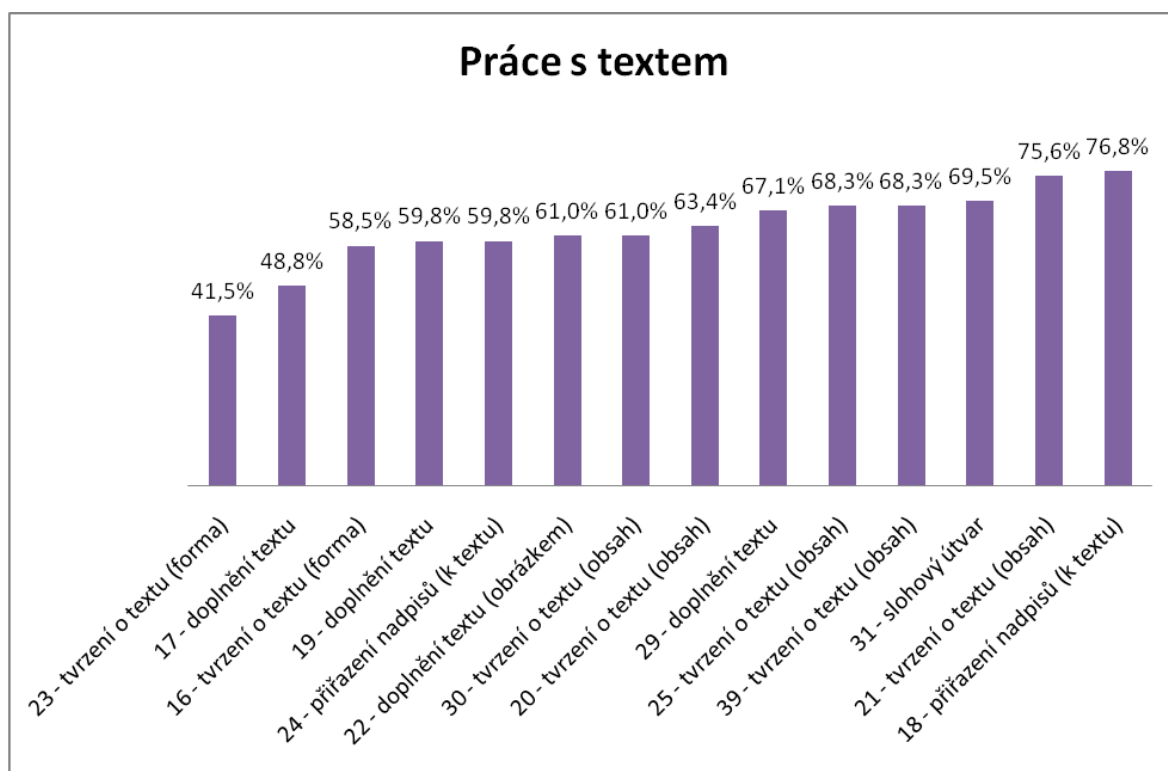
Testové úlohy řešilo celkem osmdesát dva žáků sedmé třídy základní školy a sekund (tedy odpovídajícího ročníku) víceletého gymnázia.

I v tomto testu jsou poměrně hojně zastoupeny úkoly týkající se pravopisu a úlohy, které vycházejí z práce s textem. V případě pravopisu se jedná o psaní i/y na základě znalosti vyjmenovaných slov (úloha číslo 2), o interpunkci (úloha č. 14), zápis číslovek (úloha č. 12) či spojovacích výrazů (úloha č. 4), ale také o komplexní úlohy, v nichž se žák musí vypořádat s několika různými pravopisnými jevy najednou (i/y v kořeni slova i koncovce, psaní skupin s ě, zdvojené souhlásky atd.). Jak ukazuje následující graf, v těchto úlohách (číslo 7, 5 a 6) dosáhli naši respondenti relativně vysoké úspěšnosti, větší potíže jim činil pouze úkol číslo 8.

Úspěšní byli žáci také při řešení úloh zaměřených na psaní číslovek a na vyjmenovaná slova. Kamenem úrazu se staly úkoly vyžadující znalost interpunkčních pravidel a odlišení jednoslovných spojovacích výrazů od předložky a zájmena (proto x přes to).

Věnujme nyní pozornost úlohám, ve kterých se pracuje s nějakými výchozími texty. Takových úkolů najdeme v použitém testu celkem devatenáct. Pět z nich by se ovšem mohlo v písemné práci objevit i bez zařazení celého textu (úkoly číslo 26 – 28 a 32, 33), jedná se o otázky týkající se vedlejší věty přívlastkové, příslovečného určení, počtu hlásek a písmen, dokonavých sloves a slov jednoznačných. Zbývajících čtrnáct otázek se stalo podkladem pro následující graf.

Z uvedeného grafu je zřejmé, že úspěšnost řešitelů nezávisí na typu úkolu, ale spíše na konkrétním zadání – například nejvyšší počet žáků správně vyřešil úlohu číslo 18, ale stejný typ zadání (přiřazení nadpisu) se objevuje i v úloze číslo 24, ve které byla úspěšnost relativně nízká.

Domníváme se však, že je pro žáky obecně náročné rozhodovat o pravdivosti tvrzení o formální stránce textu (takový úkol řešili v úloze číslo 23 a 16, kde dosáhli velmi malé úspěšnosti); z grafu je také patrné, že k náročnějším úlohám patří ty, v nichž doplňují zadaný text (úkol č. 17 a 19).

Zbývajících třináct otázek je věnováno převážně gramatickému učivu. Žáci mají určit, ve kterém slově se vyskytuje dvojhlaska, prokázat znalost tvoření plurálu daných adjektiv či pátého pádu podstatných jmen, zařazeno je také skloňování zájmen a sloves, stupňování adverbíí. Dále řešitelé pracují s pojmy podmět, rozkazovací způsob, skládání, předpona; hledají synonymní vyjádření, zabývají se významem slov. Zajímavá je podle našeho názoru úloha číslo 38, v níž má žák za úkol určit, která výpověď je psána slovanským jazykem.

Následující tabulka zachycuje úspěšnost řešitelů z našeho výzkumného vzorku v jednotlivých úlohách testu, úkoly jsou opět seřazeny podle obtížnosti – od úlohy, kterou se podařilo bezchybně vyřešit osmdesáti procentům žáků, po úlohu, již zvládlo správně zodpovědět pouze dvanáct procent z nich.

nejvyšší úspěšnost					
číslo úlohy	7	3	18	40	1
správných odpovědí	84,1%	81,7%	76,8%	76,8%	75,6%
číslo úlohy	5	21	38	11	34
správných odpovědí	75,6%	75,6%	75,6%	73,2%	73,2%
číslo úlohy	12	15	31	25	39
správných odpovědí	72,0%	70,7%	69,5%	68,3%	68,3%
číslo úlohy	29	37	2	6	20
správných odpovědí	67,1%	67,1%	64,6%	64,6%	63,4%
číslo úlohy	22	30	8	19	24
správných odpovědí	61,0%	61,0%	59,8%	59,8%	59,8%
číslo úlohy	16	35	17	36	33
správných odpovědí	58,5%	56,1%	48,8%	48,8%	46,3%
číslo úlohy	13	23	14	32	26
správných odpovědí	41,5%	41,5%	37,8%	37,8%	36,6%
číslo úlohy	4	28	10	27	9
správných odpovědí	35,4%	28,0%	24,4%	19,5%	12,2%
nejnižší úspěšnost					

Nejsnazší byly pro naše respondenty úkoly č. 7 a 3, tedy nalezení chyby ve větě *Článek popsal průběh průzkumu architektonicky cenného objektu.* a určení mluvnický a pravopisně správně napsaného přídavného jména. Více než tři čtvrtiny řešitelů se také úspěšně vypořádaly s úkoly číslo 18, 40, 1, 5, 21 a 38 – to jest s úlohami, ve kterých přiřazovali k textu nadpis, prokazovali znalost významu slov, hledali dvojhlásku, řešili komplexní úkol týkající se pravopisu, určovali, které tvrzení plyne z výchozího textu, a odhadovali, která z nabízených vět je napsána ve slovanském jazyce.

Naopak největší potíže respondentům činila devátá úloha, tedy rozlišení chybného tvaru páteho pádu podstatného jména. Více než polovina z dotazovaných označila jako chybnou variantu *vlast – vlasti*, důvodem může být jednak neznalost skloňování substantiv zakončených na *-ce* a na *-ec* (*zrádce – zrádce x jezdec – jezdcé*), jednak mylný dojem žáků, že *vlast* nelze oslovovat (nejedná se o konkrétní osobu).

Velmi náročné byly pro žáky z našeho výzkumného vzorku také úlohy číslo 27, 10 a 28. V první z nich měli za úkol najít větu, ve které není daný výraz příslovečným určením, jednalo se o přívlastek *neshodný*, který ovšem obsahoval místní určení (*z farem na jihu*). V úloze desáté řešitelé hledali nesprávně přiřazený základní tvar ohebného slova – třiatřicet z nich označilo jako nesprávnou dvojici *spustili bychom – spustit* (místo *poslechni – poslouchat*), zřejmě jim uniklo, že základním tvarem uvedeného verba *poslechni* je dokonavé sloveso *poslechnout*, nikoli nedokonavé *poslouchat*. Ve dvacáté osmé úloze bylo třeba určit, které slovo má odlišný počet hlásek a písmen – žáci se pravděpodobně s tímto typem úkolů často nesetkávají, fonetice bývá ve výuce věnována malá pozornost.

Velice malé úspěšnosti dosáhli respondenti i v úlohách číslo 14, 32, 26 a 4. Zde se jednalo o komplexní úkol vyžadující dobrou znalost pravopisu, dále o rozlišení vedlejší věty přívlastkové, nedokonavého slovesa (oba pojmy jsou ovšem v zadání objasněny) a o úlohu, v níž měl žák prokázat, že zná pravidla týkající se psaní přímé řeči a čárky v souvětí.

Méně než polovina našich řešitelů správně zodpověděla také úlohy číslo 17, 36, 33, 13 a 23. To jsou otázky věnované rozkazovacímu způsobu, přenesenému významu slov, slovům jednoznačným, dále se zde setkáme s doplňováním zadaného textu, tvrzením o formální stránce výchozího textu.

3.3 Osmileté studium

Podobně jako u čtyřletého a šestiletého studia jsme se i v případě uchazečů o studium osmileté zjišťovali, jaký typ úloh je pro ně obtížný, které učivo prvního stupně základní školy zvládají lépe a jaké hůře. Také tentokrát jsme použili test společnosti Scio, nejednalo se ovšem o test využitý při loňských přijímacích zkouškách, ale o obdobný cvičný test, jenž byl součástí sady prodávané pod názvem Praktik. Tuto sadu nabízí společnost žákům pátých tříd, kteří se připravují na přijímací zkoušky, úkoly zde obsažené jsou stejného typu jako úlohy ve skutečných testech u zkoušek, slouží tedy k procvičení, k prověření toho, co žák už umí a co by si měl ještě před přijímacím řízením zopakovat, které znalosti prohloubit apod.

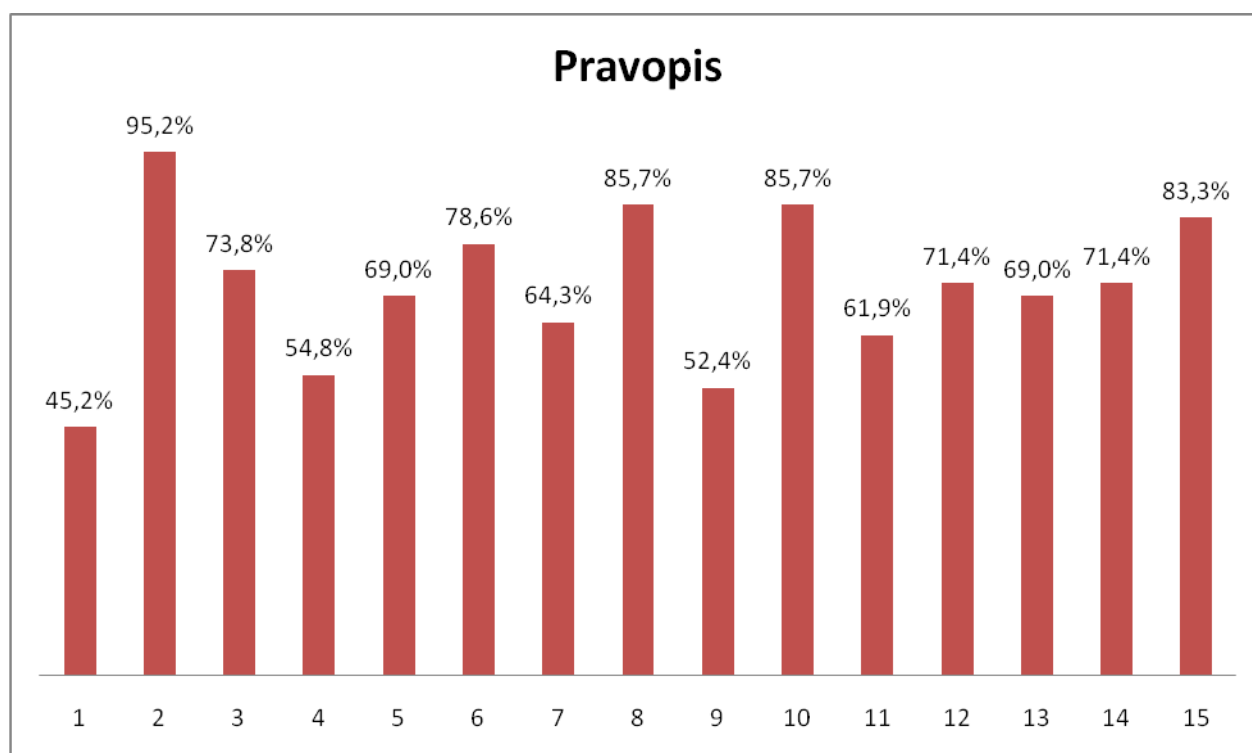
Výhodou je vyšší počet úloh – zde jich najdeme dohromady padesát pět, v testu použitém při přijímacích zkouškách je otázek čtyřicet. Na vypracování mají žáci i u cvičného testu čtyřicet pět minut, také tady vybírají odpovědi z nabídky, u otázky číslo 16 až 27, 31 až 44 a 48 až 55 volí jednu správnou ze čtyř nabízených variant, úkoly číslo 1 až 15, 28 až 30 a 45 až 47 se liší – v nich má řešitel označit odpověď *ano* či *ne*, podle toho, zda je předložená věta napsána bez pravopisné nebo mluvnické chyby (úkoly číslo 1 až 15), respektive podle toho, zda se jedná o souvětí (úkoly č. 28 až 30), či podle toho zda tvrzení vyplývá z výchozího textu (úkoly č. 45 až 47). Řešení uchazeči opět vyznačují v připojeném záznamovém archu.

Popsaný test jsme zadali žákům pátých ročníků různých pražských základních škol, kteří navštěvují placené kurzy probíhající na Malostranském gymnáziu, v nichž se připravují na přijímací zkoušky z českého jazyka a matematiky. Cvičný test společnosti Scio řešilo celkem čtyřicet dva uchazečů o osmileté studium.

Soustředíme se nejprve na prvních patnáct úloh v testu, které jsou, jak již bylo řečeno, zaměřeny na pravopis. Řešitelská strategie se v těchto úlohách mírně odlišuje od úloh, ve kterých vybíráme jednu chybně (nebo jednu bezchybně) napsanou větu ze čtyř – tady musíme z hlediska pravopisné správnosti prozkoumat každou větu, nestačí být si jist u tří ze čtyř vět a použít vylučovací metodu.

Objevují se zde nejrůznější pravopisné jevy – od chyb v psaní *i/y* na základě znalosti vyjmenovaných slov (př. osyřelé), přes skupiny *s ě* (př. obědě, objevitelích) a psaní *ú/ů* (př. trojúhelník) až po shodu přísudku s podmětem (př. děvčata navíjely) a koncovky podstatných jmen (př. šakali, buvolý a losi) apod.

Úspěšnost našich řešitelů v těchto úlohách zachycuje následující graf.

Z grafu je patrné, že nejobtížnější z těchto úloh byly pro žáky úkoly číslo 1, 9 a 4. Jednalo se o věty: *Liběna vyndala z tašky žvýkačky a pěnové bonbony. V dětských domovech nejsou jen osyřelé děti. Přes všechny nepříjemnosti jsme nakonec došli k cíli.* Všechny uvedené výpovědi jsou napsány chybně, řešitelé je však označili za korektní, zřejmě tedy přehlédli chybu ve slově tašky, neuvědomili si, že slovo osiřelý není vyjmenované ani příbuzné k vyjmenovanému, a neurčili správně vzor slova cíl (cíli jako stroji).

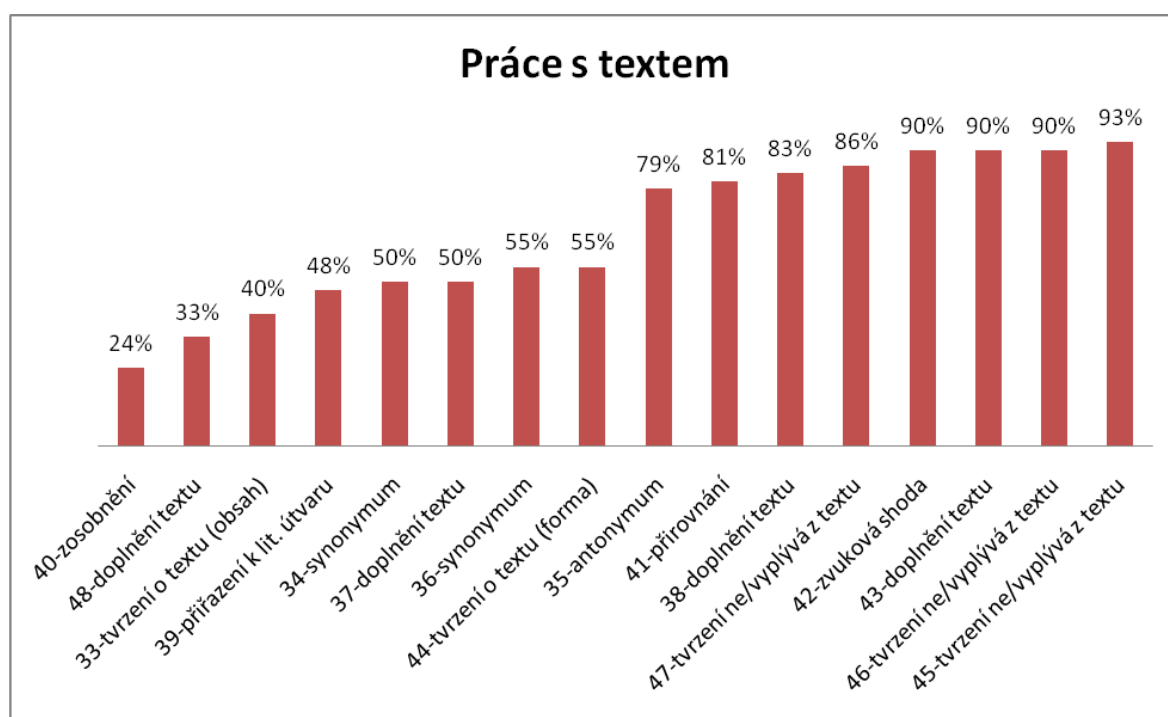
Překvapivě velice úspěšní byli naši respondenti naopak v úloze číslo 2, ve které zkoumali následující větu: *Dětem se nepodařilo rozsvítit svíčku, proto škrty další sirkou.* Téměř všichni řešitelé (95, 2 %) v záznamovém archu správně vyznačili, že se jedná o výpověď napsanou bezchybně, nenechali se zmást ani predikátem škrty ve druhé části souvětí (shoda děti – škrty).

Více než osmdesát procent žáků z našeho vzorku zodpovědělo správně také otázky číslo 10, 8 a 15, v nichž posuzovali správnost delších větných celků. Zde tudíž řešitelé prokázali mimo jiné znalost základních interpunkčních pravidel (vedlejší větu oddělujeme čárkou od věty hlavní, čárka odděluje také složky několikanásobného větného členu), vzorů podstatných jmen (např. ve druhé uvedené větě je chyba právě v psaní koncovek substantiv) a také shody predikátu se subjektem (př. *my jsme si nepochutnali, stoly byly zdobeny, vázy stály*). Opět se tedy ukazuje, že úspěšnost žáků závisí na tom, jaký konkrétní

jev se v zadání objeví, a nikoli na tom, do jaké oblasti spadá učivo, jež je v úloze obsaženo – zde například problematika koncovek podstatných jmen nečinila respondentům potíže v úkolu číslo 8, ale stejné učivo (vzory substantiv) nezvládli ve výše zmíněné úloze č. 4.

Zaměřme se nyní na úkoly, ve kterých řešitelé pracují s výchozími texty. V případě testu pro pátý ročník jsou zařazeny texty o něco méně rozsáhlé než v zadání pro devátou a sedmou třídu, typy úkolů se ovšem od testů pro vyšší ročníky výrazně neodlišují – i zde žáci určují, kterou z nabízených variant je vhodné doplnit do textu, zkoumají, která tvrzení o obsahu či formě úryvků jsou pravdivá apod.

S výchozími texty se setkáme v úlohách číslo 17 – 19 a 33 – 48. V prvních třech úkolech žáci hledají v ukázce zájmena, jednoslabičná slova a určují mluvnické kategorie slovesa; ostatní úlohy jsou prací s textem, proto se staly podkladem pro následující graf.

Je zřejmé, že nejsnazší bylo v tomto případě pro respondenty rozhodnout, která tvrzení plynou z článku *Jedovatá ještěrka* (k úlohám č. 45 až 47), doplnit text v úkolu číslo 43 a pojmenovat termínem *rým* zvukovou shodu na konci veršů.

Na druhé straně nejobtížnější byla otázka č. 40, na ni správně odpověděla necelá čtvrtina žáků z našeho vzorku. V této úloze měli uchazeči o studium určit, ve kterém verši uvedené básně je zosobnění (v zadání bylo ovšem vysvětleno, co tento pojem znamená – neživá věc má lidské vlastnosti), jednalo se o verš šestý: „*řička spěchá na jez*“. Téměř

padesát procent respondentů však označilo verš druhý: „*kočka leží v chládku*“. Příčinou může být podle našeho názoru záměna termínů verš a sloka (uvedená personifikace je totiž ve druhé strofě) či nepochopení připojeného vysvětlení pojmu zosobnění (žáci se možná domnívali, že zvíře – kočka je rovněž věc).

Méně než polovina řešitelů se dokázala vypořádat také s úkoly číslo 48, 33 a 39. V prvním z nich měli rozhodnout, kam do výchozího textu doplnit vynechanou větu, velký počet chybných odpovědí byl pravděpodobně zapříčiněn tím, že šlo o text relativně rozsáhlý (děti se v něm asi „ztratily“). V úloze č. 33 bylo třeba odhadnout, kdo je mluvčím v předloženém textu, správnou variantu (*televizní hlasatelka*) mohli žáci vyvodit např. ze zmínky o čtecím zařízení a slangového vyjádření „*jet naostro*“; v současné době se ovšem v televizním vysílání již s hlasatelkami nesetkáme, proto byla patrně pro řešitele tato otázka obtížná (mnozí z nich vybrali variantu *učitelka*, což je také profesionální mluvčí). V úloze č. 39 měli respondenti přiřadit výchozí text k literárnímu útvaru, místo správné odpovědi *pranostika* přibližně čtvrtina řešitelů označila možnost *přísloví*, zřejmě proto, že neznali přesný význam těchto dvou pojmů.

Vedle popsaných úkolů, které jsou věnovány pravopisu a práci s výchozími texty, najdeme v použitém cvičném testu ještě dvacet jedna dalších úloh. V nich mají uchazeči prokázat své kompetence týkající se mluvnických kategorií podstatných jmen i sloves, dělení slov, rozlišení slovních druhů, slov ne/ohebných, příbuzných, jednoznačných, dále zde je zařazeno také rčení, řazení slov podle abecedy, rozlišování vět jednoduchých a souvětí apod.

Úspěšnost našich respondentů v jednotlivých úlohách zachycuje tabulka, která je uvedena na následující straně. Z ní je mimo jiné patrné, že nejobtížnější byly pro naše respondenty úlohy číslo 52, 40 a 48. V prvním případě se žákům nepodařilo odlišit dvojici slov příbuzných (*rozumbrada – umění*), patrně nedokázali správně určit kořen daných slov; více než polovina našich řešitelů považovala za příbuzná slova *kostel – kostkovaný*. O otázce č. 40 jsme se již zmínili výše (jedná se o práci s textem, o zosobnění), stejně tak o úkolu č. 48 (doplnění výchozího textu).

Úspěšnosti menší než padesát procent bylo dále dosaženo v úlohách č. 50, 33, 1 a 39. V případě otázky č. 50 byl velký počet chybných odpovědí dán patrně neznalostí uvedených rčení. Úkol č. 33 je podrobně popsán výše (přiřazení mluvčího k výchozímu textu), podobně i úloha č. 1 (pravopis – *tažka*) a 39 (přiřazení textu k literárnímu útvaru).

Úspěšnost řešitelů testu pro pátý ročník v jednotlivých úlohách

nejvyšší úspěšnost					
číslo úlohy	2	24	45	42	43
správných odpovědí	95,2%	92,9%	92,9%	90,5%	90,5%
číslo úlohy	46	8	10	26	47
správných odpovědí	90,5%	85,7%	85,7%	85,7%	85,7%
číslo úlohy	15	16	38	30	41
správných odpovědí	83,3%	83,3%	83,3%	81,0%	81,0%
číslo úlohy	54	6	31	35	51
správných odpovědí	81,0%	78,6%	78,6%	78,6%	78,6%
číslo úlohy	55	19	3	18	23
správných odpovědí	78,6%	76,2%	73,8%	73,8%	73,8%
číslo úlohy	29	12	14	20	5
správných odpovědí	73,8%	71,4%	71,4%	71,4%	69,0%
číslo úlohy	13	21	17	7	22
správných odpovědí	69,0%	69,0%	66,7%	64,3%	64,3%
číslo úlohy	25	27	53	11	28
správných odpovědí	64,3%	64,3%	64,3%	61,9%	59,5%
číslo úlohy	4	36	44	9	32
správných odpovědí	54,8%	54,8%	54,8%	52,4%	50,0%
číslo úlohy	34	37	49	39	1
správných odpovědí	50,0%	50,0%	50,0%	47,6%	45,2%
číslo úlohy	33	50	48	40	52
správných odpovědí	40,5%	40,5%	33,3%	23,8%	9,5%
nejnižší úspěšnost					

Pouze polovina žáků z našeho vzorku se úspěšně vypořádala s úlohami č. 32, 34, 37 a 49. V otázce č. 32 měli určit, který údaj v adrese je nadbytečný (*Krkonoše*), mnozí řešitelé chybně označili variantu *Hlavní ulice č. 15*, příčinou může být mimo jiné i to, že se s psaním dopisů v běžném životě nesetkávají (převažuje korespondence prostřednictvím e-mailu). V další úloze měli uchazeči o studium najít synonymum (pojem je v zadání

objasněn) ke slovu *duchapřítomnost*, tento výraz jim zřejmě byl cizí. V otázce č. 37 bylo jejich úkolem doplnit do textu oslovení, tvůrci testu označují za správnou variantu *Vážená paní Novotná*, značná část našich respondentů vybrala možnost *Drazí a milí*. Domníváme se, že je přinejmenším sporné, zda lze tuto možnost považovat za nesprávnou – obchodní dopis uvedeného druhu by mohl být psán bez oslovení konkrétní osoby, firma by mohla mít připravené dopisy s obecným oslovením „*Drazí a milí*“ a zasílat je jednotlivým adresátům. Úkol č. 49 se opět týkal rčení, žáci z našeho vzorku mu dostatečně neporozuměli.

Naopak nejjednodušší byly pro naše řešitele úlohy č. 2, 24 a 45; více než devadesát procent z nich dokázalo správně zodpovědět také otázky č. 42, 43 a 46.

Z těchto úkolů jsme se již zmínili o otázkách č. 2 (pravopis), 45 a 46 (tvrzení ne/plyne z textu), 42 (rým) i 43 (doplnění básně). Úloha č. 24 testuje znalost skloňování slova *pes*, respektive užití vzoru tohoto substantiva (pán).

Z popsaného „mikrovýzkumu“ plyne, že úspěšnost řešitelů z pátých, sedmých a devátých tříd nezávisí na typu úkolu, ale spíše na konkrétním zadání, konkrétním jevu. Žáci nejvíce chybovali v úlohách, které se týkaly rozlišení chybného tvaru pátého pádu podstatného jména (zakončení na *ec/ce*), odlišení příslovečného určení a přívlastku neshodného, určení počtu hlásek a písmen, dále pak slov příbuzných, slovesného vidu či personifikace. Časté ovšem byly chyby pravopisné (interpunkce, psaní *i/y*, zdvojených souhlásek, skupiny *s „ě“*, předpon *s/z*).

3.4 Scio – poznámka

Společnost Scio² vznikla v roce 1996, jedná se o společnost soukromou. Scio se zabývá především zjišťováním a hodnocením výsledků vzdělávání, od počátku své činnosti se soustředilo na vývoj a organizaci přijímacích zkoušek, respektive zajišťování přípravy studentů na tyto zkoušky.

V souvislosti s nárůstem počtu škol, jež využívají testů společnosti Scio při přijímacím řízení, se objevují také některé problémy či sporné body – poukážme alespoň na dva z nich.

---

² Název společnosti je z latiny – *scio* znamená *vím*.

Testy jsou standardizované, školy se tedy spoléhají na to, že jejich reliabilita a validita je vyšší než u testů vytvářených učiteli dané školy, objektivita je větší než v případě ústních zkoušek. Na druhé straně i pro testy Scio platí varování J. Skalkové: *Nelze ovšem přehlížet ani závažné meze používání testů jako diagnostické metody. Žák odpovídá zkratkou, stručně. Není veden k systematickému ústnímu projevu. Testy jsou zbaveny přirozených mezilidských vztahů mezi učitelem a žákem, které jsou pro mnohé, zvláště mladší, žáky velmi významným činitelem. Kvantitativní hlediska zužují pohled na kvalitu zjišťovaných vědomostí a neposkytují většinou celkový pohled na osobnost žáka.*³

Společnost Scio nabízí žákům základních škol i středoškolákům mimo jiné různé formy přípravy na testy. Nabízejí se tedy otázky: Nezvýhodňuje test společnosti Scio neúměrně ty, kteří se na něj připravují s pomocí produktů této společnosti? Lze řešení testů „natrénovat“? Odpovídá počet bodů dosažených v testu znalostem a dovednostem žáka v daném oboru – nebo spíše „kompetenci k řešení Scio testu“?

V případě Národních srovnávacích zkoušek je tento test dokonce označován Obecné studijní předpoklady, velké počáteční písmeno lze chápat mj. jako náznak jedinečnosti testu, může vzniknout dojem, že jde o test, na který se nelze připravit jinak než právě s pomocí testů Obecné studijní předpoklady z minulých let a dalších materiálů společnosti, která testy vytváří.

Zodpovědět výše uvedené otázky by nám mohl pomoci i následující rozpor:

Scio na svém webu uvádí, že autoři testů se nepodílí na vytváření kurzů ani dalších přípravných materiálů, ale na jiném místě svých internetových stránek (v nabídce prezenčních kurzů) Scio píše, že lektory školí přímo tvůrci testů obecných studijních předpokladů. Lze tedy předpokládat, že pochybnosti týkající se „spravedlnosti“ testů a přípravy na ně jsou alespoň částečně oprávněné.

Ať už se na naznačený problém díváme jakkoli, faktem zůstává, že společnost Scio má v oblasti přípravy žáků ke zkouškám na střední školy významnou úlohu.

---

³ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : ISV, 1999, s. 198.

4 Závěr

V této práci jsme popsali celkem třicet pět písemných prací z českého jazyka, jež jsou součástí přijímacích zkoušek na pražské střední školy. Tři z testů připravila společnost SCIO, zbývající vytvořili pedagogové daných školských zařízení.

Testové úlohy jsme zařadili k **indikátorům** zveřejněným ve Standardech z českého jazyka a literatury (respektive k indikátorům, které jsme sami vytvořili) a také jsme úlohy roztřídili podle toho, které z **komunikačních kompetencí** jsou jimi ověřovány. Počty úkolů přiřazených jednotlivým oblastem zachycuje tabulka.

		délka studia		
		čtyřleté	šestileté	osmileté
kompetence	foneticko-fonologická	3	0	0
	lexikální	39	10	34
	morfologická	66	23	57
	ortoepická	0	0	2
	ortografická	25	5	30
	pragmatická	0	0	2
	produkční textová	2	0	14
	recepční textová	32	6	35
	syntaktická	64	11	17
celkový počet úloh		231	55	191

Na základě analýzy šestnácti písemných prací pro uchazeče o **čtyřleté studium** jsme vytvořili graf, jenž znázorňuje podíl jednotlivých kompetencí v procentech (viz následující strana).

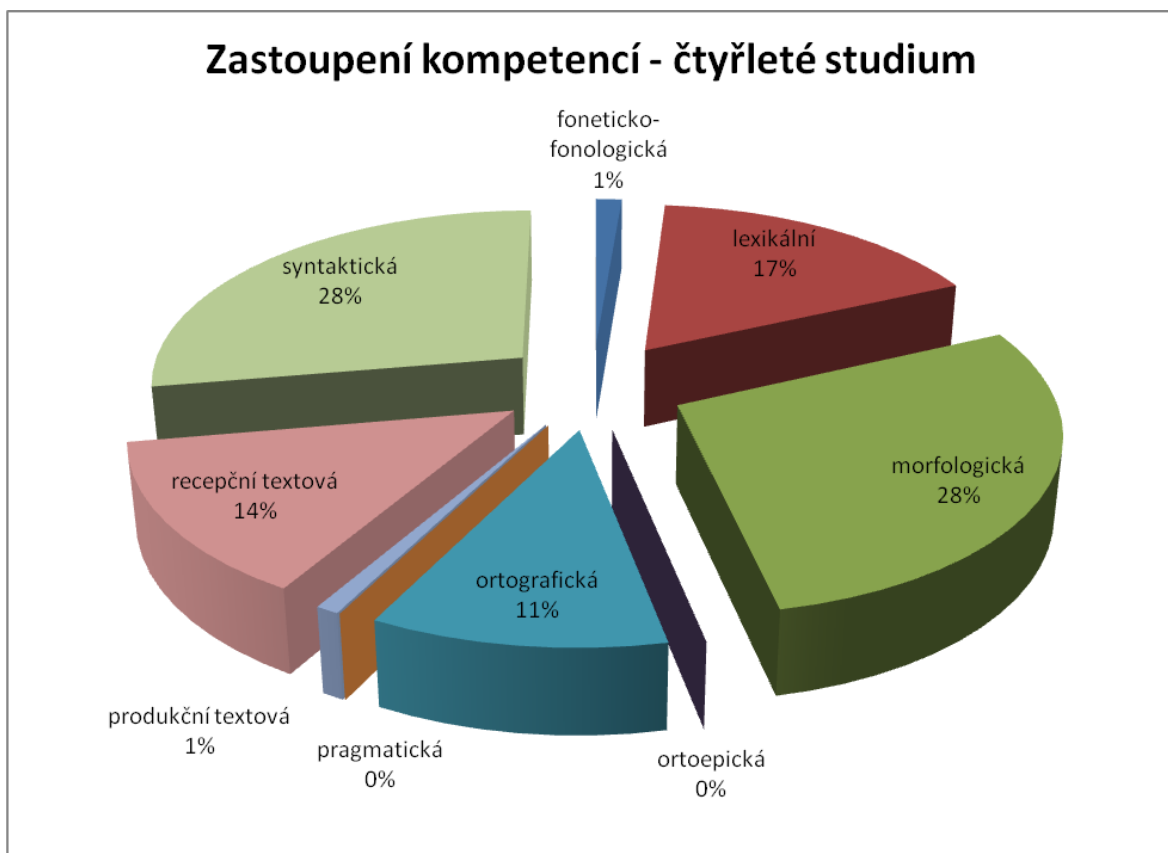
Je zřejmé, že střední školy preferují kompetenci **syntaktickou** a **morfologickou**, každé z nich je věnována více než čtvrtina úkolů. V oblasti **skladby** školy kladou důraz na určování větných členů, z porovnání testových úloh s indikátory plyne, že desetina všech úkolů odpovídá právě indikátoru ČJL-9-2-06.1 Žák určí ve větách vyznačená slova jako

větné členy. Syntaktické znalosti a dovednosti jsou také často prověřovány prostřednictvím úloh, ve kterých mají žáci určit počet vět (respektive počet hlavních a vedlejších vět) v souvětí (9 úloh), a otázek, jež se týkají poměru mezi větnými členy či větami (5 úloh).

Morfologické kompetence tvůrci testů ověřují zejména pomocí úkolů věnovaných:

- určování mluvnických kategorií daných slov (16 úloh),
- určování slovních druhů (10 úloh),
- doplňování slov do textu v náležitých tvarech (10 úloh),
- rozpoznávání správných tvarů slov (9 úloh).

Téměř pětina úloh se zaměřuje na ověřování znalostí a dovedností **lexikálních**. V tomto případě se jedná zpravidla o přiřazování synonym k daným (přejatým či řidčeji užívaným) výrazům, popřípadě frazeologismům; takové úkoly jsou součástí šedesáti procent zkoumaných testů. (V otázkách uvedeného typu hraje podle našeho názoru příliš velkou roli náhoda – uchazeč, který shodou okolností zná dané slovo či frazeologické spojení, může být ve výhodě proti tomu, jenž je sice nezná, ale jehož celková slovní zásoba je mnohem širší.)

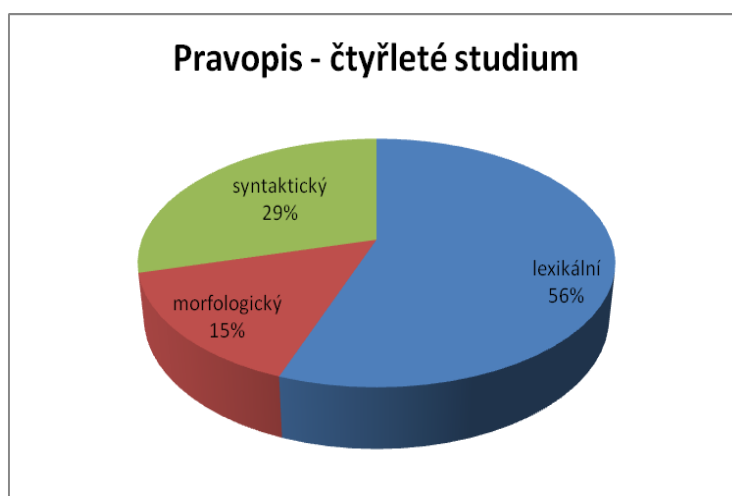

V zadáních se nevyskytují otázky, jimiž by bylo možno prověřit kompetence **ortoepické** a **pragmatické**; minimální zastoupení mají rovněž úlohy testující **foneticko-fonologickou** a **produkční textovou** kompetenci. Nízký počet úkolů z oblasti zvukové stránky jazyka je zřejmě dán jednak charakterem zkoušek – jedná se o testy písemné – a jednak tím, že tato oblast není pro tvůrce testů důležitá. Domníváme se, že zařazení většího množství úkolů, v nichž mají například uchazeči vybrat z nabídky správnou výslovnost daných slov apod., by bylo možné (a zřejmě i vhodné) na úkor úkolů z oblasti morfolgie. V písemných pracích je totiž celkem 66 úloh testujících kompetence morfolgické, přičemž zejména ty, ve kterých žáci určují mluvnické kategorie, nejsou pro uchazeče z devátých tříd obtížné – pravděpodobně je tedy všichni nebo téměř všichni vyřeší správně, čímž se snižuje celková validita testu.

Produkční textová kompetence je ověřována pouze ve dvou testech. Příčinu spatřujeme v tom, že otevřené úlohy, jimiž se dovednost psát text testuje, kladou vysoké nároky na pedagogy, kteří písemné práce opravují. Obtíže plynou jednak z komplexního charakteru slohových úkolů (je třeba zohlednit při posuzování několik kritérií – obsahové, stylistické, pravopisné apod.), jednak z nemožnosti hodnotit pouze v dimenzi správně – špatně. Střední školy ovšem v přijímacím řízení preferují úlohy, jež lze vyhodnotit snadno, rychle a objektivně.

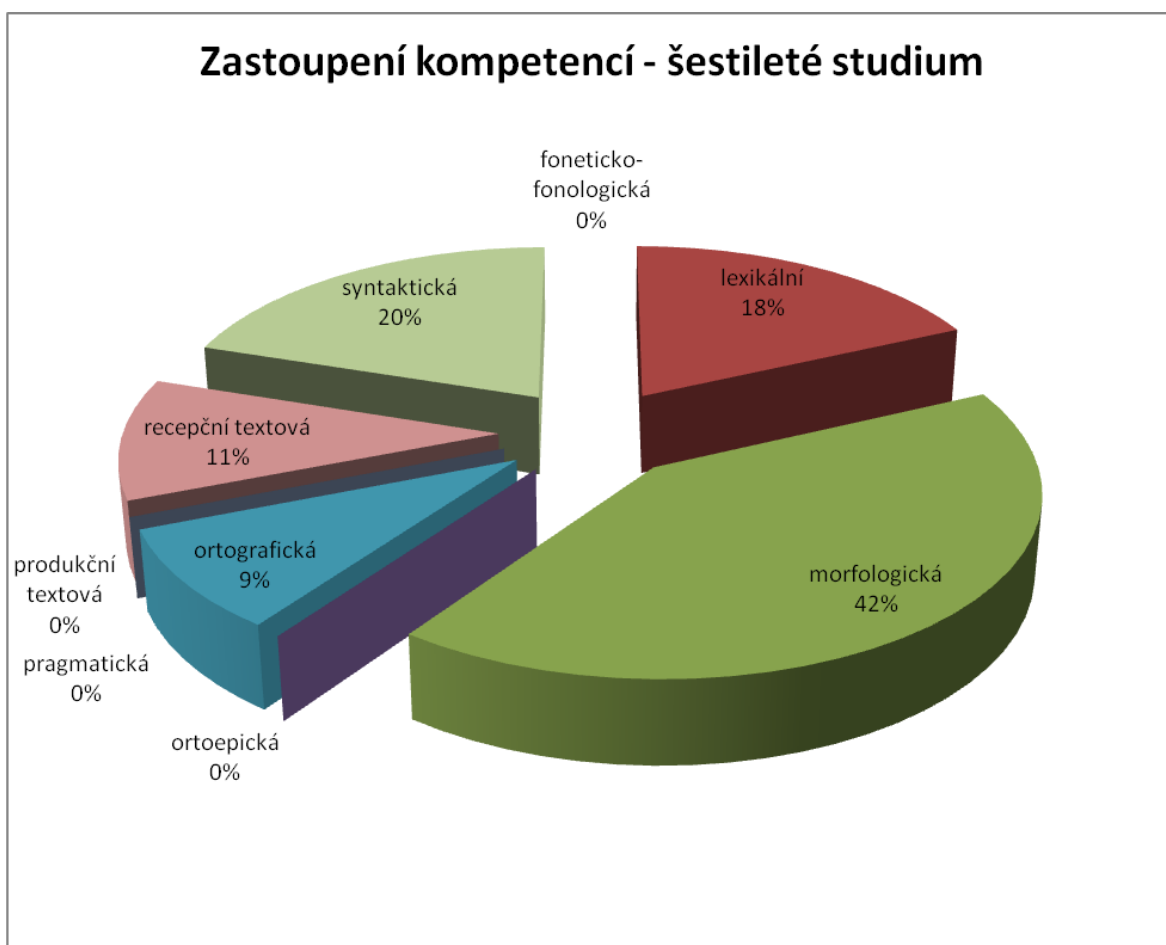
Autoři testů vyžadují, aby žák uměl pracovat s různými typy textů. **Recepční textovou kompetenci** zkoumají nejčastěji pomocí úkolů, ve kterých uchazeči posuzují, zda daná informace vyplývá z předloženého výchozího textu (celkem 17 úloh).

Desetinu úkolů jsme zařadili do oblasti **ortografie**, zastoupení pravopisu v testech je ovšem ve skutečnosti ještě větší, protože úlohy testující ortografické kompetence jsou zpravidla tvořeny korekturou textu či doplňovacím cvičením – to znamená, že uchazeč musí své pravopisné znalosti a dovednosti prokázat opakovaně (v mnoha výrazech či větách). Preference středních škol týkající se jednotlivých typů pravopisu naznačuje graf.

Vedle testů sestavených středoškolskými pedagogy jsme zkoumali také přijímací zkoušky společnosti Scio. V tomto testu převažují úlohy, jež prověřují **recepční textovou kompetenci** uchazečů; je jich více než čtvrtina. Z indikátorů byl nejhojněji (v šesti úlohách) zastoupen ČJL-9-2-07.1 Žák vybere z nabízených vět tu, ve které je / není **pravopisná** chyba.

Rovněž na základě rozboru písemných prací pro uchazeče o **šestileté studium** jsme vytvořili graf znázorňující podíl jednotlivých kompetencí v procentech.

V tomto případě jednoznačně dominují úlohy, které testují kompetence **morfologické**. Tyto znalosti a dovednosti jsou prověřovány zejména pomocí úkolů, v nichž uchazeči:

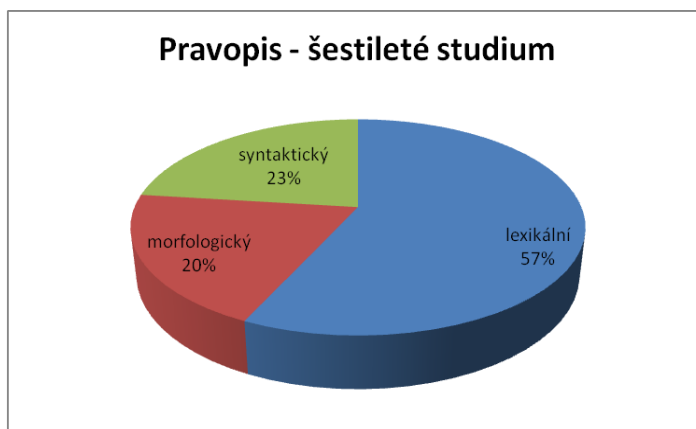
- doplní text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech (8 úloh),
- určí slovní druhy (7 úloh).

Syntaktická kompetence je v písemných zkouškách pro žáky sedmých tříd zastoupena podstatně méně než v případě žáků tříd devátých. V oblasti skladby střední školy opět preferují určování větných členů (5 úloh). Kompetence **lexikální** ověřují i zde především pomocí úkolů, ve kterých uchazeči hledají vhodná synonyma k zadaným výrazům či frazeologismům (4 úlohy).

Recepční textová kompetence je prověřována uzavřenými úlohami, v nichž řešitelé např. přiřazují text k funkčnímu útvaru či stylu, ale také pomocí otevřených úloh. Zde mají žáci za úkol najít v textu odpovědi na zadané otázky. Domníváme se, že by v testech mělo být zařazeno více úloh tohoto typu. Považujeme za vhodné, aby byla recepční textová kompetence více zastoupena; navíc vyhodnocení otevřených úloh, v rámci kterých řešitelé pouze vypisují informace z textu, nezvyšuje náročnost vyhodnocování testu (jako je tomu například u otevřených úloh, jež mají charakter slohového cvičení).

Znalosti a dovednosti **ortografické** tvůrci testů zkoumají pomocí korektur (dva testy) a doplňovacích cvičení (2 testy), i tady platí, že podíl pravopisu v zadání je ve skutečnosti větší, než naznačuje graf zastoupení kompetencí. Preference středních škol v oblasti pravopisu zachycuje opět následující graf.

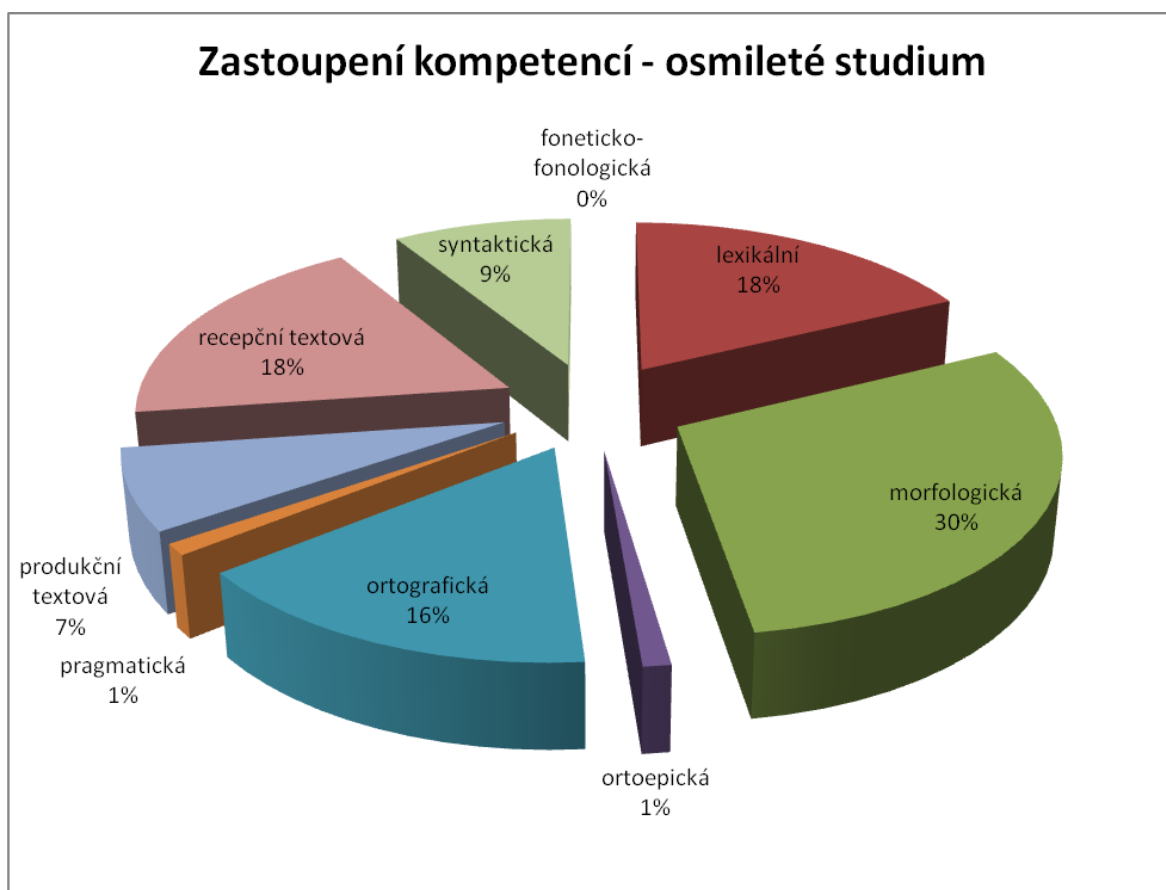
Analyzovali jsme i test společnosti Scio určený uchazečům o šestileté studium. Také v něm jsou nejhojněji zastoupeny úlohy, v nichž má žák za úkol posoudit, zda daná informace vyplývá či nevyplývá z textu, a které tedy ověřují **recepční textovou kompetenci**. Otázky tohoto druhu tvoří téměř třetinu písemné práce. V zadání pro sedmý ročník je celkem devět úloh (tj. téměř čtvrtina testu) ověřujících **ortografické** znalosti a dovednosti.

Rozbor dvanácti písemných prací pro uchazeče o **osmileté studium** byl podkladem pro graf na další straně, jenž znázorňuje zastoupení jednotlivých kompetencí v úlohách pro žáky pátého ročníku v procentech.

Také zde mají největší podíl úkoly testující **morfologickou** kompetenci. Jedná se především o úlohy, v nichž žák:

- určí slovní druh vyznačeného slova ve větě (19 úloh),

- rozliší, zda věta je či není napsaná gramaticky správně (19 úloh),
- určí u podstatného jména rod, číslo, pád a vzor a na základě této znalosti používá podstatná jména ve správném tvaru (13 úloh),
- určí osobu, číslo, způsob (u způsobu oznamovacího čas) u slovesa, užívá slovesa ve správných tvarech (11 úloh).

Tvůrci zadání pro pátý ročník preferují také **recepční textovou** a **lexikální** kompetenci; každé z nich je věnována téměř pětina testových úloh. Dovednosti týkající se práce s výchozími texty jsou zkoumány pomocí úkolů, ve kterých uchazeči vyhledávají odpovědi na zadané otázky (11 úloh), a úkolů, v nichž posuzují, zda daná informace vyplývá nebo nevyplývá z textu (9 úloh).

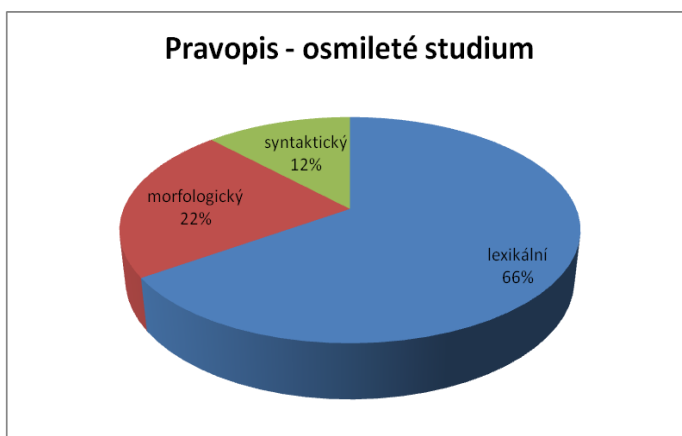
Lexikální kompetence jsou prověřovány především patnácti úlohami, ve kterých žáci nahrazují v textu slovo slovem významem protikladným, významem stejným nebo podobným, citově zabarveným, nespisovné slovo slovem spisovným. V osmi dalších úkolech mají řešitelé prokázat znalost významu daných slov či frazeologismů.

Nízký počet úloh ze **skladby** je v případě osmiletého studia způsoben tím, že stěžejní část syntaktického učiva je zařazena v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání až na druhý stupeň. Kompetence z této oblasti tvůrci testů zkoumají zpravidla pomocí úloh, ve kterých žák:

- na základě znalosti shody přísudku s podmínkem používá správné tvary přičestí minulého činného (10 úloh),
- vyhledá ve větě základní skladební dvojici, podmět vyjádřený, nevyjádřený i několikanásobný (9 úloh).

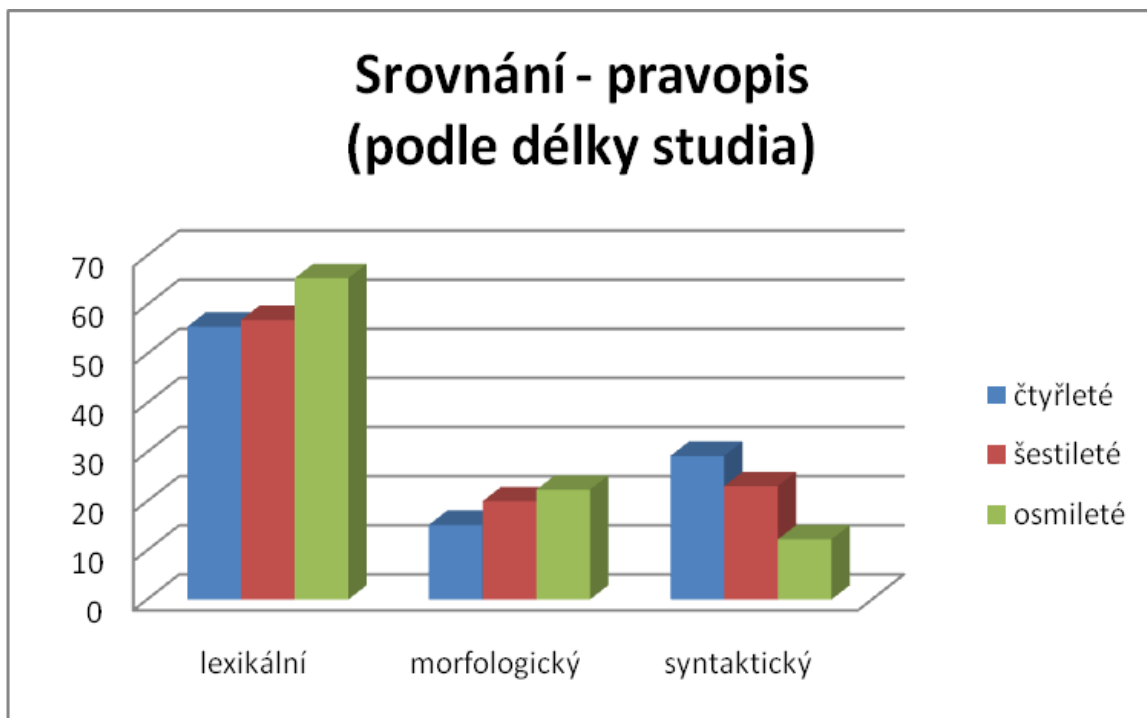
Pouze školy, jež připravily písemné práce pro uchazeče z pátých ročníků, zřejmě považují za důležitou **produkční textovou** kompetenci. Žáci mají v jednom z testů za úkol napsat vypravování, v dalším dopis kamarádovi (popis pokoje). Za velmi vhodné považujeme úlohy, v rámci nichž řešitelé doplňují text slovy či slovními spojeními z nabídky. Tyto úkoly dokládají, že i produkční textovou kompetenci lze efektivně testovat pomocí uzavřených úloh.

Znalosti a dovednosti **ortografické** autoři testů pro uchazeče o osmileté studium testují zejména prostřednictvím doplňovacích cvičení (těch je v testech celkem sedm, většina obsahuje okolo dvaceti jevů), dále je zařazena jedna rozsáhlejší korektura a jeden diktát. Zastoupení jednotlivých pravopisných oblastí znázorňuje graf.

Popsali jsme rovněž test společnosti Scio určený uchazečům o osmileté studium. Také v něm mají největší podíl úlohy, které ověřují **recepční textovou kompetenci**. Úkoly, v nichž žáci posuzují, zda daná informace vyplývá či nevyplývá z textu, respektive na základě přečteného textu rozhodují o pravdivost předkládaných tvrzení, tvoří více než čtvrtinu písemné práce. Dalších deset otázek prověřuje **ortografické** znalosti a dovednosti řešitelů.

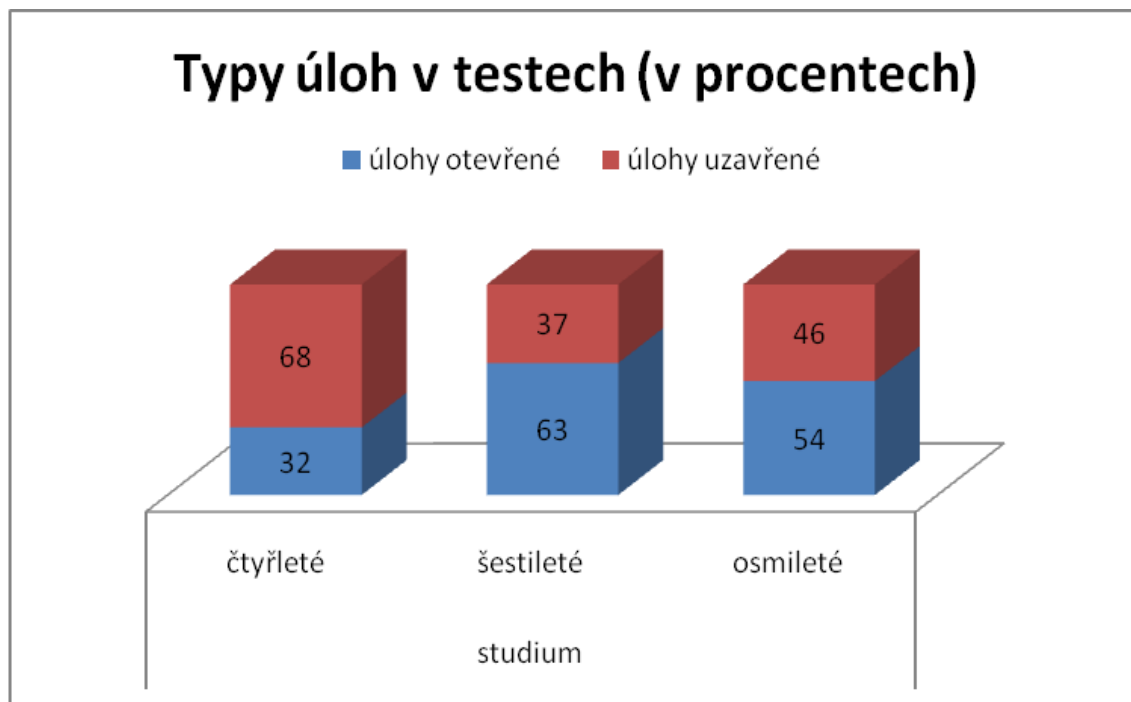
Z analýzy souborů ukázek testů mimo jiné vyplývá zjištění, že střední školy i v případě uchazečů ze sedmých a devátých tříd ověřují kompetence, které by si žáci měli osvojit již na prvním stupni. Zvláště patrný je tento fenomén u prověřování kompetence ortografické. Na základě úloh, které testují, jak uchazeči ovládají pravopis lexikální, morfologický a syntaktický, jsme vytvořili tento graf.

Je zcela zřejmé, že v písemných pracích pro všechny ročníky dominuje pravopis lexikální. I v zadáních zkoušek pro uchazeče o čtyřleté studium jsou zařazeny úkoly, ve kterých mají prokázat, že znají vyjmenovaná slova či pravidla o psaní skupin s „ě“. Takový postup považujeme za retardační. Domníváme se, že tento typ úloh snižuje validitu testu, jelikož většina žáků vyřeší tyto úkoly správně. (Obdobný problém podle našeho názoru představuje výše uvedené určování mluvnických kategorií.)

Naopak kladně hodnotíme vyšší počet úloh zaměřených na syntaktický pravopis v testech pro devátý ročník. Bylo by ovšem vhodné zařadit více úkolů, jež by byly věnovány interpunkci – v zadání je zastoupena především shoda predikátu se subjektem.

Dalším naším cílem bylo zjistit, jakou **formou** střední školy kompetence uchazečů testují. Typy úloh se liší podle délky studia, zastoupení jednotlivých druhů úkolů v písemných pracích vytvořených středoškolskými pedagogy zachycuje následující graf.

Vidíme, že v písemných pracích pro uchazeče o čtyřleté studium jednoznačně převažují uzavřené úlohy; naproti tomu školy, které nabízejí šestileté studium, preferují úlohy otevřené; větší počet otevřených úloh je i v testech pro žáky pátých ročníků. Příčinou rozdílného zastoupení otevřených a uzavřených úloh může být i rozdílnost preferencí škol v oblasti testovaných kompetencí. Chtějí-li totiž kupříkladu školy, které přijímají uchazeče o osmileté studium, prověřit produkční textovou kompetenci, zařazují do testů otevřené úlohy (slohové úkoly).

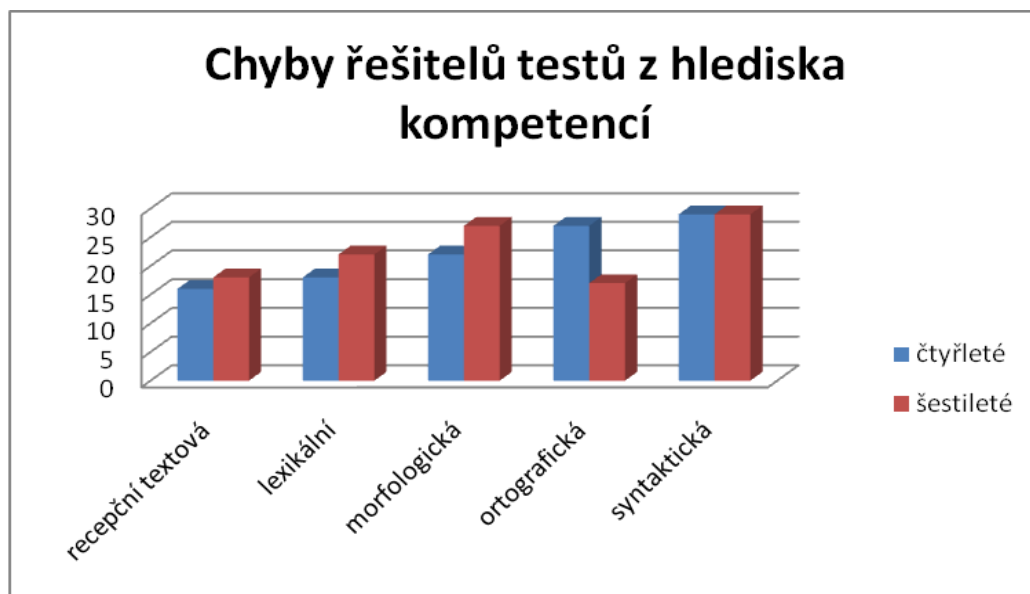
Přijímací zkoušky společnosti Scio tvoří pouze uzavřené úlohy.

Chtěli jsme rovněž zjistit, které z úloh činí žákům největší potíže, v čem nejčastěji **chybují**. Z „mikrovýzkumu“ provedeného na pražské Malostranské základní škole a Malostranském gymnáziu plyne, že úspěšnost řešitelů nezávisí na typu úkolu, ale spíše na konkrétním zadání, konkrétním jevu.

Žáci nejvíce chybovali v úlohách, které se týkaly:

- interpunkce (úspěšnost 8 %),
- slov příbuzných (úspěšnost 9,5 %)
- rozlišení chybného tvaru 5. pádu podstatného jména (úspěšnost 12,2 %),
- odlišení příslovecného určení a přívlastku neshodného (úspěšnost 19,5 %).

Následující graf je srovnáním úspěšnosti řešitelů ze sedmých a devátých tříd podle testovaných kompetencí. (Test pro pátý ročník nebyl do tohoto porovnání zařazen, protože se nejednalo o srovnatelnou písemnou práci – byla tvořena odlišným počtem a typem úloh.) Vyšší sloupec znamená větší množství chybných odpovědí.

Vidíme, že výrazný rozdíl je pouze v oblasti pravopisu. Zde se starší respondenti dopustili většího počtu chyb, příčinou pravděpodobně bylo zařazení velmi obtížných ortografických jevů (jedná se o již zmíněnou interpunkci).

Tématem této práce je **příprava žáků základních škol ke zkouškám na střední školy**. Z analýzy sad ukázek testů pro jednotlivé ročníky plyne, že uchazeči by se měli soustředit především na pravopisné učivo a na oblast, jež odpovídá kompetencím, které preferují střední školy nabízející studium dané délky.

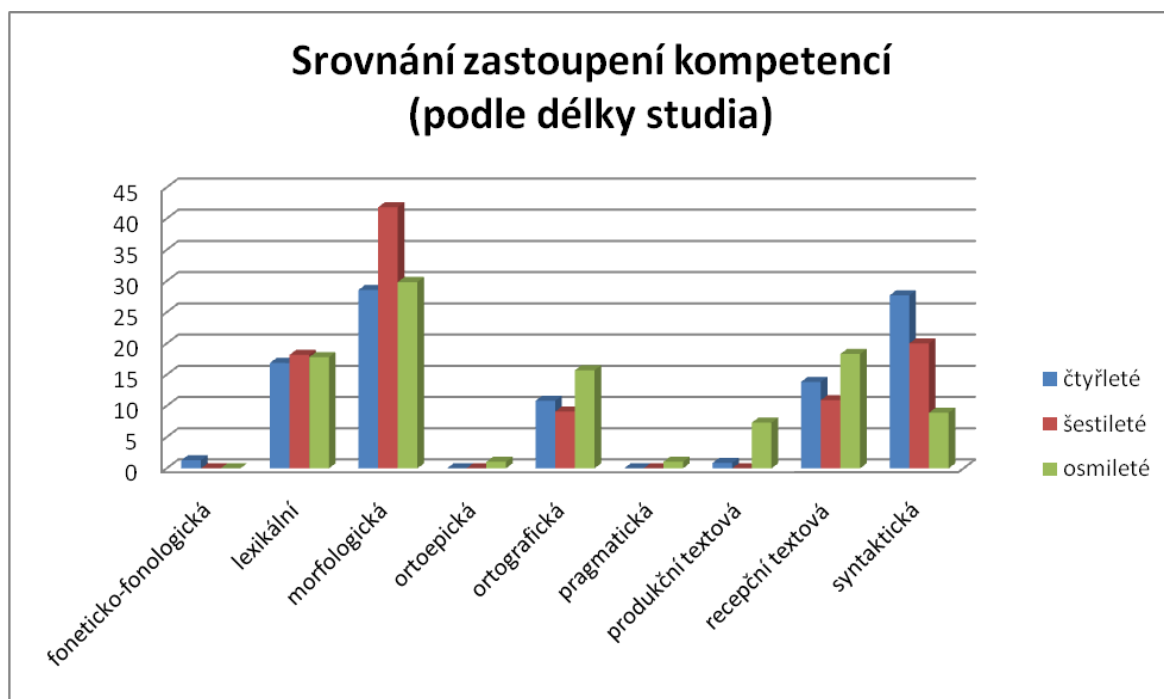
V případě studia čtyřletého je to kompetence syntaktická a morfologická. Žák by tedy měl ovládat určování větných členů (obtížné je, jak jsme zjistili, odlišení příslovečného určení a přívlastku neshodného), počtu vět v souvětí a poměrů mezi větnými členy či větami. Během přípravy by se měl zaměřit také na určování mluvnických kategorií a slovních druhů, respektive doplňování slov do textu v náležitých tvarech.

Pokud jde o studium šestileté, největší roli hraje v testech kompetence morfologická. Uchazeč musí opět ovládat určování slovních druhů a měl by být schopen doplnit text tak, aby všechna slova byla v gramaticky správných tvarech. Tady se jako nejnáročnější ukázaly úlohy týkající se substantiv zakončených na -ce/-ec (5. pád).

Podobně i žáci, kteří se připravují na studium osmileté, mohou v zadání písemné práce očekávat úkoly z oblasti morfologie. Rovněž zde lze uchazečům doporučit, aby

procvičovali určování druhů slov. Střední školy také zařazují úlohy, v nichž je třeba rozlišit, zda věta je či není napsaná gramaticky správně.

Poslední graf umožňuje porovnat **zastoupení komunikačních kompetencí** v testech pro jednotlivé **ročníky**.

Je patrné, že nejméně zastoupeny jsou v přijímacích zkouškách kompetence, jež se týkají zvukové stránky jazyka. Minimum pozornosti tvůrci písemných prací věnují prověřování produkční textové (popř. pragmatické) kompetence, tu považují za důležitou a do testů zařazují pouze školy osmileté. Recepční textová, lexikální a ortografická kompetence je reprezentována přibližně stejným množstvím úloh v testech gymnázií čtyřletých, šestiletých i osmiletých. S vyšším ročníkem roste počet úkolů, jež testují dovednosti z oblasti skladby. V profilu uchazeče o osmileté studium nemá syntaktická kompetence o mnoho větší podíl než produkční textová, ale v případě studia čtyřletého je z pohledu autorů testů stejně významná jako kompetence morfologická. Tu preferují střední školy nejen v zadáních pro žáky sedmých tříd, kde jednoznačně dominuje, nýbrž i u studia čtyřletého a osmiletého.

Jak už jsme uvedli, domníváme se, že by bylo vhodné snížit množství úkolů, které jsou v testech věnovány určování mluvnických kategorií apod., a zařadit i do písemných zkoušek pro žáky sedmých a devátých tříd úlohy zaměřené na produkční textovou kompetenci.

Seznam literatury

- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : ISV, 1999.
- LIPTÁKOVÁ, L. *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry pro primárne vzdelávanie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2011.
- ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. Praha : SPN, 1998.
- JEŘÁBEK, J.; TUPÝ, J. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VÚP, 2007.
- CHLÁDKOVÁ, R. *Sada PŘIJÍMACÍ ZKOUŠKY 2012 – 9. třída*. Praha : www.scio.cz, s.r.o., 2011.
- CHLÁDKOVÁ, R. *Sada PŘIJÍMACÍ ZKOUŠKY 2012 – 7. třída*. Praha : www.scio.cz, s.r.o., 2011.
- CHLÁDKOVÁ, R. *Sada PŘIJÍMACÍ ZKOUŠKY 2012 – 5. třída*. Praha : www.scio.cz, s.r.o., 2011.
- DRBOHLAVOVÁ, K.; ZARCKÝ J. *Porovnávací a cvičné testy - manuál*. Praha : www.scio.cz, s.r.o., 2010.
- FILIPEC, J.; DANEŠ, F. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha : Academia, 2005.
- HOLASOVÁ, T. a kol. *Standardy český jazyk a literatura* [online]. [cit. 2012-03-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/file/16600>>.

Resumé (v českém jazyce)

V této práci jsme se pokusili analyzovat celkem 35 různých testů, které tvoří naše soubory ukázek přijímacích zkoušek pro 5., 7. a 9. ročník, protože některé školy využívají testy společnosti Scio, reprezentují tato zadání dohromady 52 písemných zkoušek z českého jazyka a literatury.

Podle našich zjištění je v testech kladen důraz hlavně na jazykovou výchovu, zejména na ortografii. Uchazeči rozlišují věty, ve kterých jsou (či nejsou) pravopisné chyby, především prostřednictvím korektur a doplňovacích cvičení prokazují, že zvládají pravopis lexikální, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i v souvětí.

Vedle toho se rovněž velmi často objevují testové úlohy, jež vycházejí z práce s textem. Žáci především posuzují, zda daná informace vyplývá (nebo nevyplývá) z daného úryvku, zkoumají pravdivost předkládaných tvrzení o nějakém článku atp.

Z lingvistického učiva se v zadání hojně vyskytuje také určování slovních druhů a větných členů, mnohdy jsou prověřovány kompetence, které se týkají gramaticky správných tvarů slov – ať už jde o jejich vytváření, rozpoznávání či doplňování do textu. V mnoha testech se také setkáme s úlohami, ve kterých řešitelé hledají k daným původem českým či přejatým výrazům synonyma (popř. antonyma apod.).

Četné jsou rovněž úkoly, v nichž uchazeči dokazují, že jsou schopni vyžít literární a stylistickou terminologii.

Snažili jsme se rovněž zjistit, které úlohy dělají žákům největší potíže. Došli jsme k závěru, že úspěšnost řešitelů nezávisí na typu úkolu, ale spíše na konkrétním zadání, konkrétním jevu.

Žák, který se připravuje ke zkouškám, by se podle našich zjištění měl zaměřit na jazykové učivo (hlavně na pravopis) a trénovat řešení úkolů, které vyžadují práci s obsahovou stránkou textů.

Resumé (v anglickém jazyce)

In this thesis we have tried to analyse 35 different tests, which make our entrance examination specimen sets for Year 5, 7 and 9. Some schools use the services of the ‘Scio’ company thus these tasks represent 52 written examinations from the subject of Czech language and literature.

According to our findings the main emphasis of the tests is put on the lingual parts of the curriculum, especially on orthography. The applicants distinguish the sentences, in which there are (or are not) orthographic errors. They proof to have managed the lexical, morphological and syntactic orthography in simple and complex sentences well, primarily by correction and doing filling-in exercises.

Apart from that, the tasks where the applicants have to work with text are used very often. They primarily decide whether the information given results from the particular passage, they examine the verity of the submitted statements about an article, etc.

From the linguistic curriculum, the word class and the sentence constituents occur abundantly. Very often the applicant’s competence regarding grammatically correct word forms are being tested – the pupils might create or recognize them or complete a part of the text. In many tests, we can find tasks in which the applicants search for synonyms (or antonyms) of Czech originated or adopted expressions.

Tasks in which the applicants are proving their ability of correct usage of literary and stylistic terminology occur very often as well.

We also tried to find out which tasks were the most difficult for the pupils. We concluded that the applicants’ success did not depend on the task type but it depended more on the particular sample, the particular phenomenon.

According to our findings the pupil who is preparing for their examination should focus on the lingual parts of the curriculum (especially on orthography) and practise the process of solving those tasks that require working with the text content.

Klíčová slova

přijímací zkoušky, preference středních škol, komunikační kompetence, Standardy z českého jazyka a literatury, testy společnosti Scio

Přílohy

Příloha číslo 1 – Indikátory obsažené ve standardech

Příloha číslo 2 – Soubor ukázek přijímacích zkoušek – 9. ročník

Příloha číslo 3 – Soubor ukázek přijímacích zkoušek – 7. ročník

Příloha číslo 4 – Soubor ukázek přijímacích zkoušek – 5. ročník